

ISSN 2311-9306

ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

ECONOMICS STUDIES

Львів
2018

ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

Науково-практичний економічний журнал

1 (19) березень 2018

Засновники журналу:

Львівська економічна фундація

Про журнал:

Економічні студії
(Economics studies)

Періодичність виходу:

шість разів на рік.

Мова видання:

українська

ISSN: 2311-9306

Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ:

КВ № 20515-10315
від 20 грудня 2013 р.

Адреса для листування:

Науково-практичний журнал

«Економічні студії»

а/с 341, м. Львів, 79000

www.lef.lviv.ua

info@lef.lviv.ua

Тел: +38 (063) 204 34 31

Науково-практичний журнал «Економічні студії» присвячений актуальним проблемам розвитку сучасної економіки та пропонує своїм читачам розмаїття високоякісної інформації в галузі економічної науки.

Видання має тематичну спрямованість в межах таких наукових спеціальностей, як світове господарство і міжнародні економічні відносини; економіка та управління національним господарством; економіка та управління підприємствами; розвиток продуктивних сил та регіональна економіка; економіка природокористування; гроші, фінанси і кредит; демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика та інші галузі економічної науки.

Цільова аудиторія журналу: вчені, викладачі, докторанти, аспіранти, студенти, економісти, бухгалтери, державні службовці та всі, кого цікавить економічна тематика.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назви підприємств, організацій, установ та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб несуть автори статей. Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції журналу. Автори зберігають за собою всі авторські права і одночасно надають журналу право першої публікації, що дозволяє поширювати даний матеріал із зазначенням авторства та первинної публікації в даному журналі.

Редактор, коректор – Ю.С. Павленко

Комп'ютерна верстка – С.Ю. Калабухова

Віддруковано:

Видавничий дім «Гельветика»

Україна, м. Херсон, вул. Паровозна 46-а

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4392 від 20.08.2012 р.

Підписано до друку 30.03.2018.

Формат 70x100 1/16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Обл.-вид. арк. 9,53. Ум. друк. арк. 11,16.

Наклад 100 прим.

Замовлення № 3503/18.

ЗМІСТ

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЧИНИ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ Бобир Н.В.....	5
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ Гбур З.В.....	10
ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА Дяченко Т.О.....	14
ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА ТА ЇХ ПРОЯВ В УКРАЇНІ Іващенко М.В., Киселюк В.А., Киселюк Ю.Є.....	20
ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА Квасній Л.Г., Поясник О.С.....	25
МЕТОДОЛОГІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОКОМПАНІЇ Костін Д.Ю., Телегін В.С., Костін Ю.Д.....	29
ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА РЕЗЕРВИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ Кошова В.Ю., Богацька Н.М.....	37
СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ Кузьмук С.Г.....	41
ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ Лабунець В.О., Ступчук С.М.....	46
МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ Лісовий А.В., Салюмон-Міхєєва К.Д.....	50
ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ Петрова К.О.....	55
РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖГАЛУЗЕВИХ ДИНАМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ Розмислов О.М., Мартинов А.А.....	59
ЗНАЧЕННЯ SMM ДЛЯ БІЗНЕСУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКА ШВЕЙНА ФАБРИКА «АЛІСА») Статкевич К.О., Янчук Т.В.....	64
СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ Стадник Ю.А., Стережило В.І.....	68
ЗНАЧЕННЯ ТАРГЕТИНГОВОЇ РЕКЛАМИ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ Тарановська Ю.М., Янчук Т.В.....	73
КАПІТАЛІЗАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА Чугрій Н.А.....	77
ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРОВАНОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ Шевченко Л.Я.....	82
ВПЛИВ МІГРАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН Шергіна Л.А., Бурма Ю.В.....	88
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ СПОЖИВАЧІВ ДО ВИБОРУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ Янчук С.В., Янчук Т.В.....	93

CONTENTS

FEATURES AND REASONS OF INFLATIONARY PROCESSES AT UKRAINE AND THEM SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES Bobyry N.V.	5
THEORETICAL ASPECTS OF EMPLOYED ECONOMIC SAFETY Hbur Z.V.	10
APPROACHES TO THE CHOICE OF OPTIMAL SYSTEM OF PERSONNEL MOTIVATION AT MOTOR TRANSPORT ENTERPRISE Diachenko T.A.	14
GLOBAL PROBLEMS OF HUMANITY AND THEIR PLACES IN UKRAINE Ivashchenko M.V., Kiseljuk V.A., Kiseljuk J.E.	20
REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR ENSURING THE SOLVENCY AND ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE Kvasnii L.G., Poyasnik O.S.	25
METHODOLOGY OF THE STRATEGY OF ENERGY COMPANY DEVELOPMENT Kostin D.Yu., Telegin V.S., Kostin Yu.D.	29
BUSINESS ACTIVITY OF THE ENTERPRISE AND RESERVES FOR ITS IMPROVEMENT Koshova V.U., Bogatska N.M.	37
THE SOCIALIZATION OF ECONOMY IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATIONAL CHANGES IN THE ECONOMY Kuzmuk S.G.	41
INDICATORS OF EVALUATION OF EFFICIENCY LEVEL OF COMMERCIAL ACTIVITY OF ENTERPRISES Labunets V.O., Stupchuk S.M.	46
BUDGET RELATIONS, AS A ELEMENTS OF THE STATE REGULATION OF THE ECONOMY Lisovyi A.V., Salyamon-Mikheyeva K.D.	50
FORMATION OF CORPORATE INFORMATION CULTURE Petrova K.O.	55
REGULATION OF INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE ON THE BASIS OF INTERBRANCH DYNAMIC MODELS Rozmyslov O.M., Martynov A.A.	59
SMM VALUE FOR BUSINESS (AT THE EXAMPLE OF PJSC “MOHYLIV-PODILSKY GARMENT FACTORY “ALICE”) Statkevich K.O., Yanchuk T.V.	64
CURRENT SITUATION WITH CONSUMER LOANS IN UKRAINE Stadnyk Yu.A., Sterezhylo V.I.	68
OUTSTANDING ADVERTISING ACCORDING TO THE PRESENT CONDITIONS Taranovska Y., Yanchuk T.	73
CAPITALIZATION OF INTANGIBLE ASSETS AS A MAIN FACTOR IN THE FORMATION OF THE VALUE OF A MODERN ENTERPRISE Chugrii N.A.	77
PERSPECTIVES OF INTEGRATED ACCOUNT IN UKRAINE Shevchenko L.Ya.	82
THE IMPACT OF MIGRATION OF HUMAN RESOURCES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES Shergina L.A., Burma Y.V.	88
CONCEPTUAL BASES OF FORMING THE LOYALTY OF CONSUMERS TO CHOICE OF EDUCATIONAL INSTITUTION Yanchuk S.V., Yanchuk T.V.	93

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЧИНИ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Бобир Н.В.

студентка

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Проведено аналіз рівня інфляції, зокрема розглянуто особливості інфляційних процесів в Україні в сучасних економічних та політичних умовах.

В статті проаналізовано основні причини, які зумовлюють виникнення інфляційних процесів в Україні, зокрема непомірювана фіскальна та монетарна політики та економічна і політична нестабільність України. Визначено соціально-економічні наслідки інфляції в Україні як для населення, так і для країни в цілому.

Ключові слова: інфляція, інфляційні процеси, індекс споживчих цін, інфляційний тиск, причини інфляційних процесів, девальвація гривні, фіскальна та монетарна політика, антиінфляційна політика, соціально-економічні наслідки інфляції.

Постановка проблеми. Найефективнішим індикатором «здоров'я» економіки країни є її фінансовий стан. Адже фінансова система забезпечує не тільки взаємозв'язки в економіці, вона є одним з найвпливовіших важелів макроекономічного регулювання, інструментом за допомогою якого уряди мають змогу регулювати економічний розвиток. Саме тому діяльність виконавчої влади кожної країни спрямована на забезпечення стабільності фінансово-кредитної системи та фінансового стану в цілому. Запорукою цього, серед іншого, має бути стан «керованості» інфляційними процесами, тому досліджувати рівень та динаміку споживчих цін, з метою запобігання її важких соціально-економічних наслідків та уникнення деформації інструментів макроекономічного регулювання, є досить актуально в сучасних умовах розвитку нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення частини нерозв'язаної раніше проблеми. Питання та оцінка інфляції розглядаються у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців як В. Беседіна, В. Коваленко, Ю. Ганусик, А. Гальчинський, С. Корабліна, С. Лушина, Т. Кричевська, О. Кузнецова, О. Мельник, Ю. Семенова, А. Савченко та ін. Проте, не зважаючи на те, що деякі аспекти інфляції висвітлені у працях попередників, низка питань теоретико-методологічного та практичного характеру потребують детальнішого аналізу і проведення подальших наукових розвідок. Існує необхідність поглибленого вивчення особливостей та причин, які зумовлюють інфляційні процеси в Україні, оскільки для кожної економіки характерні різні ознаки інфляції, вказаний процес необхідно вивчати в розрізі окремої країни і в певній економічній ситуації з метою ефективною боротьби та запобігання низки негативних соціально-економічних наслідків інфляції в Україні.

Метою статті є аналіз причин та особливостей інфляційних процесів в Україні та оцінка соціально-економічних наслідків інфляції в Україні.

Викладення основного матеріалу. Інфляція – це добре відомий і водночас донині недостатньо пояснений феномен соціально-економічного життя будь-якої країни. Цей факт пов'язаний зі складністю і багатогранністю проблеми інфляційних процесів, а також із тим, що суть інфляції еволюціонує в часі і змінюється в просторі, залежно від конкретних економічних і політичних умов, у яких опиняється держава. Інфляція відіграє дуже важливу роль і впливає на економіку кожної країни, особливо останнім часом це одна з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки. Якщо не протидіяти цьому, її темпи дедалі швидшатимуть. Але боротьба з інфляцією дуже важка. Навіть коли вдається її помітно знизити, то натомість випливають такі негативні для суспільства результати, як наприклад зростання безробіття. Тому необхідно знати природу та причини виникнення інфляції, для того щоб вчасно її зупинити та запобігти руйнівним наслідкам.

Найбільш поширеним методом вимірювання інфляційних процесів у вітчизняній практиці є індекс споживчих цін – це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невикористаного споживання [1, с. 60].

Динаміку інфляційних процесів в Україні впродовж 2012-2017 років характеризує табл. 1 (див. табл. 1).

Таблиця 1

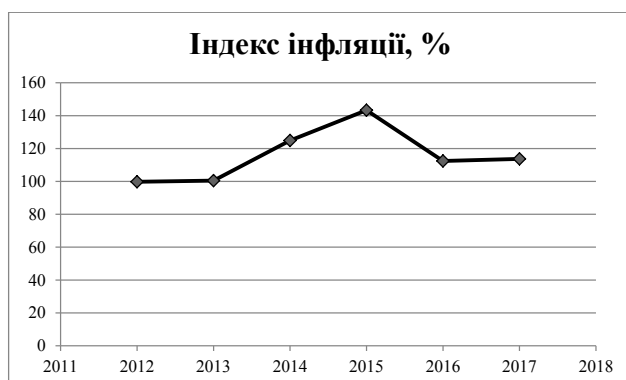
Індекс споживчих цін в Україні за 2012-2017 роки [4]

Рік	Індекс інфляції, %
2012	99,8
2013	100,5
2014	124,9
2015	143,3
2016	112,4
2017	113,7

Як видно з таблиці 1, за період, який аналізується, індекс інфляції мав нестійку тенденцію.

У 2012-2013 роках економіка увійшла у фазу рецесії й інфляція знизилась до історичного мінімуму (99,8% та 100,5% відповідно). Після дворічної тенденції утримання споживчої інфляції на низькому рівні у 2014 році відбувся стрімкий розвиток інфляційних процесів і становив 124,9 %, хоча у держбюджеті на 2014 рік закладено зростання рівня цін лише на 4,3%. Підсумковий індекс інфляції в 2015 році був найвищий за всю новітню історію – 143,3%, у 2016 році спостерігалось певне покращення, індекс інфляції скоротився на 30,9 % і становив 112,4 %. В 2017 році рівень інфляції також не підтвердив прогнозований результат, зрісши до 113,7%.

Для наочності зобразимо індекс споживчих цін за 2012-2017 роки у вигляді діаграми (див. рис. 1).

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін в 2012-2017 роках*

* складено автором за даними [4]

Аналізуючи детальніше показник рівня інфляції протягом 2012-2017 років, потрібно сказати, що основною причиною низхідної динаміки індексу споживчих цін у 2012 році було здешевлення продуктів харчування, високий урожай плодоовочевої продукції і поліпшення інфраструктури зберігання та реалізації продовольчих товарів визначили зниження цін на продукти харчування за підсумками року на 2,9 %. Це спричинило здешевлення сирих продуктів на 4,6%. Істотний вплив на зниження темпів інфляції мало також стримування тарифів на послуги, котрі регулювались адміністративно. Крім цього, стабільний обмінний курс і низька інфляція в країнах-торговельних партнерах України сприяли здешевленню імпортованих товарів [інф. звіт]. Позитивний вплив на загальний інфляційний фон в Україні надала стабілізація цін на нафту на світових ринках [5].

У 2013 році рівень інфляції пришвидшився, це пояснювалось зростанням цін на товари і послуги, які регулюються адміністративно – на 0,4%.

Після дворічної тенденції утримання споживчої інфляції на низькому рівні у 2014 році відбувся стрімкий розвиток інфляційних процесів, що супроводжував початок економічних реформ. За підсумками року споживчі ціни, внаслідок накопичених в останні роки макроекономічних дисбалансів, зросли

на 24,9% унаслідок девальвації гривні, підвищення адміністративно регульованих цін, стрімкого зростання інфляційних очікувань та наростання панічних настроїв через військовий конфлікт на Сході України. Істотний вплив на загальний інфляційний фон в Україні мало підвищення цін на товари та послуги, що регулюються адміністративно.

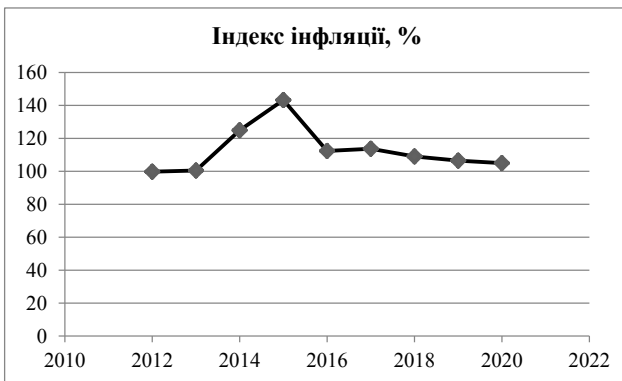
У 2015 році показники перевищили не тільки аналогічні показники 2014 року, але і вперше за 10 років вийшли за межі 10% в місячному вираженні. Окремі економісти заговорили про галопуючу інфляцію. Реальна заробітна плата знизилась на 21% у середньому за 11 місяців, а реальний наявний дохід домогосподарств впав на 28%. Заступник голови Національного банку України, Сологуб Д. Р. вважає, що показник інфляції на рівні 43,3% був свідченням того, що все погане, що могло трапитися з цінами, вже відбулося. Причому, ще у першій половині 2015 року. Основною причиною зростання інфляції аналітики називають девальвацію національної валюти, яка більшою чи меншою мірою відобразилася в зростанні цін на різні групи товарів і послуг, а також помилкову валютно-курсову політику в період 2009-2013 років.

У 2016 році рівень інфляції суттєво скоротився до 112,4%, сповільненню інфляції та загалом інфляційного тиску сприяли помірковані фіскальна та монетарна політики, зменшення інтенсивності військового конфлікту на Сході, а також вторинні ефекти факторів з боку пропозиції сирих продуктів харчування.

У 2017 році відбулося прискорення інфляції із 12,4% у 2016 році до 13,7%, насамперед через дію чинників, на які інструменти грошово-кредитної політики мають обмежений вплив. Зокрема на показниках інфляції суттєво позначилося скорочення пропозиції окремих овочів та фруктів через несприятливі погодні умови в першій половині року, нестабільну ситуацію у тваринництві, зростання світових цін та зовнішнього попиту на вітчизняні продукти харчування (передусім м'ясні та молочні) та підвищення світових цін на нафту. Також на зростанні цін відобразилося збільшення виробничих витрат, зокрема на оплату праці, та стрімке відновлення споживчого попиту [2].

За прогнозами Міністерства фінансів, протягом 2018-2020 років інфляція поступово знижуватиметься, так в 2018 році інфляція складатиме – 109%, 2019 році – 106,5%, в 2020 – 105% (див. рис. 2).

Нацбанк зазначає, що такий інфляційний тиск зумовлений низкою факторів. На інфляцію буде впливати перенесення зростання цін сирих продуктів на ціни продуктів з високим ступенем обробки, активне зростання споживчого попиту, що зумовлюватиметься збільшенням доходів населення на фоні підвищення соціальних стандартів та зростання заробітної плати. Крім того, підвищення зовнішньої вразливості економіки України через затримку у продовженні співпраці з МВФ ускладнює залучення капіталу і зумовлює тиск на обмінний курс гривні. Будуть впливати і високі інфляційні очіку-

Рис. 2. Динаміка індексу споживчих цін в 2012-2020 роках*

* складено автором за даними [НБУ і ДСС]

вання населення та бізнесу, спричинені поточними темпами зростання споживчих цін та волатильністю на валютному ринку, а також стрімке зростання світових цін на нафту, яке зумовлює подорожчання палива на внутрішньому ринку [3].

Підсумовуючи, варто підкреслити, що основними причинами підвищення рівня інфляції в Україні є недостатньо виважена фіскальна і монетарна політика, а також гострий політичний та військовий конфлікт, який розгорівся на Сході нашої країни, адже за рахунок політичної та економічної кризи в Україні курс національної валюти є нестабільним. Отже, необхідно враховувати попередні помилки, і намагатися максимально виконувати поставлені завдання, що сприятимуть підвищенню рівня соціальної безпеки в Україні. Це може стати початком реальних соціально-економічних перетворень, які наблизять до кожного року Україну до високих світових економічних та соціальних стандартів.

Враховуючи те, що інфляція є однією з найгостріших проблем сучасного розвитку економіки в багатьох країнах світу, яка негативно впливає на всі сторони життя суспільства, актуальним є розгляд соціально-економічних наслідків, котрі позначаються як на розвитку господарського процесу, так і на соціальних умовах та різних сторонах суспільного життя населення. Її наслідками є знецінення результатів праці, зниження життєвого рівня населення, знецінення грошових заощаджень, перешкодження довгостроковим інвестиціям і економічному зростанню. Висока інфляція руйнує грошову систему, провокує витік національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню у внутрішньому обігу іноземною валютою. Інфляція є найефективнішим засобом перерозподілу національного багатства – від бідніших верств суспільства до більш багатих, що посилює тим самим його соціальне розшарування.

Якщо говорити, про соціально-економічні наслідки інфляції для України в період 2012-2017 років, то вони були такими [2]:

По-перше, інфляція зруйнувала нормальні господарські зв'язки, посилила хаос і диспропорції в економіці, дезорганізувала інвестиційний процес.

По-друге, капітали перелилися зі сфери виробництва у сферу обігу, насамперед у спекулятивні комерційні структури, де вони швидше почали обертатися і приносити величезні прибутки, а також перемістилися за кордон у пошуках більш прибуткового застосування й гарантованого прибутку. Зросла спекуляція, тіньова економіка, корупція.

По-третє, порушилось нормальне функціонування кредитно-грошової системи. Знецінення грошей підірвало стимули до їх нагромадження, породивши таке явище як «втеча від грошей», коли підприємці й населення надають перевагу вкладанню грошових заощаджень у товари, нерухомість та інші матеріальні цінності. Розірвалася велика кількість кредитних угод, бо при інфляції не вигідно надавати довгострокові кредити під невеликі проценти, оскільки кредиторів доведеться отримувати борги у знецінених грошах.

По-четверте, інфляція негативно вплинула і на міжнародне економічне та валютно-кредитне становище країни. Вона підірвала конкурентоспроможність і експорт вітчизняних товарів, водночас стимулювала імпорт товарів із-за кордону, оскільки на внутрішньому ринку вони продавалися за вищими цінами. Інфляція стримувала надходження іноземного капіталу, знижувала офіційний і ринковий курси національної валюти через її знецінення (див. табл. 2)

Таблиця 2

Динаміка валютного курсу в Україні 2012-2017 роки, грн [4]

Рік	Долар (за 100 USD)	Євро (за 100 EUR)	Рубль (за 10 RUB)
2012	799,10	1027,06	2,57
2013	799,30	1061,22	2,51
2014	1188,67	1571,59	3,11
2015	2184,47	2422,87	3,62
2016	2555,13	2829,19	3,83
2017	2659,66	3000,42	4,56

Якщо порівняти курс долара США до гривні в період з 2012 по 2017 роки, то він зріс більше ніж в три рази, якщо розглядати курс євро до гривні то він збільшився в 2,5 рази, а курс рубля до гривні зріс у 1,5 рази.

Варто сказати, що спостерігалось і падіння виробництва як результат зниження стимулів до праці та розширення виробництва. Посилились диспропорції виробництва, торгівлі, кредитної і грошової систем, державних фінансів, валютної системи і платіжного балансу країни.

Подорожчання торкнулося всіх економічних сфер, інфляційні процеси вплинули і на реальні умови життя (особливо постраждала бюджетна сфера, пенсіонери, соціально вразливі верстви населення): знизився життєвий рівень усіх верств населення, посилилась соціальна диференціація населення, зросла соціальна напруга в суспільстві, також присутня невпевненість населення у перспективі свого економічного становища.

Одним з показників розвитку економіки країни та добробуту кожного її громадянина є показник купівельної спроможності населення, який відображає, скільки одиниць товару може придбати окремий громадянин за середню заробітну плату в Україні. Для цього, доцільно буде розглянути динаміку середньої номінальної заробітної плати за 2012-2017 роки (див. табл. 3). Варто зауважити, що номінальна заробітна плата – це сума грошей, яку отримує працівник за годину, день, місяць.

Таблиця 3

Динаміка середньої номінальної заробітної плати в 2012-2017 роках [4]

Рік	Середня номінальна заробітна плата, грн
2012	3041,00
2013	3282,00
2014	3480,00
2015	4195,00
2016	5183,00
2017	7105,40

Як видно із таблиці середня номінальна заробітна плата протягом 2012-2017 років неухильно зростала, але зростання номінальної заробітної плати ще не є свідченням того, що добробут населення також зростає. Оскільки збільшення самої заробітної плати не означає збільшення можливостей придбати за неї більшу кількість товарів і послуг. Для того, щоб в повній мірі проаналізувати зміну купівельної спроможності населення за 2012-2017 роки, необхідно розглянути динаміку вартості основних продуктів харчування, зокрема зернові та зернобобові культури, олійні культури, овочі, худоба та птиця, молоко та молочні продукти (див. табл. 4).

Проаналізувавши зміну середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції в 2012-2017 роках, можна зробити висновок, що ціни на основні продукти харчування за останні 5 років зросли на 123-243 %, залежно від виду. Враховуючи суттєву розбіжність між динамікою росту цін на про-

дукти харчування та заробітних плат протягом 2012-2017 років, купівельна спроможність населення, за основними видами продуктів, впала від 1,5 до 2,5 разів. Це і не дивно, адже в 2016 році Україна виявилася країною Європи із найнижчою купівельною спроможністю на душу населення. Пересічний українець після сплати обов'язкових платежів має у 80 разів менше грошей за жителя лідера рейтингу, Ліхтенштейну.

Отож, провівши детальний аналіз соціально-економічних наслідків інфляції, ми робимо висновки, що в Україні існують проблеми, наслідки яких завдають серйозної шкоди економіці країни та її населенню, тому необхідно проводити помірковане антиінфляційне регулювання з метою попередження розвитку інфляційних процесів та запобігання її негативних соціально-економічних наслідків.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, рівень інфляції в Україні має важливе соціально-економічне значення для нашої держави. Основними факторами впливу на рівень інфляції є недостатньо виважена фіскальна і монетарна політика, а також гостра політична та економічна кризи.

Аналіз рівня інфляції підтверджує те, що сьогодні для національної економіки все ще актуально залишається боротьба із загальним зростанням цін та його негативними соціально-економічними наслідками, адже наразі ми можемо спостерігати обмежену дію, а в деяких випадках недієвість антиінфляційного регулювання інфляційних процесів в Україні, тому можна зробити висновки, що необхідно посилити дане регулювання. Антиінфляційні заходи повинні відповідати сучасному періоду та причинам, які зумовлюють виникнення інфляції, а тому мати гнучкість і коригуватися відповідно до темпів змін, які виникають в економіці на певних етапах її розвитку.

Перспективним, у цьому напрямку є, розробка заходів, які скоординовано та синхронно сприяли б досягненню планових показників рівня інфляції, який лежатиме в допустимих нормах, адже це уможливить досягнення пріоритетної цілі – забезпечення цінової та фінансової стабільності в Україні.

Таблиця 4

Середні ціни реалізації сільськогосподарської продукції в 2012-2017 роках, грн за т [4]

Рік	Зернові та зернобобові культури	Олійні культури	Овочі	Худоба та птиця	Молоко та молочні продукти
2012	1547,1	3584,0	1956,6	13456,9	2662,2
2013	1299,8	3087,5	2354,0	12901,3	3364,0
2014	1801,4	4062,8	2514,3	15736,9	3588,4
2015	2912,1	7531,5	3903,4	21966,2	4347,3
2016	3414,0	8656,1	3924,2	22468,0	5461,8
2017	3845,5	9195,7	6627,7	27955,5	6581,4

Література:

1. Базилінська О. Я. Макроекономіка / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 442 с.
2. Інфляційний звіт Національного банку України за 2012-2017 роки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=22249640>
3. Монетарний огляд за 2012-2017 роки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=104460>.
4. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua>
5. Річні звіти Національного банку України за 2012-2017 роки [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.

ОСОБЕННОСТИ И ПРИЧИНЫ ИНФЛЯЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ У УКРАИНЫ И ИХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Бобырь Н.В.

студентка

Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого

Проведен анализ уровня инфляции, в частности рассмотрены особенности инфляционных процессов в Украине в современных экономических и политических условиях. В статье проанализированы основные причины, которые предопределяют возникновение инфляционных процессов в Украине, в частности неумеренная фискальная и монетарная политики и экономическая и политическая нестабильность Украины. Определены социально-экономические последствия инфляции в Украине как для населения, так и для страны в целом.

Ключевые слова: инфляция, инфляционные процессы, индекс потребительских цен, инфляционное давление, причины инфляционных процессов, девальвация гривни, фискальная и монетарная политика, антиинфляционная политика, социально-экономические последствия инфляции.

FEATURES AND REASONS OF INFLATIONARY PROCESSES AT UKRAINE AND THEM SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES

Bobyry N.V.

Student

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

The analysis of the inflation rate is carried out, in particular, the peculiarities of inflation processes in Ukraine in the current economic and political conditions are considered. The article analyzes the main reasons for the emergence of inflationary processes in Ukraine, in particular the unreasonable fiscal and monetary policies and the economic and political instability of Ukraine. The socio-economic consequences of inflation in Ukraine for both the population and the country as a whole are determined.

Keywords: inflation, inflationary processes, consumer price index, inflationary pressures, causes of inflationary processes, devaluation of hryvnia, fiscal and monetary policy, anti-inflationary policies, socio-economic implications of inflation.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Гбур З.В.

кандидат наук з державного управління, докторант,

Національна академія державного управління при Президентові України

Дана стаття присвячена вивченню теоретичних аспектів складових економічної безпеки із зазначенням їх детальних характеристик та впливом кожної складової на значення для економічної безпеки України. Визначено сучасний зміст поняття економічної безпеки держави. Розглянуто позитивні сторони впливу окремих складників економічної безпеки. Висвітлені негативні зміни складових економічної безпеки в умовах дії євроінтеграційних процесів в Україні. Наведено наслідки впливу складників економічної безпеки на економічну безпеку країни. Розглянуті фактори забезпечення економічної безпеки України. Виявлені факти зовнішніх ризиків спричинених впливом неконтрольованих дій на економічну безпеку країни. Обґрунтовані шляхи посилення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: економічна безпека, держава, євроінтеграція, регресія, конфлікт, небезпека, макроекономічна стабільність, економічний розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із ключових стратегічних напрямів зовнішньополітичної складової процесу забезпечення економічної безпеки в Україні визнано інтеграцію до Європейського Союзу. Стратегія євроінтеграції була чітко окреслена Л. Кучмою ще у 1994 році у його програмі «Шляхом радикальних економічних реформ». З цим же гаслом Л. Кучма йшов на президентські вибори 1999 року. У 1998 та 2000 роках указами Президента було затверджено Стратегію та відповідно – Програму інтеграції України в Євросоюз. Виступаючи у 1998 році на Парламентській Асамблеї ради Європи Леонід Кучма чітко і однозначно визначив: «Стратегічна мета України – стати повноправним членом ЄС» [1, с. 14]. Отже, курс євроінтеграції України розпочатий вже давно.

Проте сьогодні рівень економічної небезпеки України незадовільний під дією зовнішніх факторів викликаних воєнним конфліктом в Україні в умовах неоголошеної війни, регресією з боку Російської Федерації, втратою значної частини економічної України та збереження макроекономічної стабільності. В умовах протидії зазначеним факторам та посилення кроків на шляху до євроінтеграції України вирішальне значення має подолання зазначених негативних наслідків, які формують для країни нові виклики, в т.ч. економічні вимагають адекватного реагування держави у сфері забезпечення економічної безпеки України та обґрунтування можливих шляхів їх подолання. Зазначене склало предмет дискусії, визначило коло питань, яким необхідно приділити увагу та обумовило предмет цього наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження присвяченні вивченню системи економічної без-

пеки держави присвячені праці таких вчених, як: Я. Б. Базилука, Д.Ю. Венцковського, А. Гальчинського С. В. Давиденко, Г.І. Мернікова, А.І. Сухорукова та інших. Проте, в умовах негативних дій спричинених несприятливою зовнішньою кон'юктурою призвели до прогіршення стану економічної безпеки України з урахуванням усіх її складових економічної безпеки. За цих умов опрацювання комплексу заходів з посилення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції постає як першочергове завдання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити усі складові економічної безпеки, обґрунтувати їх значення для економічної безпеки України в умовах євроінтеграції, виявити загрози, які перешкоджають їх розвитку та окреслити заходи державного впливу на якісне зростання як в цілому економіки, так і економічної безпеки України зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний зміст поняття економічної безпеки держави слід трактувати як сукупність умов, за яких забезпечується захист національних економічних інтересів, можливість утримання параметрів економіки в межах нормативних значень, здатність економіки задовольняти у довгостроковому режимі потреби суспільства, генерувати інноваційні зрушення та реалізувати конкурентні переваги на світових ринках [6]. Економічну безпеку України визначають такі її складові, як виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньо-економічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки. Зазначені складові економічної безпеки розроблені фахівцями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і затверджену відповідним наказом від 29 жовтня 2013 р. № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [4]. Вивчення структурних складників економічної безпеки держави дозволяє своє-

часно визначити можливі загрози, проаналізувати їх та передбачити можливі шляхи їх розв'язання.

Вивчення складових економічної безпеки впливає на економічну безпеку країни та відіграє вирішальну роль у безпеці та цілісності всієї країни. Тому, в табл. 1, нами охарактеризовані складові економічної безпеки та їх значення для економічної безпеки України.

Висвітлені складники економічної безпеки дозволили окремо охарактеризувати кожного їх окремо та визначити їх вплив на економічну безпеку України, висвітливши позитивні сторони діяльності. Наслідки впливу складників економічної безпеки при правильному використанні призводять

як до економічного розвитку країни так і економічної безпеки України безпосередньо, забезпечуючи тим самим безпеку у таких сферах, як бюджетна, податкова, банківська, валютна; можливість управління боргами держави, функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору та інших сферах.

Забезпечення економічної безпеки України залежить від наступних факторів [3]:

- від рівня адекватності державних інституцій завданням покладених на них Конституцією функцій;
- від характеру й масштабів зовнішніх загроз та викликів;

Таблиця 1

Складові економічної безпеки та їх значення для економічної безпеки України

Складові економічної безпеки	Значення для ЕБУ*
Виробнича безпека	
стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується ефективне використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки	якісні зрушення у виробництві
Демографічна безпека	
стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України	захищеність основних життєво важливих демо-відновлювальних процесів
Енергетична безпека	
стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів	забезпечення паливно-енергетичними ресурсами
Зовнішньоекономічна безпека	
стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її участі у світовому розподілі праці	відповідність зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам
Інвестиційно-інноваційна безпека	
стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості	здатність забезпечити конкурентоспроможність на світовому ринку
Макроекономічна безпека	
стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій	визначає стійкість економіки
Продовольча безпека	
стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства	забезпечення населення якісними продуктами
Соціальна безпека	
стан розвитку держави здатної забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни	досягнення високого якісного рівня життя населення
Фінансова безпека	
стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни	впливає на соціально-економічний розвиток країни та обслуговування її фінансових зобов'язань

* ЕБУ - економічна безпека України

Джерело: згруповано автором за даними [4]

– від Здатність держави на власний розсуд здійснювати економічну політику в інтересах виключно власних громадян;

– як від рівня адекватності державних інституцій завданням покладених на них Конституцією функцій так й від характеру й масштабів зовнішніх загроз та викликів. Проте, рівень забезпечення економічної безпеки.

Наведені фактори визначають рівень забезпечення економічної безпеки та вимагають адекватного реагування з боку держави. Оскільки, сьогодні в умовах інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) складові економічної безпеки зазнали нових викликів передбаченими зовнішніми факторами. Як свідчить аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень, протягом 2014–2016 рр. економічна безпека України зазнала найбільш потужного удару за всі роки незалежності. Цей період характеризується низкою безпрецедентних викликів, найнебезпечнішими з яких стала анексія Криму та воєнне втручання на Донбасі, здійснюване Російською Федерацією. Фрагментація економічного та митного простору України, позбавлення легітимності багатьох суб'єктів економічної діяльності на непідконтрольних територіях, втрата земель та майна українських громадян і суб'єктів підприємницької діяльності в умовах неоголошеної війни – це неповний перелік економічних наслідків від нового типу агресії, яка дістала визначення «гібридна». В умовах воєнного конфлікту та втрати контролю над п'ятою частиною економічного потенціалу України головним стало збереження макроекономічної стабільності. Втрата цілісності митного та економічного простору та мобілізація ресурсів на оборонні потреби не дозволили повноцінно відновити економічне зростання [2]. Отже, наведені факти про воєнний конфлікт, який триває в Україні досі, першочергово впливають як на складові економічної безпеки так і економічну безпеку України в цілому. Ця ситуація першочергово призвела до такої складової економічної безпеки як макроекономічна безпека, вона призвела до втрати контролю над п'ятою частиною економічного потенціалу України і сьогодні одним із головних завданням є збереження макроекономічної стабільності в країні. Основними перешкодами на шляху відновлення економічного зростання є втрата цілісності митного та економічного простору України, а також мобілізація ресурсів на оборонні потреби країни.

Іншими негативними змінами притаманним іншим складовим економічної безпеки в умовах євроінтеграції України є [5]:

– критичне гальмування економічного розвитку України та погіршення основних макроекономічних показників (макроекономічне розбалансування за головними показниками);

– згорання промислового виробництва;

– зниження економічної активності, насамперед інвестиційної;

– погіршення добробуту населення (домогосподарств) та зростання рівня безробіття;

– посилення боргового тиску, насамперед, у державному секторі;

– підвищення тінізації економічної діяльності.

Наряду з негативними наслідками є позитивні. Так, протягом 2014–2016 рр. було вирішено низку тактичних завдань забезпечення макроекономічної стабілізації, зокрема: призупинено економічне падіння, забезпечена відносна курсова та цінова стабільність, попереджено дефолт. Однак подолати системні виклики, такі як забезпечення економічного зростання та розширення економіки, в умовах гібридної агресії не вдалося. Очевидно, що вирішення цього завдання вимагає кардинальної реструктуризації економіки на основі технологічних новацій та підвищення конкурентоспроможності [2].

Іншими позитивними змінами, які призвели до забезпечення складової зовнішньоекономічної безпеки на економічну безпеку України в умовах євроінтеграції стало запровадження з 1 січня 2016 р. зони вільної торгівлі з ЄС, передбачене економічною частиною Угоди про асоціацію. Попри незавершеність процесу імплементації Угоди слід зазначити, що перші результати функціонування розширеної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС для України виявились неоднозначними. З одного боку, посилюється роль та вага ЄС як зовнішньоторгівельного партнера України, з іншого – окреслилися низькі можливості диверсифікації національного експорту на ринках країн Євросоюзу [2]. Окреслене послаблює зовнішньоекономічну безпеку в частині втрати українськими експортерами зовнішніх ринків торгівлі з Російською Федерацією (РФ). Вважаємо, обумовлена ситуація вимагає активізації державної політики стимулювання експорту і призведе з одного боку, до зміцнення зовнішньоекономічної безпеки, а з іншого до макроекономічної безпеки, якщо держава посилить роль внутрішнього ринку за допомогою яскравого прикладу впровадження моделі економічного зростання в нашу країну.

Забезпечення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції багато в чому пов'язана зі складністю процесів викликаними зовнішніми ризиками, які відбулись в Україні у 2015-2016 рр., можливий механізм їх регулювання наведено на рис. 1.

Виділивши на рис. 1 зовнішні ризики та їх вплив та економічну безпеку України нами наведенні можливі шляхи їх вирішення з урахуванням євроінтеграції України у європейське співтовариство. Слід зазначити, рівень підвищення економічної безпеки України неможливе без її складових економічної безпеки і залежить від впровадження державою принципово нової економічної моделі розвитку, обумовлених сучасною кризою, яка діє в Україні.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Важливою складовою національної безпеки України є саме економічна безпека країни. Вона є досить складною системою, яка має свою будову з відповідними її складовими економічної безпеки. Розглянувши основні складові економічної безпеки із наведенням їх значення для економічної безпеки України ми висвітлили їх позитивні

сторони діяльності. Констатуючи позитивні фактори складових економічної безпеки, відмічено факти суттєвого погіршення економічного розвитку України спричинених дією впливу зовнішніх ризиків.

Поряд із цим виділено можливі шляхи їх подолання, які вимагають відповідних кроків з боку дер-

жави з урахуванням євроінтеграції України. Це можливо досягти шляхом впровадження нової моделі економічного розвитку, яка призведе до підвищення рівня економічної безпеки України та відновить тим самим довіру до державної економічної політики і реформ, які нарешті почнуть діяти.

Література:

1. Гальчинський А. Альтернативи Європейському вибору не існує / А. Гальчинський // «День», 26 квітня, 2002 р.
2. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії: аналіт. доп. / Я. Б. Базилюк, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцовський та ін. – К. : НІСД, 2017. – С. 3.
3. Мерніков Г.І. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави / Г.І. Мерніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/100.htm>
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
5. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015 – 2016 РР. та механізми їх мінімізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozu1-bab4e.pdf
6. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. А. І. Сухорукова / Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. РНБО України. – К. : Стило, 2009. – 685 с.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОСТАВЛЯЮЩИХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Гбур З.В.

*кандидат наук по государственному управлению, докторант,
Национальная академия государственного управления
при Президенте Украины*

Данная статья посвящена изучению теоретических аспектов составляющих экономической безопасности с указанием их подробных характеристик и влиянием каждой составляющей на значение для экономической безопасности Украины. Определено современное содержание понятия экономической безопасности государства. Рассмотрены положительные стороны влияния отдельных составляющих экономической безопасности. Освещены негативные изменения составляющих экономической безопасности в условиях действия евроинтеграционных процессов в Украине. Приведены последствия влияния составляющих экономической безопасности на экономическую безопасность страны. Рассмотрены факторы обеспечения экономической безопасности Украины. Выявлены факты внешних рисков вызванных влиянием неконтролируемых действий на экономическую безопасность страны. Обоснованные пути усиления экономической безопасности Украины в условиях евроинтеграции.

Ключевые слова: экономическая безопасность, государство, евроинтеграция, регрессия, конфликт, опасность, макроэкономическая стабильность, экономическое развитие.

THEORETICAL ASPECTS OF EMPLOYED ECONOMIC SAFETY

Hbur Z.V.

*PhD in Public Administration,
Doctoral candidate,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

This article is devoted to the study of the theoretical aspects of the components of economic security, with their detailed characteristics and the impact of each component on the importance of economic security in Ukraine. The modern content of the notion of economic security of the state is determined. Positive aspects of the influence of individual components of economic security are considered. The negative changes in the components of economic security in the context of the European integration processes in Ukraine are highlighted. The consequences of the impact of the components of economic security on the country's economic security are presented. The factors of ensuring economic security of Ukraine are considered. Revealed facts of external risks caused by the influence of uncontrolled actions on the country's economic security. The ways of strengthening economic security of Ukraine in the conditions of European integration are substantiated.

Keywords: economic security, state, eurointegration, regression, conflict, danger, macroeconomic stability, economic development.

ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Дяченко Т.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний транспортний університет*

Метою даної статті є дослідження особливостей сучасного досвіду системи мотивації персоналу для застосування її на автотранспортних підприємствах в умовах нестабільного ринкового середовища. Для цього було розглянуто сутність і види мотивації праці, складові елементи системи мотивації, визначені принципи мотивації персоналу. Автором проаналізовано американську, японську та західноєвропейську моделі мотивації. Запропоновано систему мотивації, яка має складатися з двох блоків: основного та доповнюючого, кожен з яких включає матеріальну і нематеріальну складову. Удосконалення системи мотивації персоналу на автотранспортному підприємстві дозволить максимально зацікавити працівників та підвищити ефективність функціонування в сучасних умовах.

Ключові слова: автотранспортне підприємство, модель, мотивація персоналу, ефективність праці.

Постановка проблеми. Від організації діяльності автотранспортних підприємств в значній мірі залежить ефективність розвитку національної економіки. Транспортні послуги є основними і складають основу виробничого процесу в таких галузях, які особливо швидко і динамічно розвиваються в сучасних умовах ринкової економіки, як туризм, невиробнича сфера, культура тощо. В системі міжнародних послуг України питома вага послуг транспорту в сумарному обсязі експорту послуг становить 66,7%, тобто вдвічі переважає обсяг всіх інших послуг, разом взятих. Разом з тим в організації злагодженої безперебійної роботи транспорту суттєву роль відіграє система раціонально налагодженого управління, зокрема такої його важливої складової, як мотивація персоналу.

Автомобільний транспорт – основний вид транспорту при виконанні міських та внутрішньорайонних перевезень вантажів на короткі відстані.

Технічну базу сучасного автомобільного транспорту складають: рухомий склад, дороги та автотранспортні підприємства. До складу інфраструктури автомобільного транспорту входять підприємства автомобільного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів і вантажів, авторемонтні і шиноремонтні підприємства, рухомий склад автомобільного транспорту, транспортно-експедиційні підприємства, а також автовокзали й автостанції, навчальні заклади, ремонтно-будівельні організації та соціально-побутові заклади, інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу автомобільного транспорту. Кожне підприємство, що входить до системи автотранспортної галузі має самостійно розробити й впровадити ту систему мотивації персоналу, яка забезпечить максимальну функціональну ефективність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання матеріальної та нематеріальної мотивації працівників були проаналізовані такими авторами

як: Кузьміна О. Є., Кредісова А. І., Яцура В., Немцова В. Д., та ін. Кожен із цих науковців розглядає мотивацію, як психологічну категорію, котра викликає заохочення до праці. Автори Мельник О. Г., Завадський Й. С., Грифін Р. Досліджують саме поняття та значення мотивації персоналу.

Управлінські аспекти мотивації приділено увагу в працях Гончарова В.М., Черкасова А.В. Особливостям управління системою мотивування в процесі стратегічного управління підприємством приділено увагу О. Поповою. Аналізу моделей і механізмів мотивації персоналу на підприємствах різних галузей України присвятили свої праці Живко З.Б., Ізюмцева Н.В., Кучер Л.Р. [1-7]

Але незважаючи на достатні напрацювання вчених стосовно мотиваційних особливостей для різних підприємств, одним із важливих напрямків формування системи ефективного управління підприємством в умовах динамічних змін зовнішнього середовища залишається побудова та використання ефективної системи матеріального і нематеріального стимулювання персоналу автотранспортного підприємства із використанням накопиченого світовою практикою досвіду.

Формулювання цілей є аналіз особливостей сучасного досвіду системи мотивації персоналу для подальшого впровадження на автотранспортних підприємствах в умовах нестабільного ринкового середовища.

Виклад основного матеріалу. Підприємства автомобільного транспорту здійснюють діяльність, яка направлена на задоволення потреб, виражених у формі попиту на перевезення вантажів або пасажирів, а також інші операції, пов'язані з підготовкою і здійсненням перевізного процесу. До послуг підприємств автомобільного транспорту відносяться: перевізні послуги, технологічні послуги, інформаційні послуги, транспортно-експедиційні послуги, комерційні послуги. Важливого значення в процесі управління підприємствами відводиться

мотивації персоналу, яка представляє внутрішнє спонукання персоналу до виконання своєї роботи, досягнення виробничих цілей. Власне, це бажання працювати, яким також складно управляти зовні як щастям або радістю. Стимулювання персоналу – це використання зовнішніх чинників, що змушують працівника працювати ефективно й підвищувати свою результативність. Стимулювання буває позитивним і негативним. Позитивне стимулювання спрямоване на підвищення рівня задоволення потреб працівника і на збереження ним існуючої поведінки; негативне – на блокування існуючої поведінки шляхом зниження рівня задоволення потреб. Парадокс у тому, що розробляючи системи грейдів і бонусів, організовуючи корпоративні свята й тренінги, компанії не можуть відмовитися від негативних стимулів. Крик, прилюдна критика, перехід від робочої ситуації на особистість працівника, а часто й штрафи, які маскуються більш прийнятним терміном «депреміювання», використовують на практиці багато українських компаній. Мотивацію доцільно поділяти на матеріальну і нематеріальну. Матеріальна мотивація – це найбільш очевидний спосіб винагороди працівників. Вона являє собою систему матеріальних стимулів праці, метою якої є забезпечення співвідношення заробітної плати працівників з кількістю і якістю праці. Особливо актуальною є проблема матеріальної мотивації для України, що зумовлено такими низьким рівнем доходів, деформаціями в їхній структурі та диференціації; необхідністю становлення нових за змістом форм і методів матеріального стимулювання зайнятих (рис. 1).

Матеріальна мотивація може виступати у вигляді прямої матеріальної мотивації – оплата праці та непрямой – компенсації і пільги, які для співробітника, як правило, виражені в нематеріальній формі (транспортні витрати працівників, безкоштовне харчування на роботі тощо).

Оплата праці в свою чергу ділиться на постійні виплати і разові (наприклад, за результатами у вигляді додаткових премій тощо). Нематеріальний аспект мотивації спрямований, впершу чергу, на ціннісну сферу співробітника. Важливим є вибір пріоритетів цінностей для побудови системи заохочень (покарань). Створення системи критеріїв, процедури контролю та корекції поведінки співробітників –

найважливіша частина організаційної культури, що впливає на нематеріальний аспект мотивації.

Існують певні принципи ефективної системи мотивації персоналу (рис. 2).

Треба відмітити, що оптимальною системою є, коли вона враховує різноманіття різних факторів і гнучко реагує на зовнішні і внутрішні зміни. З боку правової середовища – враховувати трудове та інші законодавства; з боку економічної – ситуацію на ринку праці та загальні економічні умови в державі, регіоні; з боку соціальної – середній рівень життя (прожитковий мінімум), особливості професійних і громадських об'єднань, рівень злочинності тощо.

В умовах сьогодення в практиці мотивування відомими підставами для розробки системи мотивації є наступні: на основі управління по цілях МВО (management by objectives) – автори концепції Т. Санталайнен, Е. Воутілайнен, П. Порейні, Й. Х. Ніссінен; на основі системи збалансованих показників (balanced scorecard) – автори концепції СЗП (BSC) Д. Нортон і Р. Каплан; на основі методу грейдування – автор методу Е. Хей [9].

Серед вимог, яким має відповідати система мотивації, можна виділити: практичність, прозорість, рентабельність (збалансування співвідношення між розміром оплати праці і досягнутими результатами) тощо. Треба відмітити, що метод Е. Хей дозволяє вибудувати систему окладів в організації, а підходи МВО і BSC більш орієнтовані на змінну частину оплати праці та нематеріальні аспекти мотивації.

При виборі системи мотивації важливо врахувати як потреби організації (досягнення цілей, економічна ефективність діяльності), так і потреби співробітників.

На сьогоднішній день використання матеріального заохочення без орієнтування на нематеріальну мотивацію не принесе такого ефекту як при використанні цих двох методів. Нематеріальна мотивація повинна бути постійним пріоритетом та частиною культури організації, яка базується на емоційних та внутрішніх потребах працівників, а монетарна мотивація повинна носити додатковий преміальний характер та підсилити загальний мотиваційний механізм.

Сучасні напрацювання щодо іноземного досвіду мотивації персоналу виділяють три основні моделі мотивації, а саме: американську, японську та західноєвропейську [10].

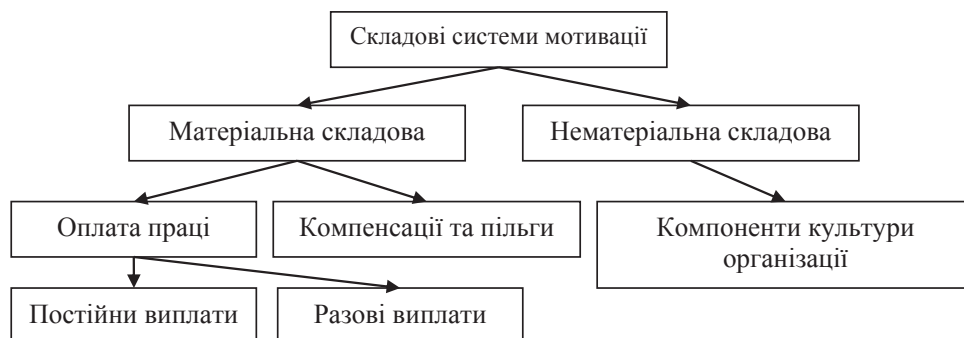

Рис. 1. Складові елементи системи мотивації

Принципи ефективної системи мотивації персоналу

- відповідність цілей системи оплати праці та мотивації цілям підприємства
- облік мотиваційних чинників, очікувань і потреб персоналу
- усунення демотивуючих факторів
- прозорість і зрозумілість системи винагороди
- справедливість системи оплати праці
- винагорода, як за індивідуальні, так і за колективні результати
- своєчасність виплати винагороди
- комплексність системи мотивації, яка включає матеріальну і нематеріальну винагороду
- моніторинг локального ринку зарплат, конкурентоспроможність зарплат
- залученість персоналу в проведення змін
- відповідність змін етапу життєвого циклу компанії
- відповідність системи компенсації організаційній культурі
- взаємозв'язок з Employment brand - брендом компанії на ринку праці

Рис. 2. Принципи ефективної системи мотивації персоналу

США домінуючою стала саме система оплати праці за кваліфікаційний рівень працівника. Її впровадженню передувало чітке визначення рівня кваліфікації виконавця, переліку професій, які необхідні підприємству.

Суть даної системи полягає в тому, що оклад і заробітна плата робітників і службовців зростають в залежності від особистої кваліфікації, кількості виконуваних завдань, якості їх виконання. При цьому розробляються підходи, які виявляють рівень кваліфікації виконавців, встановлюється коло професій, якими вони можуть оволодіти в процесі підвищення кваліфікації, встановлюється шкала оплати в залежності від обсягу набутих професійних знань і навиків. Працівники отримують доплату лише за освоєння тих професій, які необхідні підприємству.

У практиці американських фірм "Форд", "Дженерал Мотор" та інших використовуються різні методи мотивації і стимулювання праці. Багато з них пов'язані з нематеріальним заохоченням. Серед найбільш часто зустрічаються – так звані аналітичні системи заробітної плати. Їх особливістю є використання диференціальної оцінки в балах ступеня складності виконуваної роботи з урахуванням кваліфікації виконавців, фізичних зусиль, умов праці та інші. Сама заробітна плата традиційно складається з базової і змінної частини. Однак змінна частина заробітної плати, яка виступає в якості нагороди за підвищення якості продукції, зростання продуктивності праці, економію сировини може досягати однієї третини всієї заробітної плати.

Корпорації і компанії США використовують також таку форму мотивації як участь в акціонерному капіталі. Допускаються працівники, які пропрацювали не менше року. Ціна акцій ринкова, а обсяг купівлі складає до 10% за попередній рік. Термін реалізації такого пакету акцій (опціона) сягає 2 років і 3 місяців. Таким чином, працівники зацікав-

лені у рості цін акцій, яка залежить від фінансового стану, ефективності роботи підприємства і стану ринку цінних паперів.

Це спонукає працівників до високої продуктивності і ставить їх заробітну плату у залежність від успіху компанії. Наприклад, автомобільна компанія "Лінкольн" виплачує своїм працівникам і службовцям заробітну плату за виконану конкретну роботу і додаткову річну винагороду за якість виконаної роботи. Розмір річної винагороди дорівнює в середньому 97% від заробітної плати за рік. Одним із прикладів також є американська корпорація Johnson & Johnson. Вона визначається найбільшим у світі виробником медичної продукції, і без сумніву є самим диверсифікованим.

Усі співробітники можуть розрахувати на пільгове медобслуговування, при цьому особливо багато уваги приділяється їхнім дітям, для яких у корпорації діє кілька спеціальних програм. Як правило, Johnson & Johnson уникає звільнень, віддаючи перевагу проведенню перепідготовки співробітників, що вивільняються, і підшукувати їм робочі місця на інших своїх об'єктах.

У корпорації існує розвинута система внутрішніх тренінгів і курсів підвищення кваліфікації, стимулюються різні програми індивідуального розвитку.

В Японії прийнято свою власну модель мотивації трудової активності робітників, з урахуванням національного характеру. Як ключовий компонент динамічного розвитку розглядається людський фактор. Основою мотивації праці є гармонізація між працею і капіталом.

Японський стиль управління базується на переконанні, а не на примусі робітників. Начальник не виділяє себе з маси підлеглих, його завдання – не керувати роботою, яку виконують інші, а сприяти взаємодії співробітників, надавати їм необхідну підтримку і допомогу, формувати гармонійні міжосо-

бистісні відносини, так званий "менталітет зрівнялівки". Цей феномен визначає ряд аспектів трудової мотивації в Японії.

Як відомо, питання оплати в Японії є складним елементом системи, так названого, "довічного наймання". Система довічного найму передбачає щорічне автоматичне підвищення заробітку працівника протягом всієї його трудової діяльності, а також службове просування. Таким чином, матеріальне стимулювання здійснюється не шляхом прямої прив'язки рівня оплати праці до її результатів. Структура заробітної плати при довічному наймі, яка орієнтована на задоволення потреб кожного працівника у відповідності до заслуг перед фірмою.

Серед західноєвропейських країн слід зупинитися на німецькій моделі мотивації праці, яка забезпечує в рівній мірі як економічний добробут, так і соціальні гарантії. За основу моделі береться інтерес як однієї людини, так і інтереси суспільства в цілому, знаходження свого місця в системі «виробництво – споживання». Комбінація з стимулювання праці та соціальних гарантій являє собою одну з найбільш оптимальних моделей, яка може забезпечувати підвищення добробуту, розмір соціальних гарантій.

Шведська модель мотивації праці визнає збагачення приватної власності та ринкового регулювання у виробничій сфері, в основу моделі покладено принципи високої соціальної захищеності населення, повної зайнятості і вирівнювання доходів. Висока соціальна захищеність людини в Швеції стала негативно впливати на трудову активність населення та є причиною зниження трудової мотивації людей, розвитку психології соціального утримання, що перешкоджає ефективному використанню трудового потенціалу та дестимулює підприємництво.

Особливістю мотивації праці у Великобританії є широке поширення партнерських відносин між підприємцями і робітниками. Це виявляється в активній участі персоналу у власності, прибутку і прийнятті рішень на підприємствах. Президент Британського інституту управління Б. Вольфсон вважає, що «сьогодні конкурентоспроможність організацій визначається не якістю виробленої продукції, а якістю персоналу. Переможцем виходить той, хто здатний найкращим чином залучити, закріпити і мотивувати тих працівників, у кого є талант і наполегливість в роботі» [10, с. 1].

Що стосується методів нематеріального стимулювання, то в британських компаніях велике поширення має заохочення у формі подарунків. Процедура нагородження проводиться відповідно до досягнутих успіхів: на робочих місцях, на публічних заходах і святкуваннях. Це дозволяє популяризувати досягнення в галузі підвищення ефективності роботи.

Поширеним методом нематеріальної мотивації та стимулювання за кордоном є ротація кадрів. Застосовуваними промисловими фірмами системи мотивації працівників шляхом просування їх по службі реалізуються з урахуванням особистих якостей і стажу роботи. Перший варіант найбільш характерний для

підприємств США, де традиційно переважає орієнтація на індивідуальні досягнення працівника і конкуренція є потужним стимулюючим фактором. Кар'єрне зростання, обумовлений тривалістю часу роботи в компанії, частіше зустрічається в якості стимулу в японських компаніях, що також підкріплено менталітетною особливістю культури даної країни, орієнтованої на колективний успіх, ідеали вірності, відданості і авторитет лідера.

Мотивація діяльності, не дивлячись на різноманітність способів, є одним з головних методів управління персоналом, які спонукає працівників на досягнення цілей, що стоять перед ними та підприємством. Ці зміни мають базуватись на існуючих потребах працівників, які не обмежуються лише матеріальною складовою, а представлені у всьому різноманітті. Завдання хорошого керівника – вміло поєднувати ентузіазм співробітників та гідну винагороду.

Концепція мотивації персоналу представляє систему наукових поглядів на сутнісно змістове розуміння мотиваційної політики. Основна ідея мотиваційної концепції повинна передбачати заходи, спрямовані на створення умов для всебічного розвитку людини. Криза систем мотивування призвела до створення сучасних концепцій мотивації, які вбирають у себе непорушні постулати класичних теорій, адаптуючи їх до сучасної дійсності. Сучасні теорії мотивації тісно пов'язані не тільки з розвитком практики управління, але із психологією поведінки особистості. Наприклад, концепція паралельного мотивування тісно пов'язана з трансформацією системи потреб, викладеної в змістовних теоріях мотивації. Паралельне мотивування передбачає надання системі управління таких характеристик, які дозволили б будь-якому працівнику отримувати задоволення за всіма категоріями потреб.

Трансформація системи потреб пов'язана з розвитком суспільства, що відбивається в явищах глобалізації, інформатизації, комп'ютеризації, свободи вибору. Дослідження в різних сферах підтверджують зміну ціннісних орієнтацій особистості у сфері праці: люди втомлюються більше від відсутності активної діяльності, ніж від добре організованої праці; попит на активний відпочинок зростає швидше, ніж на пасивний; прагнення задовольнити вищі потреби – у повазі і в самореалізації.

На сьогоднішній день типова система мотивації організації являє собою практично повне задоволення основних потреб за рахунок стабільності роботи і заробітку, також задовольняється потреба в приналежності і спілкуванні. Задоволенню вищих потреб з боку менеджменту не приділяється належної уваги. Більше успішними є ті компанії, які побачили, що класична система потреб вимагає трансформації підходу щодо їх задоволення і скористалися концепцією паралельного мотивування. Паралельне мотивування передбачає надання системі управління таких характеристик, які дозволили б будь-якому працівнику отримувати задоволення за всіма категоріями потреб [11, с. 1].

Практика свідчить, що найбільші компанії пропонують своїм співробітникам можливість задоволення вищих потреб. Пояснюється це тим, що специфіка управління таких компаній полягає не у відстеженні та контролі трудових процесів, а спрямована на максимізацію результатів. Коли люди самі ставлять собі завдання, самі вибирають режим їх виконання і у них є все для роботи і для відпочинку в конкретному "офісі", їх дуже складно буде відірвати від цієї роботи. Тому в кризовий момент не виникає бажання покинути компанію, виникає бажання прийняти цей виклик і впоратися з ним.

Глобальність економічних, політичних, соціальних процесів відображає стрімке поширення "вестернізованих" цінностей в усіх кутках землі, а технологічні здобутки формують новий образ світу. Ця тенденція зумовлює певні загрози для суспільства в період його трансформації, коли кризові негаразди, загострення соціально-економічних проблем значно ускладнюють ситуацію. З іншого боку, глобалізація послабила відчуття ізольованості у багатьох країнах, надавши колосальний доступ до знань і відкривши перспективи нового розвитку світу. Глобалізація супроводжується створенням нових інституцій, які стануть законодавцями в тій чи іншій сфері суспільного життя.

На автотранспортних підприємствах керівництву необхідно розробити таку систему мотивації, яка буде складатися з двох блоків: основного та доповнюючого. Кожен з них має складатися з матеріальної і нематеріальної складової. Наприклад, до основного в частині матеріальної мотивації слід внести: заробітну платню, регулярні грошові премії з нагоди певних подій (ювілей служби, різноманітні державні та релігійні свята) В частині нематеріальної необхідно передбачити: соціальний пакет, навчання, корпоративні святкування, інші грошові виплати (відсотки від підписаних контрактів, гонорари. В доповнюю-

чий блок, відповідно до матеріальної частини, слід включити: нерегулярні грошові премії з нагоди певних подій у житті працівника (ювілей, народження дитини, певні досягнення у роботі). До нематеріальної мотивації слід додати: подарунки, постійний діалог з керівництвом, можливості для оздоровлення і заняття спортом, тощо.

Висновки. Сьогодні особливо актуальними є завдання з нарощення обсягів перевезень, підвищення економічної ефективності діяльності багатьох вітчизняних перевізників та експедиторів. Як свідчить закордонний досвід, якісного «стрибка» у транспортній сфері можна досягнути за рахунок використання нових технологій забезпечення процесів перевезень, відповідних сучасним вимогам. Особливе місце в цьому процесі посідає якісна система мотивації персоналу автотранспортного підприємства. Можна зробити абсолютно очевидний висновок про необхідність використання методів як матеріального, так і нематеріального заохочення при моделюванні системи мотивації. Зокрема, для підвищення ефективності матеріальної мотивації слід зіставляти показники матеріального стимулювання з цілями бізнесу і передбачати системи заохочень не за реалізацію конкретних завдань, а за виконання загальних планів.

Мотивація праці належить до проблем, вирішенню яких у світовій практиці завжди приділялася велика увага. Вітчизняні теорія й практика трудової мотивації зводяться до оплати праці, основаної на фіксованих тарифних ставках і посадових окладах, і малоефективні.

На практиці керівник має адаптувати переваги, проаналізувавши зарубіжні моделі мотивації праці, розробити свою систему мотивації, яка дозволить максимально зацікавити працівників та підвищити ефективність функціонування в складних ринкових умовах.

Література:

1. Захарчин Г.М., Терехух А.А., Лісовська Л.С. Забезпечення конкурентоспроможності та розвиток організаційної культури підприємства: сучасна парадигма і прикладний аспект: моногр. / Г.М. Захарчин, А.А. Терехух, Л. С. Лісовська. – Львів. Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. – 437с.
2. Гончаров В.М., Черкасов А.В. Управління мотивацією персоналу на переробних підприємствах ПК: моногр. / В.М. Гончаров, А.В. Черкасов. – Луганськ: Янтар, 2010. – 267с.
3. Попова О. Особливості управління системою мотивування в процесі стратегічного управління підприємством / О. Попова // Економіст. – 2006. – № 12 – С. 52–54.
4. Живко З.Б. Механізм мотивування та моделі мотивації персоналу на вугледобувних підприємствах // Менеджмент і маркетинг. Наука й економіка. – 2010. – № 1. – С. 86–91.
5. Ізюмцева Н.В., Мирончук Г.В. Організація системи мотивації банківського персоналу в умовах посткризового розвитку економіки // Менеджмент персоналу: Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 279–283.
6. Козак К.Б. Вплив мотивації на ефективність використання та розвитку трудового потенціалу персоналу // Економіка харчової промисловості. – 2011. – № 1. – С. 69–74.
7. Кучер Л.Р. Формування мотиваційного механізму управління персоналом торговельного підприємства під впливом факторів ринкової економіки // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Вип. 220: В 3 т. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Т. 1. – С. 204–210.
8. Управління системою мотивації і стимулювання трудової діяльності персоналу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stud.com.ua/34721/menedzhment/upravlinnya_sistemi_motivatsiyi_stimulyvannya_trudovoyi_diyalnosti_personalu
9. Досвід мотивації праці у розвинутих країнах світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agroua.net/economics/documents/category-82/doc-242/>
10. Закордонний досвід мотивації праці [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukr.vipreshbnik.ru/upr-presonal/4427-zakordonnij-dosvid-motivatsiji-pratsi.html>
11. Сучасні теорії мотивації [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stud.com.ua/34687/menedzhment/suchasni_teoriyi_motivatsiyi

ПОДХОДЫ К ВЫБОРУ ОПТИМАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ МОТИВАЦИИ ПЕРСОНАЛА АВТОТРАНСПОРТНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Дяченко Т.А.

*кандидат экономических наук, доцент,
Национальный транспортный университет*

Целью данной статьи является исследование особенностей современного опыта системы мотивации персонала для применения ее на автотранспортных предприятиях в условиях нестабильного рыночной среды. Для этого были рассмотрены сущность и виды мотивации труда, составляющие элементы системы мотивации, определены принципы мотивации персонала. Автором проанализированы американская, японская и западноевропейская модели мотивации. Предложена система мотивации, состоящая из двух блоков: основного и дополнительного, каждый из которых включает материальную и нематериальную составляющую. Совершенствование системы мотивации персонала на автотранспортном предприятии позволит максимально заинтересовать работников и повысить эффективность функционирования в современных условиях.

Ключевые слова: автотранспортное предприятие, модель, мотивация персонала, эффективность труда.

APPROACHES TO THE CHOICE OF OPTIMAL SYSTEM OF PERSONNEL MOTIVATION AT MOTOR TRANSPORT ENTERPRISE

Diachenko T.A.

*Ph.D. in economics,
National Transport University*

The purpose of this article is to study the peculiarities of modern experience of personnel motivation system for its application at motor transport enterprises in conditions of unstable market environment. For this purpose, the essence and types of labor motivation, components of the system of motivation, principles of personnel motivation were determined. The author analyzes American, Japanese and Western European models of motivation. The system of motivation is proposed, which should consist of two blocks: the main and complementary, each of which includes material and intangible components. Improvement of the system of motivation of the personnel at the motor transport enterprise will allow the workers to get the most interest and improve the efficiency of functioning in modern conditions.

Keywords: motor transport enterprise, model, personnel motivation, efficiency of labor.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА ТА ЇХ ПРОЯВ В УКРАЇНІ

Іващенко М.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Киселюк В.А.

магістр
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Киселюк Ю.Є.

студент
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Викладено результати дослідження теоретичних підходів до проблеми виникнення глобальних економічних проблем, виявлені причини виникнення глобальних економічних проблем, класифіковано глобальні економічні проблеми шляхом їх поділу на 2 типи: взаємодія людини і природи (проблема вичерпаності ресурсів, екологічна проблема) та проблеми всередині людського суспільства (проблема подолання бідності, продовольча проблема, загроза ядерної війни, демографічна проблема) та висвітлені основні глобальні проблеми економіки; встановлені їх зв'язки з економікою України та підтверджено аналітико – статистичними даними; зроблені висновки і запропоновані шляхи вирішення глобальних економічних проблем.

Ключові слова: глобальні економічні проблеми, причини глобальних економічних проблем, шляхи вирішення глобальних економічних проблем

Постановка проблеми. В ході історичного розвитку цивілізації у людей не так часто виникали проблеми, які мали б загальний, планетарний характер. Крім того, ці проблеми не були широко поширені, а співпраця між країнами, економіка також як і міжнародні економічні відносини не знаходились на належному рівні розвитку. Таким чином, кожна країна вважала за краще вирішувати ці проблеми самостійно. Але з появою світової економіки і розвитком зовнішньоекономічних зв'язків, стало неможливим ігнорувати виникнення і розвиток загальних для всіх країн проблем, які пізніше стали називати глобальними. Україна, в свою чергу, також не може оминати їх наявність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Глобальна економіка є історично новою реальністю, яка повністю відрізняється від раніше існуючих. На початку 70-х ХХ століття, світова економіка під впливом різних економічних, політичних, наукових, соціальних і багатьох інших чинників стала набувати характеристики однієї єдиної стабільної структури, яка пізніше була названа «мегаекономіка» або «світова економіка» [1].

Глобальна економіка – це єдина система, що має багаторівневу структуру і об'єднує економіки різних країн світу. Під терміном глобальної економіки часто мається на увазі зовнішньоекономічна діяльність різних країн світу без урахування державних кордонів. Поява даного виду економіки супроводжується процесом глобалізації окремих економік багатьох країн світу, тобто їх злиття в єдине ціле [2]. До того ж ці процеси сприяють глобалізації цілих галузей,

товарних, сировинних, фінансових ринків, а також відбувається трансформація регулювання економіки з державного на наддержавний рівень.

Формулювання цілей статті. Такий новий тип взаємодії в світовому співтоваристві породжує і чимало проблем, що набули ознак глобальних та вимагають спільних дій щодо їх розв'язання. Оскільки всі глобальні проблеми мають прояв і в українській економіці, метою дослідження є їх виявлення в національній економіці та пошуки шляхів подолання або, принаймні пом'якшення.

Виклад основного матеріалу. Основна суть глобальної економіки полягає в розширенні та оптимізації відносин між державами і народами для полегшення процесу їх спілкування і взаємодії. Як наслідок, це не може не вплинути на процес формування світових ринків праці, товарів і капіталу, розвиток інформаційного суспільства, а також часто є причиною виникнення гострих конфліктів між різними країнами та посилення залежності між ними.

Глобальні економічні проблеми умовно можна розділити на 2 типи:

1) Взаємодія людини і природи (проблема вичерпаності ресурсів, екологічна проблема);

2) Проблеми всередині людського суспільства (проблема подолання бідності, продовольча проблема, загроза ядерної війни, демографічна проблема) [3].

Розглянемо більш детально основні аспекти перелічених проблем та яким чином вони стосуються нашої країни.

Проблема обмеженості енергії і сировинних ресурсів обмежує можливості подальшого промис-

лового розвитку. Енергія – один з основних факторів успішного розвитку людської цивілізації. Всі подальший економічний розвиток і рух людства неможливо без різних видів енергії та сировини.

Визначальну роль грає і абсолютна обмеженість природних ресурсів в масштабах всієї планети. В останні десятиліття, значно збільшилося споживання невідновлюваних природних ресурсів, і, зокрема таких енергетичних ресурсів, як нафта, вугілля, газ і т.д.

Крім того, енергія і сировина нерівномірно розподілені в світі: багаті з корисних копалин і енергоресурсів країни знаходяться поруч з тими країнами, які повністю позбавлені або мають їх в недостатній кількості. Цей фактор теж має важливий вплив на міждержавні відносини, а також в значній мірі визначає рівень розвитку продуктивних сил цих країн. [3, с. 373].

У рішенні енергетичної проблеми важливу роль відіграють міжнародні організації, серед них – Міжнародне агентство ООН з атомної енергії. Їх діяльність спрямована не тільки на вирішення поточних питань розвитку енергетики, але і на проблеми, пов'язані з її розвитком. Прогнози цих компаній дозволяють більш повно представити майбутнє енергопостачання і наслідки можливих рішень з розвитку енергетичного господарства.

Що стосується України, то вона також має високий ступінь енергетичної залежності від імпортованих енергетичних ресурсів та палива. За даними Держкомстату, левову частку імпорту в Україну становлять палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки. І хоча останні роки спостерігається певне скорочення питомої ваги зазначеної групи в українському імпорті, все ж її частка залишається достатньо високою (табл. 1).

Проблема продовольчого забезпечення населення і продовольчої безпеки є однією з найактуальніших і пріоритетних завдань людства. Брак продовольства є серйозною проблемою. Щоб прогодувати себе, на даному етапі розвитку, людству необхідно потроїти виробництво продуктів харчування, але, на думку експертів, на даному рівні розвитку науки і виробництва це неможливо.

Незважаючи на високий агропромисловий потенціал, Україна також відчуває на собі цю глобальну проблему. В Глобальному індексі продовольчої без-

пеки, що аналізує показники 109 країн світу, Україна в 2017 році зайняла 63 місце. Серед сильних показників України можна відзначити продовольчу безпеку – комплексний показник, який використовується для оцінки ступеня сприятливості умов для забезпечення продовольчої безпеки, а також низький рівень втрат продовольства. Серед основних проблем відзначаються низький обсяг державних витрат на наукові дослідження в області сільського господарства і рівень ВВП на душу населення, вдвічі менший, ніж середньосвітовий показник [5].

Крім того, згідно з даними Всесвітньої продовольчої програми ООН, в Україні 1,2 мільйона людей відчувають гостру нестачу продовольства. В організації пов'язують продовольчу кризу із військовим конфліктом на Донбасі, оскільки саме ці регіони потрапили в категорію проблемних [6].

Демографічна криза в ряді розвинених країн вже привів до порушення відтворення населення, скорочення його чисельності та природного вимирання.

Однак спостерігається швидке зростання населення в нерозвинених країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Зараз, незважаючи на несприятливі соціально-економічні умови, в країнах третього світу живе приблизно в 3 рази більше людей, ніж в розвинених.

У розвинених країнах, науково-технологічний розвиток призвело до зростання безробіття, яка, в свою чергу призвела до зниження народжуваності. Проте, в країнах з перехідним типом економіки зазвичай зниження смертності не супроводжується відповідним скороченням народжуваності.

Що ж стосується України, то протягом багатьох років демографічна ситуація є критичною (табл. 2).

Глобальні екологічні проблеми – це проблеми, пов'язані із впливом людини на природу в ході господарської діяльності суспільства, та зворотним впливом змінюваної природи на людину. Головна загроза полягає в тому, що значні зміни людиною природного середовища, досягаючи певного рівня, стають незворотними і тоді це середовище втрачає здатність до самовідновлення, а це загрожує людству в цілому.

Надзвичайно складною все ще залишається екологічна ситуація в Україні. Лише кризовий стан вітчизняної економіки дещо послабив тиск виробництва на природне середовище. Про високий сту-

Таблиця 1

Питома вага енергетичних ресурсів та палива в загальному обсязі українського імпорту

27 палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки (у % до загального обсягу імпорту)	Січень 2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
		24,4	23,6	20,0	29,0	27,8	27,6	30,9	34,6	32,3

Складено за: Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/> [4]

Таблиця 2

Кількість населення України

Чисельність населення (станом на 1 січня)	2018 р.*	2017 р.*	2016 р.*	2015 р.*	2014 р.	2013 р.	2012 р.	2011 р.
	42386,4	42584,5	42760,5	42928,9	45439,8	45560,3	45644,4	45778,5

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Складено за: Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/> [4]

піль тиску на екологічне середовище в Україні свідчать дані про зростання обсягів утворення відходів (табл. 3). Для повної картини екологічного лиха слід ще врахувати відсутність практики цивілізованої утилізації всіх видів відходів.

Бідність – ця постійна проблема людства, що супроводжує його історію, незважаючи на зростання промислового виробництва, розвиток усіх факторів виробництва, використання передових досягнень науки, техніки і технологій, досвіду й знань.

У сучасному світі бідність і відсталість характерні насамперед для країн, що розвиваються, де проживає майже 2/3 населення Землі. Тому дану глобальну проблему часто називають проблемою подолання відсталості країн, що розвиваються. В цих країнах близько 1,2 млрд. людей живуть нижче порога бідності, на менше ніж долар на день, ще 2,7 млрд. борються за виживання – менше ніж 2 долари на день. Скажімо, 1/4 населення Бразилії, 1/3 жителів Нігерії, 1/2 населення Індії споживають товарів і послуг менше ніж на 1 дол. у день.

Слід відмітити, що у найрозвиненіших країнах, незважаючи на загальні високі стандарти життя, усе ще не вирішена проблема бідності: в 1995-2005 р. від 10 до 12% усього населення США офіційно визнавалося бідним; у країнах ЄС і в Японії показник бідності перевищував показник у США майже в 1,3 рази. Стрімко зростає бідність у колишніх соціалістичних країнах, особливо в СНД, показник бідності в яких зближується з відповідним показником у країнах, що розвиваються. Не виключенням, на жаль, є і Україна.

Українські експерти склали список найбідніших держав Європи, визнавши країну лідером антирейтингу. В якості критерію фахівці вибрали рівень зарплат, вивчивши заробіток жителів європейських країн після сплати податків. З'ясувалося, що в Україні ця сума є найнижчою – 190 євро [7].

Українська бідність має цілий ряд специфічних особливостей: низький рівень життя населення в цілому, психологічне неприйняття економічної нерівності; висока питома вага людей, що вважають

себе бідними; поширеність бідності серед працюючого населення.

Глобальна загроза ядерної війни. За одностайною оцінкою багатьох учених і політичних діячів, третя світова війна, якщо вона вибухне, стане трагічним фіналом всієї історії людської цивілізації саме через існування ядерної зброї. У світі мають місце численні конфлікти локального характеру з приводу територіальних, етнічних, релігійних суперечностей, що можуть перетворитися на регіональні чи глобальні конфлікти, особливо якщо в них опосередковано задіяні економічні інтереси великих держав. На сьогоднішній день у світі існує принаймні 8 ядерних держав (США, Росія, Китай, Велика Британія, Франція, Індія, Пакистан, Ізраїль, КНДР), деякі з котрих час від часу відверто погрожують міжнародному співтовариству ядерним вибухом.

Україна після розвалу СРСР отримала у спадок третій за потужністю ядерний арсенал. Але через низку політичних і економічних чинників стала без'ядерною державою. 5 грудня 1994 року був підписаний Будапештський меморандум, згідно з яким Україна отримувала міжнародні гарантії незалежності, збереження суверенітету і затверджених державних кордонів. Його гарантами виступили Росія, США, Велика Британія, до яких приєдналися Франція і Китай. Вони зобов'язувалися утримуватися від будь-яких проявів агресії щодо України – в тому числі і від економічного тиску. 2 червня 1996-го країна повністю позбулася ядерного статусу, і почалось вивезення боєголовок [8].

Дуже велику небезпеку в наші дні становить проблема міжнародного тероризму, дії якого ми спостерігаємо в різних куточках світу майже щодня.

Висновки. Отже, всі глобальні економічні проблеми не ізольовані один від одного і являють собою єдину згуртовану систему, яка вимагає кардинально нових і комплексних підходів до їх вирішення. Масштабність і гострота сучасних глобальних проблем вимагають злагоджених зусиль, конструктив-

Таблиця 3

Утворення відходів за видами економічної діяльності за 2005-2016 роки (тис. т)

	Усього	Економічна діяльність підприємств та організацій	Домогосподарства
2005	2411,8	2411,8	-
2006	2370,9	2370,9	-
2007	2585,2	2585,2	-
2008	2301,2	2301,2	-
2009	1230,3	1230,3	-
2010	425914,2	419191,8	6722,4
2011	447641,2	442464,4	5176,8
2012	450726,8	442757,4	7969,4
2013	448117,6	439091,4	9026,2
2014	355000,4	348686,1	6314,3
2015	312267,6	306214,3	6053,3
2016	295870,1	289523,6	6346,5

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Складено за: Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/> [4]

них і рішучих дій урядів усіх країн світу.

У сучасній економіці, існують дві основні концепції вирішення глобальних проблем. Перша захищає інтереси передових країн. Вона зводиться до наступних пунктів:

– Вирішення глобальних проблем не повинно зачіпати інтереси розвинених країн, і, по можливості, сприяти отриманню максимального прибутку;

– Проблему забезпеченості ресурсами необхідно вирішувати за рахунок запасів сировини і енергоносіїв нерозвинених країн;

– Рішення продовольчої проблеми в країнах, що розвиваються має спиратися на певну допомогу в такому обсязі і формах, які дозволяли б чинити тиск на їхні політичні структури;

– Глобальні проблеми повинні вирішуватися усім людством, включаючи і слаборозвинені країни.

Друга позиція заснована на врахуванні інтересів усіх країн. Потреби сучасних і наступних поколінь – ось критерій, який повинен направляти людство у вирішенні глобальних проблем.

Іншою умовою є всебічне співробітництво, взаємне дотримання інтересів усіх країн, розвиток науки і збагачення її досягненнями всіх народів. Сьогодні всі країни повинні переглянути політику, яку вони ведуть, її пристосованість до практичного життя, переоцінити свої ресурсні можливості. Всім людям слід по-новому осмислити свою роль у системі «людина суспільство природа» і визначити перспективи подальшого розвитку. Це можливо за умови розширення міжнародного співробітництва на всіх рівнях і у всіх галузях.

Є ряд інших міжнародних організацій і громадських рухів, які вирішують або допомагають вирішити різні проблеми в сучасному світі. Аналіз глобальних проблем показує, що людство досягло точки, де глобальний прогрес можливий тільки на основі нового політичного мислення і об'єднання зусиль і коштів усіх країн світу. Нове політичне мислення – це не тільки новий погляд на існування народів і держав. Це новий погляд на саме існування людства і планети Земля.

Література:

1. Ніколаєв С. Б. Про предмет теорії інформаційної економіки / С. Б. Ніколаєв // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. [„Проблеми формування нової економіки XXI століття – 2017“]. – Економічні науки. – Дніпропетровськ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:bitstream/2017.pdf>. – Про предмет теорії інформаційної економіки.
2. Яковенко Р. В. Конвертованість валюти та економічна безпека держави / Р. В. Яковенко, К. О. Новакова // Тези доповідей студентів і магістрантів на XLVIII науковій конференції 17 квітня 2016 року. – Кіровоград : КНТУ, 2016. – С. 76–80.
3. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика : підручник / В. О. Шевчук. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. К.: Знання, 2016. – 663 с.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Global Food Security Index [Electronic resource]. – Available from: <http://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Ukraine>
6. Monitoring food security in countries with conflict situations. A joint FAO/WFP update for the United Nations Security Council. – [Electronic resource]. – January. – 2018. – ISSUE NO 3. – Available from: <http://www.fao.org/3/I8386EN/i8386en.pdf>
7. В Україні найнижчі зарплати в Європі – дослідження [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2017. – 10 грудня. Режим доступу: <https://economics.unian.ua/finance/2289916-v-ukrajini-naunijchi-zarplati-v-evropi-doslidjennya.html>
8. Ядерна зброя України: історія втрати найпотужнішого арсеналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://znaj.ua/society/yaderna-zbroya-ukrayiny-istoriya-vtraty-najpotuzhnishogo-arsenalu>

ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА И ИХ ПРОЯВЛЕНИЕ В УКРАИНЕ

Иващенко М.В.

кандидат экономических наук, доцент,
Харьковского учебно-научного института
Университета банковского дела

Киселюк В.А.

магистр
Харьковского учебно-научного института
Университета банковского дела

Киселюк Ю.Е.

студент
Харьковского учебно-научного института
Университета банковского дела

Изложены результаты исследования теоретических подходов к проблеме возникновения глобальных экономических проблем, выявлены причины возникновения глобальных экономических проблем, классифицированы глобальные экономические проблемы путем их разделения на 2 типа: взаимодействие человека и природы (проблема истощения ресурсов, экологическая проблема) и проблемы внутри человеческого общества (проблема преодоления бедности, продовольственная проблема, угроза ядерной войны, демографическая проблема) и освещены основные глобальные проблемы экономики; установлены их связи с экономикой Украины и подтверждено аналитико – статистическим данным; сделаны выводы и предложены пути решения глобальных экономических проблем.

Ключевые слова: глобальные экономические проблемы, причины глобальных экономических проблем, пути решения глобальных экономических проблем.

GLOBAL PROBLEMS OF HUMANITY AND THEIR PLACES IN UKRAINE

Iyashchenko M.V.

Ph.D in Economics, Associated Professor

Kharkiv academic institute State

Higher Education Institution «University of Banking»

Kiseljuk V.A.

Master

Kharkiv academic institute State

Higher Education Institution «University of Banking»

Kiseljuk J.E.

Student

Kharkiv academic institute State

Higher Education Institution «University of Banking»

The results of the study of theoretical approaches to the problem of the emergence of global economic problems are outlined, the causes of the emergence of global economic problems are identified, global economic problems are classified by their division into 2 types: the interaction of man and nature (the problem of exhaustion of resources, environmental problem) and problems within the human society (the problem of overcoming poverty, food problem, threat of nuclear war, demographic problem) and highlights the main global problems of the economy; their links with the economy of Ukraine are established and confirmed by analytical and statistical data; Conclusions and suggested ways of solving global economic problems are made.

Keywords: global economic problems, causes of global economic problems, ways of solving global economic problems.

УДК 347.54.3

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Квасній Л.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського
Міжрегіональної академії управління персоналом

Поясник О.С.

викладач
Прикарпатського інституту імені Михайла Грушевського
Міжрегіональної академії управління персоналом

В статті розглянуто нормативно-правові основи та об'єктивні передумови необхідності регулювання платоспроможності підприємств на мікро- та макрорівнях. Доведено, що для того, щоб мінімізувати негативні наслідки впливу зовнішніх чинників і виявити ризики стати банкрутом, застосовується ряд нормативно-правових актів, здатних врегулювати управління платоспроможністю підприємств. Проаналізовано основні законодавчі акти та наведено рекомендації щодо регулювання платоспроможності підприємств. Встановлено, що нормативні акти не містять конкретних методів проведення комплексного аналізу фінансового стану і економічної безпеки підприємств, що зумовлює необхідність розробки критеріїв оцінки платоспроможності та економічної безпеки підприємства в розрізі видів діяльності підприємства та галузей національної економіки.

Ключові слова: платоспроможність, нормативні акти, банкрутство, фінансовий стан, санаційна спроможність.

Постановка проблеми. З переходом до ринкової економіки найважливішим завданням підприємницької діяльності є забезпечення її економічної безпеки в загальнонаціональних інтересах. Тому при наявності серйозних відхилень від нормованих показників керівництво посилює контроль над ситуацією, займається модернізацією системи управління для повернення підприємства на «стійку» позицію. Щоб мінімізувати негативні наслідки і ризики стати банкрутом застосовується ряд нормативно-правових актів, які здатні врегулювати управління платоспроможністю тієї чи іншої організації [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності вітчизняних підприємств присвячено наукові праці українських вчених: В.Я. Амбросова, В.М. Гончарова, М.М. Федорова та інших. Однак важливість законодавчого забезпечення щодо формування дієвого економіко-правового механізму у сфері забезпечення платоспроможності та економічної безпеки підприємств, що носить фрагментарний характер, потребує уваги з боку законодавчих органів влади.

Мета дослідження полягає у висвітленні правових основ платоспроможності та економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу. Оцінка платоспроможності проводиться не тільки співробітниками даного підприємства, але і зовнішніми користувачами, роль яких відіграють покупці, постачальники, підрядники, контрагенти, інвестори, кредитні організації, вкладники та податкові органи.

Одним з основних законодавчих документів, що регламентують діяльність підприємств, є Цивільний кодекс України, в якому зазначено наступне [2]:

- правове становище учасників цивільного обороту;
  - закріплюються питання, які стосуються облікової роботи;
  - обов'язкова наявність самостійного бухгалтерського балансу;
  - наявність у юридичної особи затвердженого річного бухгалтерського звіту.
- До значимого нормативно-правового акту відноситься і Податковий кодекс України, який встановлює:
- систему податків і зборів;
  - загальні принципи оподаткування і зборів на території України;
  - основи бухгалтерського обліку, які є обов'язковими для всіх юридичних осіб;
  - порядок надання юридичними особами фінансової звітності.

Питанням регулювання і контролю платоспроможності підприємств приділяється увага і на державному рівні. Зокрема, у «Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», затверджених наказом Міністерства економіки від 17 січня 2001 р. № 10 [3], зазначено, що економічним показником ознак поточної платоспроможності при наявності простроченої кредиторської заборгованості виступає різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань. В цьому документі розроблено з метою визначення однозначних підходів при оцінці фінансового-господарського стану підприємств на предмет наявності ознак приховуваного, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства;

своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для здійснення випереджувальних заходів щодо запобігання банкрутству; здійснення аналізу для виявлення резервів підвищення ефективності виробництва та відновлення платоспроможності підприємств шляхом їх санації. За результатами проведення аналізу визначається:

- оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства, структура його балансу (задовільно чи незадовільно) та обґрунтованість віднесення його до складу неплатоспроможних підприємств;
- тенденції динаміки основних показників ефективності діяльності підприємств;
- можливість використання санаційних процедур для виведення підприємства з неплатоспроможного стану.

Терміни, що вживаються в цих Методичних рекомендаціях [3], мають таке значення:

- платоспроможність (ліквідність) – один з основних якісних показників діяльності підприємства, що визначає спроможність підприємства здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності;

- неплатоспроможність – неспроможність підприємства виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами (у тому числі із заробітної плати), а також щодо сплати податків і зборів не інакше, як через відновлення платоспроможності;

- банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

- фіктивне банкрутство – завідомо неправдива офіційна заява громадянина – засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом;

- доведення до банкрутства – умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності;

- приховуване банкрутство – умисне приховування стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей у разі, якщо це завдало великої матеріальної шкоди.

В законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [4] встановлено підстави і ознаки, за якими юридична особа визнається неспроможним, тобто банкрутом, нездатним відповідати за своїми зобов'язаннями; регулюється порядок здійснення спеціальних заходів в процесі попередження неспроможності, процедур, які застосовуються в справі про банкрутство,

і на додаток інші відносини, які виникають, коли боржник не здатний задовольнити вимоги кредиторів в повному обсязі і у визначений термін.

Особливе значення має Закон України «Про акціонерні товариства» [5], який визначає порядок створення, реорганізації, ліквідації, правове положення акціонерних товариств, права і обов'язки їх акціонерів, а також забезпечує захист прав та інтересів акціонерів. Ефективність управління платоспроможністю підприємства можна перевірити шляхом проведення експрес- або повного аналізу, під час якого діагностується стадія, на якій знаходиться підприємство за досліджуваній період часу. Відповідно до Ст. 4. Організація діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) регламентується Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в останній чинній редакції від 15 грудня 2017 року.[6] Арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності, з моменту винесення ухвали про призначення його арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства – боржника.

Одна і та ж особа може здійснювати повноваження арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство відповідно до вимог цього Закону. Право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) надається особі, яка отримала відповідне свідоцтво у порядку, встановленому цим Законом, та внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України.

Відповідно до [4] заходи щодо забезпечення вимог кредиторів діють відповідно до дня введення процедури санації і призначення керуючого санацією або до прийняття постанови про визнання боржника банкрутом, відкриття ліквідаційної процедури і призначення ліквідатора, або до закриття провадження у справі. Господарський суд має право скасувати або змінити заходи щодо забезпечення вимог кредиторів до настання зазначених обставин, про що виноситься ухвала. Звіт з поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможного підприємства повинен мати такі основні розділи:

- загальна характеристика діяльності підприємства за останні два роки;
- оцінка фінансово-господарського стану;
- оцінка резервів підвищення ефективності функціонування підприємства та відновлення його платоспроможності;

- загальні висновки та рекомендації, в тому числі про наявність ознак приховуваного, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства.

Основні джерела інформації для проведення поглибленого аналізу:

- баланс підприємства (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (форма № 2);

Таблиця 1

Елементи і задачі бухгалтерської звітності для аналізу та оцінки платоспроможності і економічної безпеки підприємства

Форми звітності	Види інформації
«Баланс підприємства» (форма № 1)	Відображає джерела фінансових ресурсів і напрями вкладення коштів підприємства
«Звіт про фінансові результати» (форма № 2)	Відображає доходи і витрати підприємства за звітний період
«Звіт про рух грошових коштів» (форма № 3)	Відображають додаткову інформацію поточної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.
«Звіт про власний капітал» (форма № 4)	
Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);	
Пояснююча записка	Містить інформацію, що дозволяє користувачам детально оцінити платоспроможність і економічну безпеку підприємства.

- звіт про рух грошових коштів (форма № 3);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- звіт про наявність та рух основних фондів, амортизацію (форма № 11-ОЗ);

Інформація про форми бухгалтерської звітності може використовуватися різними способами і може служити основою для аналізу шляхом виявлення динаміки і структури показників. Крім того, порівняння показників за попередні періоди або з аналогічними показниками інших підприємств, можна проводити при порівняльному аналізі. На основі бухгалтерської звітності можуть бути розраховані коефіцієнти і побудовані факторні моделі, що дозволяють дати комплексну або рейтингову оцінку платоспроможності.

Література:

1. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) – М.: ЗА Бизнес-школа / Под ред. Е.А. Олейникова, 2015. – 288 с.
2. Цивільний кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.
3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. [Електронний ресурс] Режим доступу: me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=111503bd-ca7f-4dee-b07c.
4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2343-12.
5. Закон України «Про акціонерні товариства» [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/514-17.

Висновок. Різні методичні підходи в нормативно-законодавчих актах свідчать про те, що фінансовий аналіз підприємств, пов'язаний з дослідженням окремих видів діяльності (основної, фінансової та інвестиційної), дозволяє діагностувати його платоспроможність, ймовірність банкрутства, можливість надання кредиту, ефективні напрями формування фінансової політики, тобто оцінювати рівень його економічної безпеки. Однак такий вид аналізу є локальним і тематичним, а нормативні акти не містять конкретних методів проведення комплексного аналізу фінансового стану і економічної безпеки підприємств. Тому залишається актуальним питання розробки критеріїв оцінки платоспроможності та економічної безпеки підприємства в розрізі видів діяльності підприємства та галузей національної економіки.

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Квасний Л.Г.

*кандидат экономических наук, доцент,
Прикарпатский институт имени Михаила Грушевского
Межрегиональной академии управления персоналом*

Поясник О.С.

*преподаватель
Прикарпатского института имени Михаила Грушевского
Межрегиональной академии управления персоналом*

В статье рассмотрены нормативно-правовые основы и объективные предпосылки необходимости регулирования платежеспособности предприятий на микро- и макроуровне. Доказано, что для минимизации негативных последствия воздействия внешних факторов и выявления риска стать банкротом, применяется ряд нормативно-правовых актов, способных урегулировать управление платежеспособностью предприятий. Проанализированы основные законодательные акты и приведены рекомендации по регулированию платежеспособности предприятий. Установлено, что нормативные акты не содержат конкретных методов проведения комплексного анализа финансового состояния и экономической безопасности предприятий, что вызывает необходимость разработки критериев оценки платежеспособности и экономической безопасности в разрезе видов деятельности предприятия и отраслей национальной экономики.

Ключевые слова: платежеспособность, нормативные акты, банкротство, финансовое состояние, санационная способность.

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR ENSURING THE SOLVENCY AND ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE

Kvasnii L.G.

*Ph.D. in economics
Precarpathian Institute named after M. Hrushevsky (MAUP)*

Poyasnik O.S.

*teacher
Precarpathian Institute named after M. Hrushevsky (MAUP)*

In the article the regulatory and legal grounds and the objective prerequisites for the regulation of solvency of enterprises at micro and macro levels are considered. It is proved that in order to minimize the negative effects of the influence of external factors and to identify the risks of bankruptcy, a number of legal acts that can regulate solvency management of enterprises are applied. The main legislative acts are analyzed and recommendations on solvency regulation of enterprises are given. It was established that the normative acts do not contain specific methods of carrying out a comprehensive analysis of the financial situation and economic security of enterprises, which necessitates the development of criteria for assessing the solvency and economic security of the enterprise in terms of the types of activities of the enterprise and sectors of the national economy.

Keywords: solvency, regulations, bankruptcy, financial condition, sanitary capacity.

МЕТОДОЛОГІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОКОМПАНІЇ

Костін Д.Ю.

науковий співробітник,
Харківський національний університет радіоелектроніки

Телегін В.С.

аспірант,
Харківський національний університет радіоелектроніки

Костін Ю.Д.

доктор економічних наук, професор,
Харківський національний університет радіоелектроніки

У статті розкрито специфіку стратегії природної монополії – НЕК «Укренерго». Наведено сценарії розвитку енергокомпанії. Для держави економічно вигідно встановлювати тариф на послуги компанії на рівні, який дозволяє утримувати електромережі в експлуатаційній готовності. Такий підхід дає можливість організувати бізнес з високим ступенем відповідальності. Тариф НЕК «Укренерго» не застрахований від підвищення, проте компанія отримає необхідні інвестиційні ресурси, а учасники ринку електроенергії матимуть стабільні умови для розвитку.

Ключові слова: стратегія розвитку, енергокомпанія, регулятор, сценарій розвитку, тарифи на послуги, споживачі послуг, інфраструктурна монополія, інвестиції, конкуренція, міжнародні фінансові інститути.

Постановка проблеми. Значні зміни, які відбуваються протягом останніх десятиліть у галузі природних монополій практично в усіх країнах світу (зміни технологій, впровадження конкуренції, швидке зростання кількості компаній на окремих ринках, у тому числі на ринках електроенергії) потребують постійного удосконалення механізму їхнього регулювання, тому якщо у країнах стабільних ринкових економік дана проблема вирішується відповідно до вимог часу, то у трансформаційних економіках проблема залишається недослідженою і потребує найшвидшого рішення.

Аналіз останніх досліджень. Переважна більшість теорій стратегії, розроблених як вітчизняними, так і зарубіжними авторами [1-18] свідчить про те, що існує теоретичний і методологічний вакуум щодо розробки стратегій природних монополій – тобто тих підприємств, які здатні задовольнити попит на ринку більш ефективно за умов відсутності конкуренції. Деякі дослідження, зокрема І. Ансофф [2] вважають, що монополії та компанії, які отримують субсидії, можуть розвиватися і за відсутності стратегії.

Постановка задачі. Розкрити методологічні особливості стратегії розвитку вертикально-інтегрованої компанії в умовах конкуренції.

Викладання основного матеріалу. На нашу думку, точка зору І. Ансофф [2] з цього питання є дискусійною. По-перше, якщо монополія виникає завдяки конкуренції, недосяжні для суперників ренти існують лише протягом певного часу, зникаючи в подальшому у процесі конкурентної боротьби. Необхідність стратегії у цьому випадку є очевидною. По-друге, навіть в умовах природної монополії, коли недосяжні для суперників ренти існують на постійній основі, монопольний статус підприємства автоматично не забезпечує його нормального функціонування. Так, незважаючи на безперерйне функціонування ДП «НЕК «Укренерго»

(природної монополії), систематичні інвестиції в оновлення та будівництво магістральних електромереж, зростання тарифу на послуги підприємства, ефективність діяльності з передачі електроенергії недостатня. «Замкненими» через брак пропускної спроможності залишаються потужності атомних електростанцій, обладнання характеризується високим ступенем зношеності, значними є втрати електроенергії у мережах.

Усе це підтверджує тезу про те, що будь-яка монополія, у тому числі природна, не може нормально розвиватися за відсутності чітко визначеної стратегії. Оскільки такі підприємства взагалі не мають конкурентів, а їх поява неможлива навіть у перспективі, стратегія не може орієнтуватися на досягнення конкурентних переваг та отримання недоступних суперникам рент. Зміст стратегії за цих умов визначається особливостями діяльності природних монополій, серед яких, на думку авторів, найбільш значущими є такі:

1. *Зосередження природних монополій переважно в інфраструктурних секторах економіки.*
2. *Відсутність прямого економічного ефекту від капіталовкладень у розвиток інфраструктури у інвестора.*
3. *Важкість забезпечення недискримінаційного доступу до користування інфраструктурою.*
4. *«Успадковане» від командно-адміністративної системи сприйняття інфраструктурних галузей як складової соціального захисту, що зумовлює штучне та подекуди необґрунтоване заниження цін на їх послуги.*
5. *Перебування інфраструктурних природних монополій переважно у суспільній власності, що негативно позначається на їх ефективності.*
6. *Слабка особиста економічна зацікавленість менеджменту у результатах роботи інфраструктурної монополії.*

7. Посилені вплив регулюючих органів на роботу природної інфраструктурної монополії.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що особливості діяльності природних інфраструктурних монополій сприяють їх перетворенню на інструмент розподілу та перерозподілу ресурсів, причому як приватних, так і суспільних. Відповідно, зацікавлені особи, які мають можливості впливати на діяльність підприємства, прагнуть максимально реалізувати власні соціально-економічні інтереси. При цьому важливо зазначити, що так чи інакше основна мета інфраструктурної монополії – забезпечення суспільства життєво необхідними товарами та послугами, – досягається, але з різною ефективністю та з різними наслідками.

На рис. 1 розкриті причинно-наслідкові зв'язки між соціально-економічними процесами, що логічно пояснюють, як особливості діяльності природної інфраструктурної монополії обумовлюють її перетворення на інструмент перерозподілу ресурсів.

Слід звернути увагу на те, що домовленість між зацікавленими особами та підприємством може носити як експліцитний (формалізований), так і імпліцитний (невизначений) характер.

Імпліцитні контракти, як відомо, передбачають визнання сторонами взаємних зобов'язань, навіть, якщо вони не оформлені юридично.

Домовленості, досягнуті між підприємством та його стейкхолдерами у процесі узгодження їх соціально-економічних інтересів стосовно розподілу ресурсів, можуть бути як експліцитними, так і імпліцитними.

Спираючись на цей підхід до визначення змісту стратегії природної інфраструктурної монополії, у процесі формування стратегії доцільно виокремити такі етапи:

- визначення стратегічних цілей підприємства;
- виділення груп зацікавлених осіб – суб'єктів цілепокладання, які можуть впливати на розподіл ресурсів підприємства, визначення їх соціально-економічних інтересів, пов'язаних з діяльністю підприємства;
- оцінка впливу реалізації соціально-економічних інтересів суб'єктів цілепокладання на діяльність підприємства. Враховуючи вірогідну різноспрямованість цілей підприємства та зацікавлених осіб, а також різну інтенсивність впливу зацікавлених осіб на розподіл ресурсів підприємства, необхідним є використання сценарного підходу;
- обґрунтування критеріїв оптимальності сценаріїв розвитку підприємства, визначення інституціональних передумов реалізації кожного вірогідного сценарію.

Спробуємо застосувати запропонований підхід до формування стратегії ДП «НЕК «Укренерго», яке наразі належить саме до природних інфраструктурних монополій, здійснюючи функції оперативно-диспетчерського управління об'єднаною енергосистемою України та транспортування електроенергії магістральними і міждержавними електромережами.

Етап 1. Визначення стратегічних цілей підприємства. ДП «НЕК «Укренерго» належать до осо-

бливо значущих компонентів інфраструктури економіки. Від функціонування цього підприємства залежить енергетична безпека країни, цілісність та ефективність національної економіки у цілому.

Реалізація першої групи цілей пов'язана з кропіткою законодавчою роботою: підготовкою та прийняттям Кодексу електромереж, розробкою та затвердженням методик ціноутворення на послуги системного оператора, транспортування електроенергії магістральними та міждержавними мережами тощо. Реалізація другої групи цілей передбачає визначення інвестиційних пріоритетів згідно з потребами національної економіки, залучення значних за обсягами інвестицій в оновлення та розвиток мережного господарства. На найближчі 10 років сумарна потреба в інвестиціях оцінюється майже у 62,7 млрд грн. (табл. 1). Основними джерелами інвестицій, згідно з проектом Плану розвитку ОЕС України, у 2015-2017 рр. виступатимуть власні кошти підприємства та кредитні кошти [12].

Не важко помітити, що реалізація обох груп цілей передбачає узгодження соціально-економічних інтересів багатьох зацікавлених осіб.

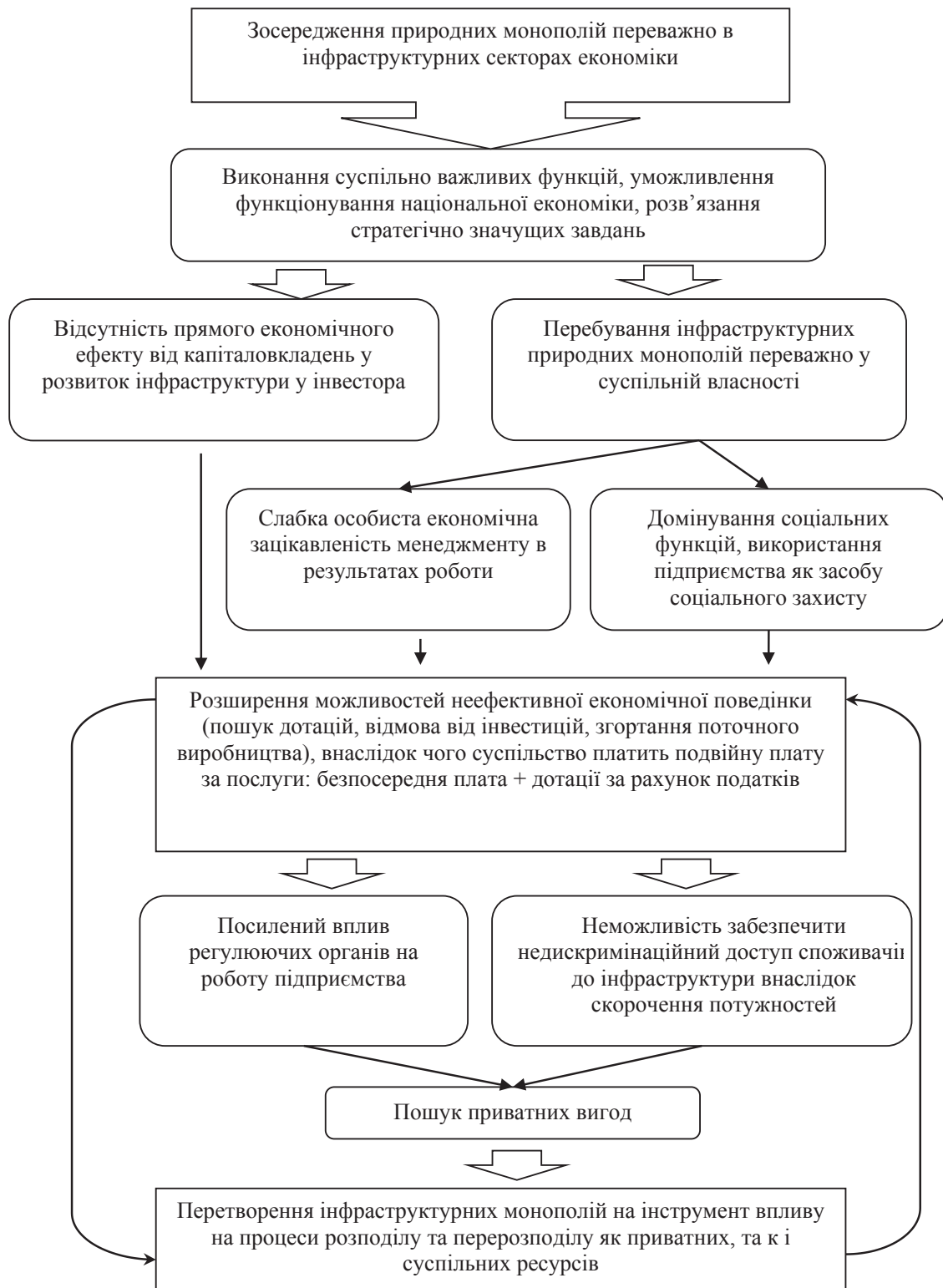
Етап 2. Виділення груп зацікавлених осіб – суб'єктів цілепокладання, які можуть впливати на розподіл ресурсів підприємства, визначення їх соціально-економічних інтересів, пов'язаних з діяльністю підприємства.

Як вже зазначалося вище, суттєвий вплив на розподіл ресурсів підприємства можуть чинити майже усі його стейкхолдери. У табл. 2 визначено їх соціально-економічні інтереси, пов'язані з діяльністю підприємства, способи впливу на розподіл ресурсів підприємства, якісно оцінено ступінь впливу.

Реальні інтереси держави як економічного агента полягають в отриманні прибутку, збереженні робочих місць, сталих організаційних рутин. Зазначимо, що чинна практика розподілу прибутку, отриманого ДП «НЕК «Укренерго», передбачає майже повне його використання на фінансування інвестиційних програм. Це підштовхує менеджмент підприємства до застосування лобістських інструментів – впливу на керівництво регулятора з метою встановлення завищення обсягу інвестиційних витрат, а отже і тарифу.

Показовим прикладом є процес затвердження Інвестиційної програми ДП «НЕК «Укренерго» на 2015 р., у ході якого з'ясувалося, що обсяги необхідних інвестицій були штучно завищені. Під час обговорення програми деякі експерти, зокрема перший заступник голови комітету Верховної Ради з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Олександр Домбровський, висловили думку про те, що монтаж обладнання у кількості, заявленій підприємством, може призвести до зупинки всієї енергосистеми України. Також підкреслювалося, що в країні бракує бригад для монтажу такої кількості обладнання [14; 15].

Таким чином множинність економічних ролей держави як суб'єкта цілепокладання зумовлює високу конфліктність у відносинах підприємства та

Рис. 1. Особливості діяльності природної інфраструктурної монополії та їх вплив на ефективність роботи підприємства

зацікавлених осіб під час розподілу ресурсів. Внутрішнім аспектом цього конфлікту є суперечність цілей держави як економічного агента та держави як регулятора. Зовнішнім аспектом є суперечність між цілями держави як власника та держави як регулятора, розвиток якої призводить до втрати незалежності регулятором та посиленням тиском на нього

з боку держави як власника. Тому одним з важливих питань розробки стратегії розвитку ДП «НЕК «Укренерго» як системоутворюючого підприємства є пом'якшення конфлікту інтересів держави як власника, регулятора й економічного агента та створення адекватних стабілізуючих механізмів, спрямованих на балансування їх інтересів.

Оцінка потреб в інвестиціях у розвиток магістральних (міждержавних) електромереж згідно з проектом Плану розвитку Об'єднаної енергосистеми України на період 2015-2024 рр., тис. грн. [12]

Напрями інвестування та джерела фінансування	Загальна кошторисна вартість робіт	Потреби в інвестиціях у 2015-2017 рр.	У тому числі по роках		
			2015 р.	2016 р.	2017 р.
Розвиток магістральних (міждержавних) електромереж – загалом, у тому числі за рахунок:	62690344	26421004	1120493	8486938	6673573
власних коштів підприємства	-	12685010	1961418	5525019	5198573
кредитних коштів	-	12345150	9108231	2586919	650000
державного бюджету	-	-	-	-	-
інших джерел	-	1390	190844	375000	825000
Впровадження заходів з інтеграції ОЕС України до об'єднання енергосистем європейських держав	2187150	2187150	1128100	561050	498000

Етап 3. Оцінка впливу реалізації соціально-економічних інтересів зацікавлених осіб або їх груп на діяльність підприємства.

Як правило, усі зацікавлені особи усвідомлюють необхідність значних інвестицій у розвиток мереж. Проте рішення стосовно джерел таких інвестицій або передбачають значне зростання тарифу (у випадку залучення власних та кредитних коштів), або унеможливають забезпечення недискримінаційного доступу до мереж (у випадку залучення коштів інвестора). Отже необхідно виходити з наявності принаймні декількох сценаріїв розвитку підприємства (табл. 3).

Сценарій 1. «Соціальний популізм». Має місце в умовах домінування соціально-економічних інтересів держави як власника. Полягає у штучному обмеженні зростання величини тарифу на транспортування електроенергії магістральними та міждержавними електромережами, зниження питомої ваги тарифу на транспортування електроенергії в оптовій ціні енергоринку. Основна мета: по-перше, здобуття прихильності виборців завдяки недопущенню зростання цін на послуги інфраструктурних монополій; по-друге, забезпечення лояльності бізнесу до влади. Реалізація сценарію відбувається завдяки перевищенню державою своїх статусних можливостей як власника: виконуючи законодавчі функції, органи державної влади тиснуть на регулятор.

Сценарій 2. Домінування суспільних інтересів. Суспільні інтереси у цьому контексті зводяться до підтримки магістральних та міждержавних мереж в експлуатаційній готовності, відсутності обмежень з боку передачі електроенергії на розвиток національної економіки, забезпечення недискримінаційного доступу до мереж (що можливо лише за відсутності дефіциту пропускної потужності), відсутності додаткових бюджетних витрат.

Реалізація цього сценарію розвитку спричиняє як позитивні, так і негативні наслідки. Серед позитивних наслідків варто виділити посилення незалежності підприємства від зовнішніх кредиторів, скорочення витратків на обслуговування кредитів, у тому числі в іноземній валюті, уникнення валютних ризиків. Негативним наслідком виступатиме невідворотне зростання цін. Тому реалізація цього

сценарію можлива лише за певних інституціональних умов.

Сценарій 3. Використання підприємства як інструменту перерозподілу на користь окремих груп зацікавлених осіб. Цей сценарій реалізується ситуативно, протягом певного періоду часу та полягає у недопущенні зростання тарифу для окремих бізнес-груп.

Спробуємо пояснити це на конкретних прикладах. Так, чинна практика тарифоутворення передбачає застосування єдиного тарифу на транспортування електроенергії магістральними та міждержавними мережами як в процесі експорту, так і постачання вітчизняним споживачам. Згідно з відомостями Євростату, у 2012 році в країнах Європи тариф на послуги електромереж для домогосподарств коливався в інтервалі 2,2-9,6 євроцентів/кВт, а його частка у ціні електроенергії становила від 13 до 50 %. Для промислових споживачів мережні витрати склали 1,66-6,46 євроцента/кВт, а їх частка у ціні електроенергії дорівнювала від 11 до 56 % [17]. В Україні у 2013 р. тариф на послуги ДП «НЕК «Укренерго» становив у середньому 2,5 коп./кВт.

У 2013 р. з України було експортовано 9870,68 млн кВт/год електроенергії. Отже, від транспортування «експортної» електроенергії ДП «НЕК «Укренерго» отримало 246,76 млн грн. Оскільки електроенергія на зовнішньому ринку продається за цілком ринковою ціною, бенефіціаром цієї угоди виступили підприємства, які здійснюють експорт. За рахунок ДП «НЕК «Укренерго» вони дістали можливість отримати додаткові доходи. Якщо уявити, що ціна на послуги ДП «НЕК «Укренерго» наблизиться до мінімального європейського рівня (1,66 євроцента/кВт), виручка підприємства складе 1391,76 млн грн. (виходячи з середньорічного курсу євро 10 грн./євро). Якщо з цієї суми доходи ДП «НЕК «Укренерго» на аукціоні на право доступу до пропускної спроможності міждержавних електромереж України для експорту електроенергії, отримаємо величину субсидії, наданої підприємством експортерам.

Етап 4. Визначення критеріїв оптимальності сценаріїв розвитку підприємства. Порівнюючи наведені сценарії розвитку, можна дійти висновку про наявність у кожному сценарії конкретного вигодонабувача,

Таблиця 2

Соціально-економічні інтереси суб'єктів цільокладання ДП «НЕК «Укренерго» та їх вплив на розподіл ресурсів підприємства				Способи впливу на розподіл ресурсів підприємства	Ступінь впливу на розподіл ресурсів
Суб'єкт цільокладання	Соціально-економічні інтереси суб'єктів, пов'язані з діяльністю підприємства		Реальні	Визначення порядку регулювання ціни на послуги підприємства та рівня витрат.	Значний
	Задекларовані	Недекларовані			
Держава як власник (Кабінет міністрів України)	Підвищення вартості активів. Перерахування частини прибутку до бюджету. Збереження робочих місць. Підтримка мереж в експлуатаційній готовності. Недопущення зловживання монопольною владою, забезпечення раціонального використання ресурсів. Недопущення необґрунтованого підвищення тарифу.	Підтримка мереж в експлуатаційній готовності, своєчасне розширення мереж; – недопущення дефіциту пропускної спроможності; – недопущення зловживання монопольною владою, забезпечення раціонального використання ресурсів; – недопущення необґрунтованого підвищення тарифу.	Соціальний популізм, спрямований на забезпечення прихильності виборців через недопущення зростання цін на послуги інфраструктурних монополій	Визначення порядку регулювання ціни на послуги підприємства та рівня витрат.	Значний
Держава як регулятор (НКРЕКП)	Підтримка суспільного добробуту: – підтримка мереж в експлуатаційній готовності, своєчасне розширення мереж; – недопущення дефіциту пропускної спроможності; – недопущення зловживання монопольною владою, забезпечення раціонального використання ресурсів; – недопущення необґрунтованого підвищення тарифу.	Максимізація особистих вигод: – свідоме заниження тарифу на транспортування електроенергії в інтересах експортерів; – маніпулювання інвестиційними видагками в інтересах захищених осіб; – підготовка окремих структурних підрозділів підприємства до приватизації.	Максимізація особистих вигод: – свідоме заниження тарифу на транспортування електроенергії в інтересах експортерів; – маніпулювання інвестиційними видагками в інтересах захищених осіб; – підготовка окремих структурних підрозділів підприємства до приватизації.	Встановлення тарифу. Затвердження структури ціни на послуги підприємства. Затвердження інвестиційних програм.	Вирішальний
Держава як економічний агент (ДП «НЕК «Укренерго»)	Своєчасний розвиток мереж. Управління об'єднаною енергосистемою. Збереження високого рівня оплати праці, розгалужені системи соціальних гарантій. Ефективне використання ресурсів, у тому числі трудових.	Управління об'єднаною енергосистемою. Збереження високого рівня оплати праці, розгалужені системи соціальних гарантій. Ефективне використання ресурсів, у тому числі трудових.	Максимізація тарифу. Збереження високого рівня оплати праці, розгалужені системи соціальних гарантій. Штучне утримання робочих місць. Отримання дотацій з держбюджету.	Складання плану довгострокового розвитку ОЕС. Складання інвестиційної програми. Визначення величини оплати праці та рівня соціальних гарантій.	Значний
Приватні власники енергетичних активів	Недопущення обмежень з боку системи транспортування електроенергії. Недискримінаційний доступ до мереж. Безперервна робота мереж.	Недопущення обмежень з боку системи транспортування електроенергії. Недискримінаційний доступ до мереж. Безперервна робота мереж.	Недопущення обмежень з боку системи транспортування електроенергії. Недискримінаційний доступ до мереж. Безперервна робота мереж. Вплив на системного оператора.	Встановлення та підтримка кон- тактів з органами регулювання	Значний
Побутові та побутові споживачі електроенергії	Недопущення необґрунтованого підвищення тарифу. Недопущення обмежень з боку системи транспортування електроенергії. Недискримінаційний доступ до мереж. Безперервна робота мереж.	Недопущення необґрунтованого підвищення тарифу. Недопущення обмежень з боку системи транспортування електроенергії. Недискримінаційний доступ до мереж. Безперервна робота мереж.	Недопущення необґрунтованого підвищення тарифу. Недопущення обмежень з боку системи транспортування електроенергії. Недискримінаційний доступ до мереж. Безперервна робота мереж. Вплив на системного оператора	Встановлення та підтримка кон- тактів з органами регулювання, у тому числі через представницькі органи (державні та громадські)	Обмежений
Трудовий колектив	Збереження високого рівня оплати праці, розгалуженої системи соціальних гарантій	Збереження високого рівня оплати праці, розгалуженої системи соціальних гарантій	Збереження високого рівня оплати праці, розгалуженої системи соціальних гарантій. Зниження інтенсивності праці.	Погодження рівня оплати праці, соціальних гарантій.	Обмежений
Територіальні громади	Поява додаткових робочих місць, стимулювання розвитку територій. Забезпечення екологічної безпеки.	Поява додаткових робочих місць, стимулювання розвитку територій. Забезпечення екологічної безпеки.	Поява додаткових робочих місць, стимулювання розвитку територій. Забезпечення екологічної безпеки.	Встановлення та підтримка кон- тактів з органами регулювання, у тому числі через представницькі органи (державні та громадські)	Обмежений

Таблиця 3

		Сценарій розвитку ДП «НЕК «Укренерго»						
		Суб'єкт, на реалізацію інтересів якого орієнтовано сценарій	Реальний бенефіціар реалізації сценарію	Мета	Способи реалізації сценарію	Наслідки реалізації		
Сценарій					Позитивні	Негативні	Інституціональні умови реалізації	
«Соціальний популізм»	Держава як власник	Конкретні особи, наділені державною владою	Здобуття прихильності виборців завдяки недопущенню зростання цін	Одержимання дотацій з бюджету	Штучне стримування цін на послуги підприємства	Прискорення усвідомлення необхідності переходу до іншого сценарію	Нестача інвестицій, виникнення дефіциту пропускної спроможності. Відсутність стимулів для підвищення ефективності підприємства. Зниження енергетичної безпеки країни.	Перевищення державою своїх статусних можливостей як власника. Тиск на регулятора
Максимізація суспільного добробуту	Суспільство	Підприємства усіх форм власності, домогосподарства	Забезпечення надійності електропостачання, своєчасний розвиток мереж. Помірковані тарифи	Встановлення ціни на рівні, що забезпечує нормальну роботу та розвиток підприємства. Контроль витрат.	Стабільна робота ОЕС, зміцнення енергетичної безпеки	Зростання тарифу на послуги підприємства	Нормалізація порцій суспільного розподілу	
Вибірковий розподіл ресурсів підприємства	Власники приватних акцій, експортних ланцюгів	Експортних ланцюгів	Зменшення витрат, збільшення експортного прибутку	Штучне стримування цін на послуги підприємства. Дискримінаційний доступ до мереж. Підвищення трансакційних витрат для конкурентів.	Прискорення усвідомлення необхідності переходу до іншого сценарію	Перерозподіл суспільних ресурсів на користь обмеженого кола приватних власників	«Захоплення» регулятора або органів державної влади (просування лояльних кадрів)	

на реалізацію соціально-економічних інтересів якого спрямовується діяльність підприємства. Такий підхід дозволяє відійти від розуміння природної інфраструктурної монополії як засобу соціального забезпечення та дає можливість організувати її діяльність як бізнес з високим ступенем суспільної відповідальності.

Тому на наступному етапі формування стратегії необхідно:

- визначити, за яким сценарієм підприємство розвиватиметься у сучасних умовах, для чого доведеться встановити реальних бенефіціарів діяльності підприємства;
- оцінити соціально-економічні наслідки поточного сценарію розвитку, встановити його відповідність запропонованим критеріям оптимальності;
- визначити комплекс заходів, спрямованих на перехід від поточного до бажаного сценарію розвитку;
- оцінити різні варіанти фінансової стратегії ДП «НЕК «Укренерго» в умовах бажаного сценарію розвитку та обґрунтувати принципи управління фінансовими потоками підприємства.

Висновки. Розкрито специфіку формування стратегії природних монополій. Такий підхід до визначення змісту стратегії значно обмежує можливості стейкхолдерів щодо використання підприємства як інструменту перерозподілу ресурсів у власних інтересах усупереч суспільним.

Доведено, що множинність економічних ролей держави як суб'єкта цілепокладання (власник, регулятор, економічний агент) зумовлює можливість різних сценаріїв розвитку ДП «НЕК «Укренерго», а саме:

- сценарій, орієнтований на «соціальний популізм», який полягає у штучному обмеженні зростання величини тарифу з метою здобуття прихильності виборців та забезпечення лояльності бізнесу до влади. Реалізується завдяки тиску органів влади на регулятор;
- сценарій, орієнтований на реалізацію суспільних інтересів, який передбачає встановлення тарифу на рівні, що забезпечує як компенсацію поточних витрат підприємства, так і інвестиції у розвиток мереж. Незворотним наслідком цього сценарію є зростання тарифу. Проте, як показали розрахунки, воно суттєво не впливатиме на видатки споживачів;
- сценарій, який передбачає використання підприємства як інструменту перерозподілу ресурсів

на користь окремих зацікавлених осіб. Реалізується ситуативно та полягає у недопущенні зростання тарифу для окремих бізнес-груп. Його інституціональною передумовою є використання державної влади у приватних інтересах.

Найбільш бажаним є другий сценарій. Адже для суспільства економічно вигідніше встановлювати тариф на послуги підприємства на рівні, який дозволяє підтримувати електромережі в експлуатаційній готовності та розвивати їх відповідно до потреб економіки, ніж платити занижену ціну та перебувати під загрозою припинення енергопостачання. Такий підхід дозволяє відійти від розуміння природної інфраструктурної монополії як засобу соціального забезпечення та дає можливість організувати її діяльність як бізнес з високим ступенем суспільної відповідальності.

У сучасних умовах домінуючим є перший сценарій. Проте, як показали розрахунки, вигодонабувачі не отримують вагомого економічного ефекту від стримування зростання тарифу. Адже штучне обмеження тарифу не сприяє суттєвому підвищенню рівня життя населення або помітному покращенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Кінцевими бенефіціарами можна вважати лише представників органів влади, які прагнуть уникнути гучного суспільного резонансу, викликаного підвищенням тарифу. Домінування цього сценарію доводить можливість прийняття представниками влади неоптимальних економічних рішень, які призводять до обмеження власних інвестиційних ресурсів ДП «НЕК «Укренерго» та йдуть у розріз як з інтересами самого підприємства, так і суспільства у цілому.

Переорієнтація стратегії підприємства на реалізацію суспільних інтересів (перехід до другого сценарію) вимагає залучення безпрецедентно великих обсягів фінансових ресурсів. Розрахунки показали, що найбільш доцільним є використання власних коштів підприємства, отриманих за рахунок підвищення тарифу, або коштів міжнародних фінансових організацій, що надають кредити на реалізацію інфраструктурних проектів на пільгових умовах. Використання будь-якого з цих джерел з огляду масштабів капіталовкладень матиме суттєві наслідки для підприємства та рано чи пізно вимагатиме підвищення тарифу.

Література

1. Ансофф, И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 303 с.
2. Ансофф, И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф ; пер. с англ. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 416 с.
3. Andrews, K. R. The Concept of Corporate Strategy / K. R. Andrews. – Dow Jones-Irwin, 1971. – 245 p.
4. Минцберг, Г. Стратегический процесс / Г. Минцберг, Дж. Куинн ; пер. с англ. ; по ред. Ю. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с.
5. Зведений перелік суб'єктів природних монополій (станом на 13.07.2015 р.) [Електронний ресурс] / Антимонопольний комітет України. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/94020>.
6. Радыгин, А. «Фундаментальная» теорема приватизации: идеология, эволюция, практика / А. Радыгин, Р. Энтов // Экономическая политика. – 2013. – № 6. – С. 7-45.
7. О необходимости реформирования подходов к регулированию естественных монополий [Электронный ресурс] : меморандум Института проблем естественных монополий РФ // Коммерсантъ. – 28 апреля 2015. – Режим доступа : <http://www.kommersant.ru/doc/2718438>.
8. Саакян, Ю. 4 мифа о конкуренции при реформировании естественных монополий [Электронный ресурс] / Ю. Саакян // Стратегия – 2020 Российской Федерации / Реформа естественных монополий, 2011. – Режим доступа : <http://2020strategy.ru/data/2011/07/13/1214719711/Saakyan.pdf>
9. The Rise of State Capitalism [Электронный ресурс] // The Economist. – 2012. – January, 21. – P. 15. – Режим доступа : <http://www.economist.com/node/21543160>.

10. Костін, Д. Ю. Енергетика: мотивація персоналу: монографія / Д. Ю. Костін. – Х. : ООО «Компанія «СМІТ», 2014. – 260 с.
11. Грішнова, О. А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи / О. А. Грішнова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – 31. – С. 39-46.
12. План розвитку Об'єднаної енергетичної системи України на наступні десять років (Проект) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrenergo.energy.gov.ua/Pages/ua/DetailsNew.aspx?nID=667>
13. Чуприна, О. О. Причини та наслідки низької заробітної плати в Україні / О. О. Чуприна // Економічний простір. – 2015. – № 8. – С. 115-126.
14. Відкрита відповідь депутатів фракції «Самопоміч» НЕК «Укренерго» [Електронний ресурс] / Об'єднання «Самопоміч». – Режим доступу : <http://samopomich.ua/uk-vidkryta-vidpovid-deputativ-fraktsiji-samopomich-nek-ukrenerho/>.
15. 100 найбільших державних підприємств України у 2013 – 9 міс. 2014 р. [Електронний ресурс] : звіт / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – К., 2015. – 192 с. – Режим доступу : file:///C:/Users/ADM/Downloads/Report_UKR.pdf.
16. У Раді відреагували на скандал навколо закупівлі трансформаторів для «Укренерго» [Електронний ресурс] / 24 канал. – 6 липня 2015 р. – Режим доступу : http://24tv.ua/ukrayina/u_radi_vidreaguvali_na_skandal_navkolo_zakupivli_transformatoriv_dlya_ukrenergo/n590871
17. Дослідження ринку електроенергії в Україні: реалії та перспективи [Електронний ресурс] / Громадське об'єднання «Публічний аудит». – Режим доступу : <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/doslidzennya-runky-elektroenergii-v-ukraini-realii-ta-perspektyvy/>.
18. DiLorenzo, T. J. The Myth of Natural Monopoly / Thomas J. DiLorenzo // The Review of Austrian Economics. – 1996. – Vol. 9. – № 2. – P. 43-58.

МЕТОДОЛОГИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ЭНЕРГОКОМПАНИЙ

Костин Д.Ю.

научный сотрудник,

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

Телегин В.С.

аспирант,

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

Костин Ю.Д.

доктор экономических наук, профессор,

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

В статье раскрыта специфика стратегии природной монополии – НЭК «Укренерго». Приведены сценарии развития энергокомпании. Для государства экономически выгодно устанавливать тариф на услуги компании на уровне, который позволяет удерживать электросети в эксплуатационной готовности. Такой подход дает возможность организовать бизнес с высокой степенью ответственности. Тариф НЭК «Укрэнерго» не застрахован от повышения, однако компания получит необходимые инвестиционные ресурсы, а участники рынка электроэнергии будут иметь стабильные условия для развития.

Ключевые слова: стратегия развития, энергокомпания, регулятор, сценарий развития, тарифы на услуги, потребители услуг, инфраструктурная монополия, инвестиции, конкуренция, международные финансовые институты.

METHODOLOGY OF THE STRATEGY OF ENERGY COMPANY DEVELOPMENT

Kostin D. Yu.

Researcher,

Kharkov National University of Radio Electronics

Telegin V.S.

Post-graduate student,

Kharkov National University of Radio Electronics

Kostin Yu.D.

PhD, Professor,

Kharkiv National University of Radio Electronics

The article reveals the specifics of the strategy of natural monopoly – krenergo ". Scenarios for the development of the energy company are given. It is economically beneficial for the state to set a tariff for the company's services at the level. Which allows you to keep the power network in service ready. This approach makes it possible to organize a business with a high degree of responsibility. Tariff NEC Ukrenergo is not insured against the increase, but the company will receive the necessary investment resources, and the participants of the electricity market will have stable conditions for development.

Keywords: development strategy, energy company, regulator, development scenario, tariffs for services, consumers of services, infrastructure monopoly, investments, competition, international financial institutions.

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА РЕЗЕРВИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Кошова В.Ю.

студентка

Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

Богацька Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Під час написання даної наукової роботи було розглянуто сутність ділової активності на підприємстві, наведено основні завдання даного аналізу, розглянуто два основні рівні аналізу та запропоновано основні напрями підвищення ділової активності фірми. Також наведено ряд показників (коефіцієнтів), за допомогою яких можна оцінити ділову активність на підприємстві, серед яких: коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей, коефіцієнт оборотності матеріальних запасів, тривалість операційного циклу, тривалість фінансового циклу та ін.

Ключові слова: ділова активність, підприємство, фондовіддача.

Постановка проблеми. Стійкість фінансової активності підприємства в умовах ринкової економіки значною мірою обумовлена діловою активністю самого підприємства, яка залежить від різних факторів, таких як: конкурентоспроможність підприємства, кількість ринків збуту продукції, повноти виконання плану за основними показниками господарської діяльності, у швидкості обороту його коштів і стабільності економічного зростання [1, с. 162].

Виникнення і розвиток поняття ділової активності діалектично зумовлене та практично виправдане, оскільки в цілому показує суть змін в економіці, коли гостро постає потреба зіставлення розмірів вкладених ресурсів з проміжними та кінцевими результатами їх використання, що безпосередньо впливає на фінансовий стан суб'єкта господарювання і тісно пов'язане з ним [2, с. 214].

Загалом, сам термін «ділова активність» у вітчизняній літературі почали застосовувати відносно недавно – всього 10 – 15 років тому, тому в даний час це питання не залишається поза увагою науковців і потребує постійного удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки ділової активності та вдосконалення інформаційної бази аналізу в складі бухгалтерської фінансової, звітності розглядаються в працях зарубіжних вчених-економістів, зокрема, таких, як Д.А. Аакер, Е. Дж. Долан, К.Д. Кемпбелл, Р. Дж. Кемпбелл, Л.А. Бернстайн і інших. Розробці окремих аспектів даної проблеми присвячені роботи багатьох економістів, таких, як М.І. Баканов, О.В. Єфімова, М.М. Илишева, В.В. Ковальов, С.В. Панкова, Г.В. Савицька, Р.С. Сайфулін А.Д. Шеремет та інші.

Мета дослідження. Визначити поняття ділової активності, висвітлити основні завдання аналізу ділової активності підприємства та напрями підвищення ділової активності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ділова активність – це свого роду узагальнене поняття, яке характеризує не лише ефективність, а й динаміку розвитку підприємств за ринкових умов. Ділова активність – це комплексна характеристика, яка відображає зусилля підприємств, спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення поставлених цілей у різних напрямках діяльності. Основними цілями оцінки та аналізу ділової активності підприємств є здійснення ефективних управлінських рішень з метою забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності за умов ринкового середовища [3, с. 314].

Важливим є те, що ділова активність являється досить широким поняттям та охоплює майже всі основні сфери діяльності підприємства. Дослідження праць науковців щодо трактування поняття «ділова активність підприємства» свідчать про їхнє розмаїття й неузгодженість. Так, під діловою активністю розуміють комплексну характеристику діяльності підприємства, яка містить в собі оцінку ступеня напруженості та виконання плану за всіма видами показників діяльності; сукупність зусиль, спрямованих на зростання прибутковості підприємства та його інвестиційної привабливості; пошук можливих резервів підвищення ефективності виробництва; аналіз ефективності використання трудових, нематеріальних та фінансових ресурсів; прагнення лідерства на ринку [4, с. 76].

Оцінка ділової активності підприємства, як і будь-яка інша економічна дія має певну мету, а саме: надання об'єктивної оцінки фінансового стану (аналіз структури активів і пасивів, аналіз структури оборотних коштів, аналіз ліквідності та фінансової стійкості, аналіз фондовіддачі й прибутковості активів, аналіз прибутковості продажу та діяльності в цілому) та розробка заходів для прийняття управ-

лінських рішень щодо його зміцнення у наступному періоді і на перспективу.

Основні завдання аналізу ділової активності полягають у:

- моніторингу за фінансовим станом;
- оцінці тенденцій зміни показників ділової активності;
- дослідженні основних чинників впливу на показники ділової активності та розрахунку величини їх впливу;
- пошуку резервів підвищення ділової активності та розробці конкретних заходів щодо їх використання.

Отже, аналіз ділової активності є важливим етапом оцінювання фінансового стану підприємства. В результатах такого аналізу, як відомо, зацікавлені внутрішні та зовнішні користувачі інформації [5].

Користувачі інформації аналізують ділову активність підприємства з огляду на свою особисту зацікавленість у результатах його діяльності. Зокрема: кредиторів, позичальників, насамперед, цікавлять повнота та своєчасність отримання відсотків і основного боргу, рівень ліквідності; постачальників цікавить ціна, режим та інші умови постачання, платоспроможність покупців; покупців цікавить рівень реалізаційних цін та висока якість продукції, пільговий режим оплати продукції; адміністраторів та робітників цікавлять можливість збільшення рівня оплати праці, соціальних виплат, ефективність господарської діяльності; податківців цікавить фінансовий стан підприємства, його прибутковість, рівень менеджменту щодо дотримання податкового законодавства. Аналіз ділової активності підприємств проводять з метою виявлення вразливих місць і визначення шляхів їх усунення. Дані аналізу відіграють вирішальну роль при визначенні конкурентної політики підприємств і використовуються при оцінці виконання поставлених перед ними завдань, розробки програми розвитку на перспективу [1, с. 163].

Загалом, аналіз ділової активності на підприємстві здійснюється безпосередньо на двох рівнях: якісному та кількісному. Якісний рівень оцінки може застосовуватися у вигляді порівняння досліджуваного підприємства з іншими однотипним до нього за сферою застосування капіталу фірмами.

Якісна оцінка ділової активності на підприємстві здійснюється безпосередньо за допомогою переліку критеріїв оцінки, які можна зобразити схематично (рис. 1).

Проте, при даному виді оцінки не варто обмежуватися лише якісними показниками, адже у них є важливий недолік – вони не досить точні, не мають підтвердження цифрами та ми не можемо відслідкувати їх динаміку. Саме тому у економічній літературі поряд із якісними критеріями оцінки виділяють ряд кількісних критеріїв, що відповідно являють собою ряд економічних показників та коефіцієнтів, за допомогою яких проводиться більш точний та детальний аналіз ділової активності на підприємстві. Існує два напрями для здійснення даного виду оцінки:

Рис. 1. Основні складові критерії якісної оцінки ділової активності на підприємстві

1) за ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання;

2) за рівнем ефективності використання ресурсів.

Загалом виділяють наступні показники (коефіцієнти), шляхом обчислення та аналізу яких можна обґрунтувати рівень ділової активності підприємства:

– коефіцієнт оборотності активів (обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення);

– коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством);

– коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству);

– строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей (розраховується як відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства);

– коефіцієнт оборотності матеріальних запасів (розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості мате-

ріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства);

- тривалість операційного циклу (визначається як сума періоду обороту дебіторської заборгованості (в днях) і періоду обороту виробничих запасів (в днях));

- тривалість фінансового циклу (визначається як тривалість операційного циклу мінус період обороту кредиторської заборгованості);

- коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів і відображає ефективність використання основних засобів підприємства);

- період обороту чистого робочого капіталу (розраховується як відношення кількості днів у році до коефіцієнту оборотності чистого робочого капіталу);

- коефіцієнт оборотності чистого робочого капіталу (визначається як відношення чистого доходу від реалізації до розміру чистого робочого капіталу, середнього за період);

- коефіцієнт оборотності власного капіталу (розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства) [6, с. 102].

Проаналізувавши існуючий стан ділової активності на підприємстві доцільно впровадити напрями її підвищення, серед яких:

- підвищення ефективності діяльності підприємства, яке здійснюється за рахунок прискорення обертання ресурсів і скорочення періоду їх обороту;

- збільшення числа обертів, що можливе шляхом скорочення періоду виробництва або скорочення періоду обігу;

- скорочення періоду виробництва, яке потребує вдосконалення технології, модернізації і автоматизації виробництва;

- скорочення періоду обігу, що потребує більш ефективного і раціонального використання ресурсів, прискорення документообороту і розрахунків. Чим швидше обертаються ресурси підприємства, тим менший обсяг їх потрібен для здійснення операційної діяльності і тим ефективніша діяльність підприємства;

- підвищення продуктивності праці за рахунок преміювання працівників та кращого мотивування їх, а також за рахунок створення гідних умов роботи (працівники повинні бути забезпечені потрібним спецодягом, мати по 5 хвилин перерви кожну годину, тощо);

- покращення структури матеріаломісткості виробництва (перегляд затрат сировини та матеріалів, максимальне використання залишків сировини, закупівля матеріалу тільки за потребою, щоб останній не залишався на складі, тощо);

- підвищення фондоозброєності, за рахунок збільшення основних фондів, за допомогою реінвестування вільних коштів у виробництво [7, с. 128].

Щоб здійснити виконання перелічених напрямів підвищення ділової активності підприємства, потрібно виконати певний набір заходів:

- прискорення науково-технічного та організаційного прогресу, що досягається за рахунок підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, організаційних систем управління, швидкого оновлення обладнання);

- удосконалення організаційної структури, за рахунок перегляду повноважень кожного працівника підприємства;

- поліпшення структури виробництва, зокрема підвищення коефіцієнтів завантаженості та оборотності шляхом збільшення обсягу продукції;

- підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг, за рахунок підвищення якості товару та послуг, які виробляє;

- розвиток та вдосконалення ЗЕД даного підприємства, тобто підприємство повинне спробувати налагодити зв'язки з сусідніми країнами [1, с. 163].

Висновок. Отже, ділова активність підприємства за сучасних ринкових умов на сьогодні стає інтегральною характеристикою підприємства стосовно його відповідності об'єктивним економічним умовам, що склалися в певний момент часу. Саме ділова активність охоплює напрями, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності. Стосовно основних напрямів підвищення ділової активності то у підсумку слід виділити наступні, що на нашу думку є найсуттєвішими: зменшення періоду операційного та фінансового циклів, підвищення ефективності використання майна, максимізація прибутку, підвищення конкурентоспроможності продукції (послуг) та пошук нових ринків збуту.

Література:

1. Тимчишин-Чемерис Ю. В. Поняття ділової активності підприємства та напрями її підвищення / Ю. В. Тимчишин-Чемерис, С. І. Гвоздь. // Наука онлайн. – 2015. – № 14. – С. 161–170.
2. Богацька Н.М. Методичні підходи до оцінки платоспроможності сучасних підприємств [Текст] / Н.М. Богацька // Економічний простір. – 2010. – № 41. – С. 212–222.
3. Матковський С.О., Гринькевич О.С., Сорочак О.З., Гальків Л.І., Прокопович-Павлюк І.В. Статистика підприємств: навч. пос. / За ред. С. О. Матковського. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2013. – 560 с.
4. Аналіз теоретичних аспектів ділової активності підприємства та існуючих підходів до її оцінювання / [С.Ю. Антипенко, С.М. Ногіна, Ю.С. Піддубна] // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 76–80.
5. Богацька Н. М., Дуржинська А. Ю. Критерії ефективності діяльності підприємства // Вінницький торговельно-економічний інститут. – 2010.
6. Петренко Л. М. Оцінка та напрями покращення ділової активності підприємства / Л. М. Петренко. // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – № 18. – С. 101–105.
7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. / Ковалев В.В. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 560 с.

ДЕЛОВАЯ АКТИВНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ И РЕЗЕРВЫ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

Кошечая В.Ю.

студентка

Винницкого торгово-экономического института

Киевского национального торгово-экономического университета

Богацкая Н.М.

кандидат экономических наук, доцент,

Винницкий торгово-экономический институт

Киевского национального торгово-экономического университета

При написании данной научной работы были рассмотрены сущность деловой активности на предприятии, приведены основные задачи данного анализа, рассмотрены два основных уровня анализа и предложены основные направления повышения деловой активности фирмы. Также приведен ряд показателей (коэффициентов), с помощью которых можно оценить деловую активность предприятия, среди которых: коэффициент оборачиваемости активов, коэффициент оборачиваемости дебиторской задолженности, коэффициент оборачиваемости кредиторской задолженности, срок погашения дебиторской и кредиторской задолженностей, коэффициент оборачиваемости материальных запасов, продолжительность операционного цикла, продолжительность финансового цикла и др.

Ключевые слова: деловая активность, предприятие, фондоотдача.

BUSINESS ACTIVITY OF THE ENTERPRISE AND RESERVES FOR ITS IMPROVEMENT

Koshova V.U.

Student

Vinnitsia Institute of Trade and Economics

of Kiev National University of Trade and Economics

Bogatska N.M.

Ph. D. in Economics

Vinnitsia Institute of Trade and Economics

of Kiev National University of Trade and Economics

During the writing of this scientific work, the essence of business activity at the enterprise was considered, the main problems of this analysis are presented, the two main levels of analysis are considered and the main directions of increasing the business activity of the firm are proposed. Also, a number of indicators (coefficients) can be used to assess the business activity of the enterprise, among which: the coefficient of turnover of assets, the turnover rate of accounts receivable, the turnover rate of accounts payable, the maturity of accounts receivable and payables, the coefficient of turnover of material stocks, the duration of the operating cycle, duration of the financial cycle, etc.

Keywords: business activity, enterprise, return on capital.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ

Кузьмук С.Г.

*аспірант кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

У статті розглянуто основні тенденції сучасних зрушень в економічному середовищі та наукове відображення таких змін, визначено підґрунтя для гуманізаційних процесів в економічній науці. Досліджено теоретичну етимологію та практичні прояви процесу соціалізації економіки, її вплив на наукову діяльність в царині фінансів, встановлено зв'язок між соціалізацією економіки та формуванням людиноцентричної моделі економічних відносин. Також в статті проаналізовано еволюцію ролі людини в економічному просторі в контексті трансформаційних зрушень у структурі соціалізації економіки загалом. Доведено, що людиноцентрична модель економічних відносин є найперспективнішою для майбутніх наукових пошуків у фінансах.

Ключові слова: трансформація економічного середовища, соціалізація, homo economicus, людиноцентрична модель.

Постановка проблеми. Фундаментальні соціально-економічні трансформації кінця ХХ – початку ХХІ століття засвідчили неготовність наявної наукової парадигми забезпечити теоретичну базу щодо процесів, які відбувалися в економічному середовищі та житті людей, а глибина та непередбачуваність економічних потрясінь стали викликом сучасній науковій парадигмі, котра не встигає іти в ногу з часом і буде теоретичний фундамент для процесів, які втрачають актуальність на фоні високодинамічної структурної перебудови світової економіки та системи людських цінностей. В таких умовах відсутність в науковому дискурсі згоди відносно концептуалізації вимірів надзвичайно високої швидкості та інтенсивності породжує необхідність розробки світоглядних орієнтирів цивілізаційного розвитку, переорієнтації на людиноцентричну модель пізнавальної і практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В. Базилевич, досліджуючи сучасні трансформаційні процеси в економіці, виділяє наступні мегатренди економічного розвитку: глобалізація, фінансіалізація, інформатизація, інтелектуалізація та соціалізація [1, с. 5-6]. Однак, з точки зору переорієнтування на людину як соціальний феномен, процес соціалізації повинен розглядатися як один із основних у площині економічних зрушень. Проблему соціалізації економіки досліджували українські (О. Попадинець, І. Луценко, Н. Деева, І. Стеблянко) та закордонні (Ш. Дейнс, С. Вард, О. Пригожин, К. Флексер, Й. Шумпетер) вчені, однак дане питання потребує подальших досліджень в рамках комплексного підходу до визначення загальноекономічних тенденцій, а також врахування напрацювань суміжних соціальних дисциплін у контексті визначення ролі людини в економіці.

Формулювання цілей статті. Виявлення специфічних ознак трансформаційних процесів у еко-

номічному середовищі та соціалізації як однієї з основних засад сучасної наукової та практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Становлення нового гео-економічного простору перебуває в нерозривному зв'язку з процесом фінансіалізації. Такі нещодавно далекі для населення терміни, як страхування, банківський переказ, кредитна картка, цінні папери, індексація та ін. знаходяться у щоденному обході кожного з нас. Відповідно до досліджень ООН, ці трансформації в економічному розвитку сповільнюють реальні його темпи через відволікання від сектору реального виробництва, а також тягнуть за собою посилення нестабільності міжнародного середовища, особливо у випадку країн, що розвиваються [2]. На фоні стрімкої фінансіалізації на перший план виходить віртуалізація фінансів – перехід виміру вартості із реально існуючих капіталів у ефемерний світ віртуальних коштів, котрі попри свої переваги створюють умови для експоненціального збільшення масштабів спекулятивних операцій та дестабілізації світової валютно-фінансової системи. А. Пельо був переконаний, що «переваги (віртуалізації) використовуються для створення фіктивного капіталу, що вимальовує тенденцію трансформації реальної економіки в економіку «казино» і призводить до кризових явищ» [3, с. 162]. Не менш значимий вплив на економічні процеси здійснює глобальна інформатизація: на думку сучасних дослідників, під впливом всеохоплюючої інформації в світі здійснюються процеси девальвації простору, який перестає бути стримуючим фактором життєдіяльності людини, і ревальвації часу, цінність котрого збільшується в рази [1, с. 5]. В цих умовах швидкість мислення і дій економічних агентів розглядаються як головні фактори їх мобільності, ефект пришвидшення втілюється в реальних економічних цінностях та функціональних перева-

гах, що підвищує конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів і стимулює їх розвиток. В даному випадку людина розглядається як центр відтворювального процесу, джерело нових ідей та інновацій, важливий фактор їх сприйняття та поширення, тому економіка об'єктивно підпорядковується саморозвитку людини, становленню особистості та реалізації її креативного потенціалу [4]. Остання теза слугувала поштовхом для виділення інтелектуалізаційних процесів, в основі яких лежить визнання того, що наукові знання та спеціалізовані унікальні навички їхніх носіїв стають головним джерелом і ключовим фактором розвитку виробничої сфери, а також запорукою стійкого розвитку невиробничої.

Ключовими компонентами економіки знань є більша залежність від інтелектуальних можливостей, ніж від фізичних або природних ресурсів, а також зусилля з інтеграції продуктивних змін на кожному етапі виробничого процесу, від лабораторії НДДКР до фабричного приміщення та до зустрічі з клієнтами. Ці зміни відображені у збільшенні відносної частки валового внутрішнього продукту, що відноситься до нематеріального капіталу [5, с. 203]. Підтвердженням даної теорії слугують сучасні дослідження вчених, які встановили, що сьогодні матеріальні активи мають меншу цінність у порівнянні з нематеріальними (співвідношення встановлено на рівні 1:5 – 1:6), а вкладення в інтелектуальну сферу мають у 8 разів більшу віддачу, ніж в техніку [6, с. 56].

В рамках наведених економічних трансформацій на зміну імперативу максимізації матеріального добробуту приходить людиноцентрична модель розвитку економіки та суспільства загалом, яка передбачає гуманність та можливість самоствердження через володіння та користування знаннями. Даний

процес надзвичайно тісно переплітається із актуальними в умовах сьогодення трансформаціями в області розуміння ролі людини та переходу моральних та етичних норм на передній план у порівнянні з меркантильними настроями в базових концепціях теорії економіки. Ці трансформації знайшли відображення в новітній парадигмі гуманітарних наук загалом та економіки і фінансів в тому числі, що отримала назву соціалізація економіки. В умовах сьогодення вона передбачає все більш тісну інтеграцію індивідуальних та приватних інтересів, властиву змішаній економіці, соціальну переорієнтацію виробництва, гуманізацію праці і життя людей, пом'якшення соціальної диференціації та зростання ролі соціальної сфери [7, с. 228-229].

Дослідженням етимології поняття «соціалізації економіки» займалися чимало вчених, однак більш широкого розповсюдження дане питання отримало серед західних вчених, де воно розглядається крізь призму практичного застосування надбань наукових пошуків і застосовується в багатьох сферах ведення бізнесу (соціальна відповідальність підприємництва, гуманізація відносин бос-підопічний, задоволення нематеріальних потреб працівників в рамках мотиваційних поступів, поцінювання креативності та лідерських якостей працівників, їх заохочення, перетворення суб'єкта праці з робочого, котрий виконує механічні рухи, на рушійну силу прогресу). Щодо еволюції наукових підходів до трактування соціалізації економіки, то в минулому столітті вчені досить вузько і односторонньо пояснювали її сутність (табл. 1).

На нашу думку, найбільш оригінальні і комплексні визначення запропонували українські вчені: Н. Деєва, І. Луценко, І. Стеблякко. Щодо структури соціалізації економіки, то Д. Г. Лук'яненко виділяє

Таблиця 1

Еволюція наукових підходів до трактування соціалізації економіки

Вчені	Тлумачення категорії «соціалізація економіки»
С. Вард (1974)	процес, під час якого молодь опановує навички, знання та норми, що мають відношення до їх ефективного функціонування як споживачів на ринку
Ш. М. Дейнс Т. К. Хіра (1987)	процес набуття та розвитку цінностей, поглядів, стандартів, норм, знань та поведінки, які сприяють фінансовій життєздатності та благополуччю особистості
О. Пригожин (1990)	забезпеченням «достойного існування людини через поєднання індивідуальної свободи й усупільнення...»
К. Ф. Флексер (1994)	надання «кожній людині більш повної участі в прийнятті рішень, що визначають його долю та якість життя»
Й. Шумпетер (1995)	засіб досягнення економікою соціальної орієнтації. При цьому, досягається вона шляхом зміцнення державної влади та контролю, розвитку змішаних приватно-державних форм організації
Н. Деєва (2002)	складне поєднання інститутів та інституцій, потреб і форм їх прояву та економічної реалізації у часі
І. Луценко (2009)	закономірний процес еволюції суспільного розвитку, який передбачає радикальне поліпшення якості та істотне підвищення рівня життя населення, що охоплює надзвичайно широкий спектр соціально-економічних явищ
І. Стеблякко (2013)	процес раціоналізації державного регулювання соціальної динаміки суспільства на основі пошуку механізму оптимального поєднання індивідуалістських та колективістських витоків господарювання та створення відповідної йому системи інститутів та інституцій забезпечення соціальності в розвитку

Джерело: систематизовано автором на основі [8, с. 4; 9, с. 3; 10; 11, с. 43; 12; 13; 14, с. 115; 15, с. 156]

в ній три взаємопов'язані рівні: макро-, мікрорівень та індивідуальний, які включають усупільнення процесів виробництва, розподілу і споживання, збільшення задоволення соціальних потреб на робочому місці та нарощення індивідуального особистого ресурсу відповідно [16]. На нашу думку, такий підхід є дещо спрощеним для характеристики структури такого надзвичайно складного і комплексного поняття, як соціалізація економіки. Інші вчені [17, с. 42] як об'єкт дослідження розглядають середовище соціально-економічного розвитку, яке, на їхню думку, включає три елементи, такі як модифікація умов та мотивацій трудової діяльності, професійний розвиток працівників та відтворення робочої сили.

На нашу думку, таке положення щодо теоретичного наповнення поняття «соціалізації економіки» дещо вузько характеризує всю площину економічних відносин, яку зачіпають процеси соціалізації, адже очевидним є той факт, що сьогодні успішний конкурентоспроможний бізнес зацікавлений у підвищенні довіри між суспільством, підприємницькими колами та державою. Дана мета реалізується шляхом досягнення соціальної місії бізнесу – забезпечення якісного покращення зовнішнього середовища компанії через проведення соціально-спрямованих неприбуткових заходів в рамках добровільної ініціативи. Цікаво, що Західні компанії уже зробили значний прорив у вирішенні даної проблеми: збільшення зацікавленості у збереженні природи задля сталого розвитку економіки і суспільства загалом та забезпечення благополуччя і безпеки громадян стало помітним трендом серед Західних компаній. Однією із основних цілей впровадження корпоративної соціальної відповідальності є формування позитивно

спрямованого статусу для учасників підприємницької діяльності. З однієї сторони, статус є важливим мотивом для діяльності в суспільстві, оскільки дає важливу конкурентну перевагу у порівнянні з тими, які ним не володіють. З іншої сторони, сьогодні статус перетворюється на об'єкт купівлі-продажу і забезпечує підґрунтя для домінування одних соціальних груп над іншими. В таких умовах необхідним є включення соціальної відповідальності бізнесу в загальну структуру процесу соціалізації економіки, адже, на нашу думку, соціалізація економіки по суті означає багатогранну трансформацію ціннісно-нормативних складових економічних відносин, що відбувається в тому числі під впливом НТП. Тому соціальна місія бізнесу повинна розглядатися на ряду з новітніми ціннісно-нормативними складовими відносин власності (рис. 1).

Як бачимо, дані процеси відбуваються під впливом інституційних трансформацій, котрі враховують зміну структури цінностей як на рівні окремих суб'єктів, так і на рівні суспільства. Імплементация наукових доробків соціальних наук щодо важливості виявлення та врахування особистісних характеристик економічних суб'єктів та їх суб'єктивізму спричинила необхідність побудови людиноцентричної моделі розвитку економіки.

Висновки. Модель економічної людини була оптимальним способом пояснення поведінки людини в часи, коли фінансова наука тільки починала своє формування як фундаментальна наука. Людина справді в довгостроковій перспективі націлена на максимізацію власного достатку і людина справді бажає збільшити граничну корисність, однак очевидно, що дані мотиви спрацьовують тільки в умовах рівноваги та абстрагування від багатьох

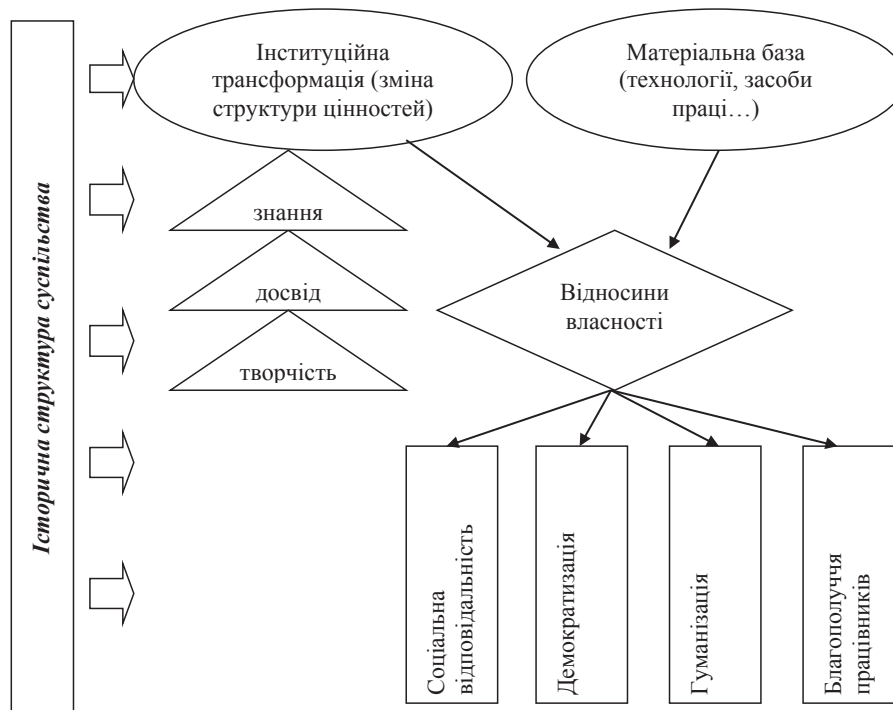

Рис. 1. Структура процесу соціалізації економіки [18, с. 4]

обставин, які є результатами соціальної взаємодії між людьми. Таким чином, трансформація мисленнєвої діяльності вчених-фінансистів в напрямку акцентування уваги на реальній (не ілюзорній) поведінці економічних суб'єктів та впливу її на прийняття економічних рішень повинна стати епіцентром подальшого наукового пошуку у фінансах. Ця

необхідність підсилюється й іншими зрушеннями в науковій та практичній діяльності, які висувують людину та її соціальне єство на перший план у площині відносин людина-людина, людина-машина та людина-природа. Таким чином, людиноцентрична модель економічних відносин є найперспективнішою для майбутніх наукових пошуків.

Література:

1. Базилевич В. Д. Сучасна економічна теорія: в пошуках нової парадигми / Віктор Дмитрович Базилевич. // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – № 146. – С. 5–7.
2. Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. Пункт 3 предварительной повестки дня. Женева, 24-25 октября 2012 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciimem2d11_ru.pdf.
3. Пельо А. Б. Віртуалізація світового фінансового ринку як головна детермінанта розвитку сучасної міжнародної валютної системи / А. Б. Пельо. // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – № 1. – С. 159–163.
4. Базилевич В. Д. Філософія економіки. Історія: Монографія / В. Базилевич, В. Ильин. – К.: Знання; М.: Рыбари, 2011. – 927 с.
5. Powell, Walter W., and Kaisa Snellman (2004) The Knowledge Economy. Annual Review of Sociology 30: 199–220.
6. Комаров И. Интеллектуальный капитал // Персонал, 2000. – № 5. – С. 54-62.
7. Попадинець О. В. Соціалізація економіки як нова парадигма економічної теорії / О. В. Попадинець // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – Вип. 49. С. 228-231.
8. Луценко І. А. Соціалізація економіки як механізм розвитку суспільства / І. А. Луценко // Економіка та підприємництво: зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; відп. ред. С. І. Дем'яненко. – 2009. – Вип. 23. – С. 3–9.
9. Ward, Scott (1974), «Consumer Socialization», Journal of Consumer Research, 1 (September), 1–14.
10. Danes, Sharon M. and Hira, Tahira K. (1987) "Money Management Knowledge of College Students," Journal of Student Financial Aid: Vol. 17 : Iss. 1, Article 1. <http://publications.nasfaa.org/jsfa/vol17/iss1/1>.
11. Пригожин А. И. Перестройка: переходные процессы и механизмы / А. И. Пригожин. – М.: Наука, 1990. – 243 с.
12. Флексер К. Ф. Просвещенное общество. Экономика с человеческим лицом / К. Ф. Флексер. – М.: Междунар. отношения, 1994. – 392 с.
13. Шумпетер Й. Капитализм. Социализм. Демократия : пер. с англ. / Й. Шумпетер. – М.: Экономика, 1995. – 782 с.
14. Деева Н. М. Організаційно-фінансовий механізм забезпечення державних соціальних гарантій в регіоні: дис. канд. екон. наук. / Деева Н. М. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – 220 с.
15. Стеблянюк І. О. Соціалізація економіки як наукове поняття генезису світової теорії добробуту / І. О. Стеблянюк // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Економіка. – 2013. – Т. 216 вип. 7(2). – с. 155-159.
16. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография [Д. Лукьяненко, А. Колот, Я. Столярчук и др.]: под. науч. ред. профессор Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К.: КНЭУ, 2013. – 466 с.
17. Рябець Н. М. Особливості соціалізації глобальної економіки / Н. М. Рябець, І. В. Тимків, І. В. Дворник. // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 22. – С. 41–44.
18. Нікіфоров П. О. Економічна людина та біхевіористична концепція теоретичних досліджень у фінансовій науці / П. О. Нікіфоров, С. Г. Кузьмук. // Науковий вісник Чернівецького університету: Економіка: зб. наук. пр. – 2016. – № 773. – С. 3–7.

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ СДВИГОВ В ЭКОНОМИКЕ

Кузьмук С.Г.

*аспірант кафедри фінансов и кредита
Черновицького національного університету
імені Юрія Федьковича*

В статье рассмотрены основные тенденции современных сдвигов в экономической среде и научное отражение таких изменений, определены основания для гуманизационных процессов в экономической науке. Исследовано теоретическую этимологию и практические проявления процесса социализации экономики, ее влияние на научную деятельность в области финансов, установлена связь между социализацией экономики и формированием человекоцентрической модели экономических отношений. Также в статье проанализирована эволюция роли человека в экономическом пространстве в контексте трансформационных сдвигов в структуре социализации экономики в целом. Доказано, что человекоцентрическая модель экономических отношений является наиболее перспективной для будущих научных изысканий в финансах.

Ключевые слова: трансформация экономической среды, социализация, homo economicus, человекоцентрическая модель.

THE SOCIALIZATION OF ECONOMY IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATIONAL CHANGES IN THE ECONOMY

Kuzmuk S.G.

*post-graduate student of Finance and Credit Department
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

The main tendencies of modern shifts in the economic environment and the scientific reflection of such changes are discussed in the article, the basis for humanization processes in economic science is defined. Theoretical etymology and practical manifestations of the process of socialization of the economy and its influence on the scientific activity in the field of finance are investigated. The connection between the socialization of the economy and the formation of a man-centered model of economic relations is established. Also the evolution of the role of a human in the economic space is analyzed in the article in the context of transformational shifts in the structure of the socialization of the economy. The article proved that man-centered model of economic relations is the most promising for future scientific research in finance.

Keywords: economic environment transformation, socialization, homo economicus, man-centered model.

ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Лабунець В.О.

студент

Хмельницького національного університету

Ступчук С.М.

кандидат економічних наук, доцент,

Хмельницький національний університет

В статті розглянуто сутність комерційної діяльності підприємства, теоретичні основи комерційної діяльності та практичні рекомендації підвищення ефективності комерційної діяльності підприємства. Охарактеризовано цілі комерційної діяльності підприємства. Досліджено показники за допомогою яких можна визначити ефективність комерційної діяльності.

Ключові слова: комерційна діяльність, ефективність комерційної діяльності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин якість та ефективність комерційної роботи є однією з найважливіших чинників ефективності функціонування підприємств на ринку товарів та послуг.

Для побудови будь-якої ефективної організації необхідно здійснювати глибокий аналіз її комерційної діяльності в залежності від ринкового середовища, що постійно змінюється. Тому, дослідження є надзвичайно актуальним та важливим, адже дозволяє зробити організацію стало прибутковою та конкурентно дієздатною, забезпечити її розвиток, передбачити майбутнє.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Формування теоретико-методичних засад ефективності комерційної діяльності в своїх працях висвітлювали такі вітчизняні науковці, як Л.В. Балабанова та А.М. Германчук «Комерційна діяльність: маркетинг і логістика», І.М. Ваврик «Комерційна діяльність». Значний доробок ефективності комерційної діяльності внесли такі зарубіжні вчені: Ю.А. Аванесов «Основи комерції», Л.П. Дашков та В.К. Памбухчянц «Комерція і технологія торгівлі». На даний час існує ряд навчальних посібників, монографічних досліджень, статей, присвячених ефективності комерційної діяльності.

Постановка завдання. Розкрити сутність комерційної діяльності підприємства, узагальнити теоретичні основи комерційної діяльності та практичні рекомендації для підвищення ефективності комерційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Комерція (лат. «commercium») – «торгівля». Паралельно з терміном «комерційна діяльність» появився на теренах України і термін «риннок», адже поняття ринкова економіка означає вільне підприємництво, за якого розвиваються всі комерційні процеси та відносини.

Економічна література по-різному трактує визначення «комерційна діяльність» (рисунк 1.1).

Наведені вище трактування показують те, що поняття комерційна діяльність підприємства є

ширшим, ніж поняття купівля-продаж товару, отже, для щоб здійснилася дія купівля-продаж, торговому підприємцю потрібно виконати деякі оперативні-організаційні та господарські дії, серед яких є: вивчити попит та ринок збуту товарів, спроможність впливу покупців та постачальників товарів, налагодити з ними ефективних зв'язків, тощо.

Зміст комерційної діяльності обумовлюється через ряд цілей. Цілі комерційної діяльності [3, с. 45]:

- встановити господарські та партнерські зв'язки з ринковими суб'єктами;
- вивчити та проаналізувати джерела закупівлі товарів;
- здійснити купівлю та продаж товарів орієнтовані на ринкове середовище;
- скорочення витрат обігу товарів.

Успішне функціонування підприємства залежить від постійного моніторингу його комерційної діяльності, що визначає слабкі та сильні сторони, стійкість положення підприємства та ефективну роботу підприємства.

Розрізняють декілька видів ефективності комерційної діяльності, що обумовлюються одержаними результатами (ефектами) Видові прояви ефективності комерційної діяльності підприємства зображені на рисунку 1.2.

Показники ефективності комерційної діяльності підприємства поділяються на [1]:

- інтегральні;
- узагальнюючі;
- специфічні.

Інтегральні показники в цілому оцінюють ефективність суб'єкта комерційної діяльності за певний період.

Узагальнюючі показники оцінюють результативну діяльність окремих видів діяльності, серед яких: функціональна (суто торговельна), господарська та соціальна;

Специфічні показники всебічно оцінюють рівень та динаміку результативності ресурсів,

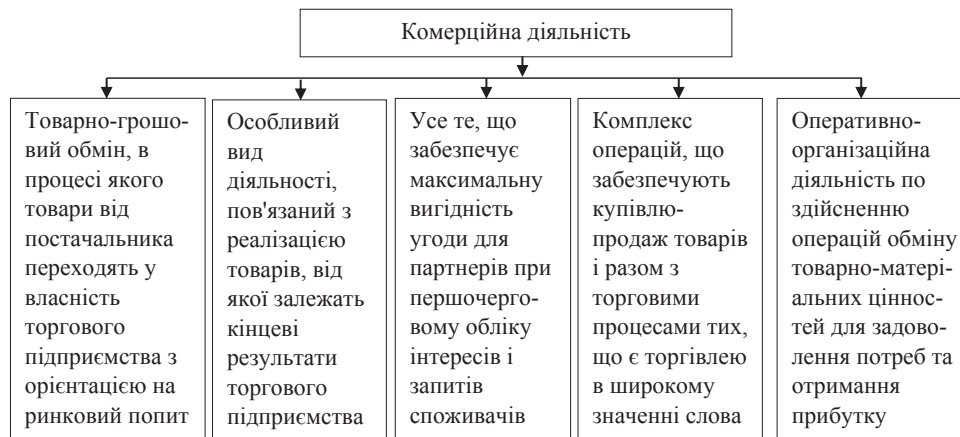

Рис. 1.1. Варіанти трактування комерційної діяльності [5]

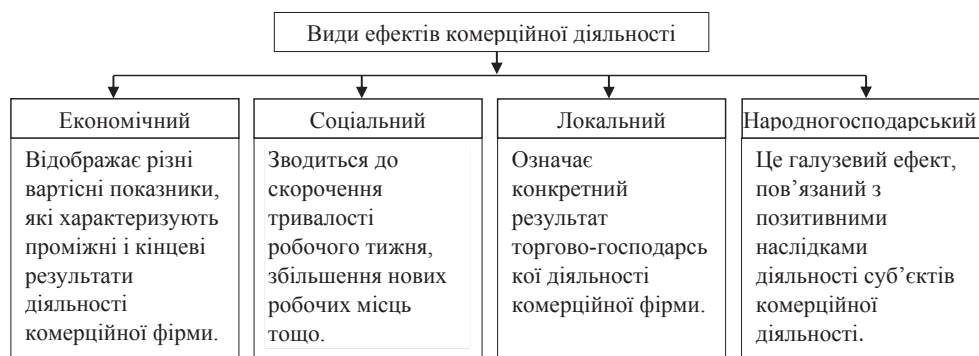

Рис. 1.2. Видові прояви ефективності комерційної діяльності підприємства [2]

устаткування, витрат, потужностей та окремих комерційних операцій. Водночас, специфічні показники є результативними, адже здійснюють співвідношення ефекту до ресурсів (витрат), що його забезпечують [2].

Для визначення результатів роботи комерційних підприємств та фірм, зокрема господарської, функціональної та соціальної діяльності, використовують інтегральний показник результативності комерційної діяльності, який дає змогу оцінити та порівняти ефективність функціонування суб'єктів господарської діяльності (таблиця 1.1).

Специфічні показники ефективності дають можливість виміряти результативне споживання ресурсів чи використання витрат.

Специфічні показники ефективності комерційної діяльності можуть визначатися для окремих елементів результату роботи підприємства чи з урахуванням окремих елементів ресурсів [1, ст. 102].

Після визначення ефективності комерційної діяльності підприємства керівництво прийняло рішення про впровадження заходів щодо зростання ефективності його діяльності.

Серед заходів для підвищення ефективності комерційної діяльності підприємства варто виділити [2]:

– здійснити ефективну цінову політику, диференційовану по відношенню до окремих категорій покупців;

– розглянути та по можливості усунути причини виникнення перевитрат ресурсів на комерційні витрати;

– удосконалити рекламну діяльність та підвищити ефективність окремих рекламних заходів;

– здійснити системний контроль за роботою обладнання і проведення своєчасної його налагодження, з метою недопущення зниження якості і випуску бракованої продукції;

– здійснювати постійний контроль за умовами зберігання та транспортування сировини та готової продукції.

Зобразимо систему показників соціально-економічної ефективності комерційної діяльності на рисунку 1.3.

Особливо значуще оцінювання ефективності комерційної діяльності підприємства при реалізації зовнішньоторговельних операцій в нинішній час, коли господарська незалежність та самостійність неминуче мають привести до підвищення відповідальності й обґрунтованості прийнятих управлінських рішень.

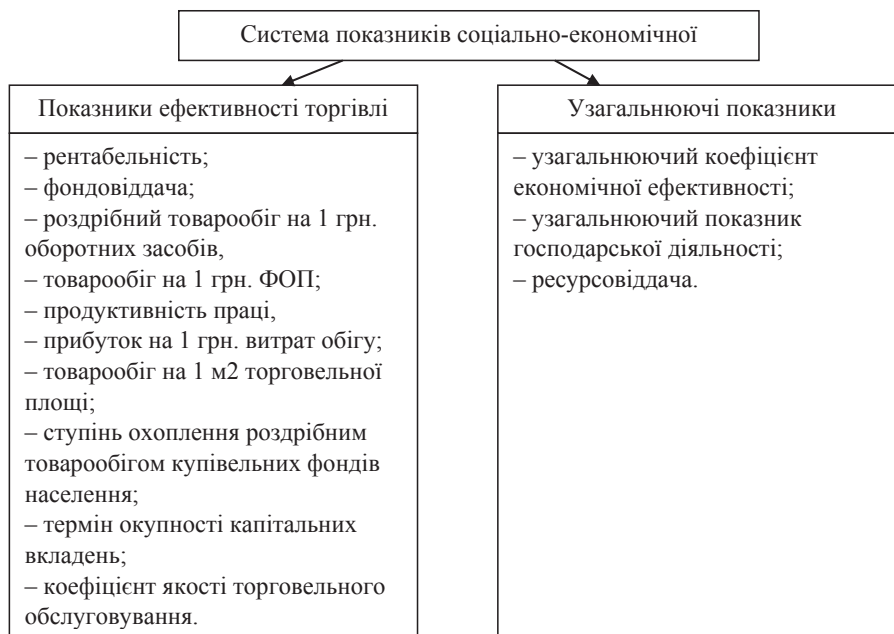
Висновки. Результати досліджень показали, що комерційна діяльність розглядається, як важлива структурна складова комплексної системи організації. Для підвищення ефективності є ряд джерел: збільшення обсягу реалізації продукції, зниження її собівартості, підвищення якості товарної продукції, зниження транспортних витрат за рахунок при-

дбання власного транспортного засобу. Також, не менш важливою умовою підвищення ефективності комерційної діяльності є визначення її ефективності на світових ринках.

При визначенні ефективності комерційної діяльності підприємства необхідно дотримуватись системного підходу, що надає можливість здійснити комплексний аналіз будь-якого виду операції. Для здійснення економічного аналізу слід обирати кри-

терій ефективності, що є головною ознакою, яка відрізняє його від інших класифікаційних одиниць.

Необхідною умовою вдосконалення комерційної діяльності має стати визначення її ефективності на зовнішніх ринках. Доцільно проводити обґрунтування ефективності як за окремими позиціями зовнішньоторговельних операцій, так і інтегральну, що дозволить обирати найбільш привабливих контрагентів та ринки збуту.

Рис. 1.3. Система показників соціально-економічної ефективності комерційної діяльності [4, с. 46-47]

Таблиця 1.1

Показники ефективності комерційної діяльності підприємства

№ з/п	Назва показника	Формула розрахунку	Умовні позначення
1	2	3	4
Узагальнюючі показники			
1	Функціональна діяльність	$E_f = \frac{T_f}{O_c + O_w + F_z}$	Tf – річний обсяг роздрібно товарообігу; Oс – середньорічна вартість основних засобів; Ow – середньорічна вартість оборотних засобів; Fz – фонд оплати праці торговельних працівників за рік.
2	Ефективність господарської діяльності	$E_g = \frac{\Pi}{B_o + E \times K}$	П – річний прибуток; Bo – витрати обігу за рік; E – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень; K – сума капітальних вкладень за рік.
3	Економічна ефективність	$E_e = \sqrt{E_f + E_g}$	Ef – показник функціональної діяльності; Eg – показник ефективності господарської діяльності.
Специфічні показники			
4	Ефективність використання трудових ресурсів	$E_{tr} = \frac{T_f}{B_{tr}}$	Tf – розмір товарообігу; Btr – величина трудових ресурсів.
5	Ефективність використання матеріальних ресурсів	$E_{mr} = \frac{T_f}{B_{oc}}$	Boz – вартість основних засобів.
6	Ефективність використання фінансових ресурсів	$E_{fr} = \frac{T_f}{B_{ok}}$	Bok – вартість основного капіталу

Література:

1. Аванесов Ю.А. Основы коммерции / Ю.А. Аванесов, Е.В. Васькин, А.Н. Клочко: // ТОО «Люкс-Арт», 2014. – 308 с.
2. Гусаковська Т.О. Аналіз комерційної діяльності торговельного підприємства / Т.О. Гусаковська // [Електронний ресурс] http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/28035/3/2015_Gusakovska_Analiz_komertsiiinoi_diiialnosti.pdf
3. Панкратов Ф.Г. Комерційна діяльність / Ф.Г. Панкратов, Н.Ф. Солдатова // ІВЦ «Маркетинг», 2012 р.– 340 с.
4. Половцев Ф.П. Комерційна діяльність / Ф.П. Половцева // «Інфра-М», 2014 р. – 250 с.
5. Тюха І.В. Ефективність комерційної діяльності підприємств харчової промисловості / І.В. Тюха // [Електронний ресурс] <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1320>

ИНДИКАТОРИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Лабунец В.А.

студент

Хмельницького національного университета

Ступчук С.М.

кандидат экономических наук, доцент,

Хмельницкий национальный университет

В статье рассмотрены сущность коммерческой деятельности предприятия, теоретические основы коммерческой деятельности и практические рекомендации по повышению эффективности коммерческой деятельности предприятия. Охарактеризованы цели коммерческой деятельности предприятия. Исследованы показатели с помощью которых можно определить эффективность коммерческой деятельности.

Ключевые слова: коммерческая деятельность, эффективность коммерческой деятельности.

INDICATORS OF EVALUATION OF EFFICIENCY LEVEL OF COMMERCIAL ACTIVITY OF ENTERPRISES

Labunets V.O.

Student

Khmelnytsky National University

Stupchuk S.M.

Ph.D. in economics

Khmelnytsky National University

The essence of commercial activity of the enterprise, theoretical basis of commercial activity and practical recommendations for increasing the efficiency of the business of the enterprise are considered in the article. The objectives of the enterprise's business are described. The indexes with the help of which it is possible to determine the efficiency of commercial activity is investigated.

Keywords: commercial activity, efficiency of commercial activity.

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Лісовий А.В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аудиту та економічного аналізу
Університету державної фіскальної служби України*

Салямон-Міхєєва К.Д.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту та економічного аналізу
Університету державної фіскальної служби України*

У статті досліджується економічна суть місцевих бюджетів та їх роль у державному регулюванні економіки. Піднімаються питання розмежування доходів і видатків між державним та місцевими бюджетами на основі критичного вивчення зарубіжного досвіду у вирішенні проблем місцевих бюджетів та децентралізації бюджетної системи. Обґрунтовано концептуальні підходи побудови дієвого механізму державного регулювання міжбюджетних відносин на регіональному рівні. Проаналізовано економіко-правові механізми розподілу та використання коштів цільових трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток регіонів. Визначено проблеми регулювання міжбюджетних відносин та запропоновано напрями вирішення незалежності та автономності місцевих бюджетів від центру.

Ключові слова: державний бюджет, місцевий бюджет, міжбюджетні відносини, механізми державного управління, державне регулювання економіки, трансферти, соціально-економічний розвиток території.

Постановка проблеми. Для ефективного регулювання економіки та забезпечення стійкої цілісної бюджетної системи держава щорічно виділяє кошти, які передає бюджетам інших рівнів для забезпечення всебічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Такий механізм міжбюджетних відносин є найбільш динамічною частиною бюджетної політики, яку використовує держава для регулювання соціально-економічних процесів суспільства. Оскільки кожен регіон України має різний рівень економічного розвитку народногосподарського комплексу, різноманітні природно-кліматичні та екологічні умови, міжбюджетні відносини, як елемент державного регулювання економіки є дієвий чинником економічного та політичного розвитку усіх адміністративно-територіальних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжбюджетних відносин у системі державного регулювання соціально- економічного розвитку окреслена в багатьох працях вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких слід відмітити: Ш. Бланкарта, Р. Масгрейва, Р. Міллера, Дж. Бюкенена, У. Оутса, В. М. Федосова, С. І. Юрія, В. І. Кравченко, О. П. Кириленко, В. Я. Швеця, В. Г. Дем'янишина, І. С. Волохову, Г. Б. Поляка.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз проблематики міжбюджетних відносин, опираючись на сучасну наукову базу та розробка практичних рекомендацій для удосконалення механізмів державного регулювання міжбюджетної взаємодії в Україні з урахуванням сучасних тенденцій розвитку регіонів.

Для досягнення зазначеної мети в статті визначено такі завдання дослідження:

- з'ясувати роль бюджету і міжбюджетних відносин у системі державного регулювання економіки;
- узагальнити досвід формування та виконання дохідної і видаткової частин місцевих бюджетів, ефективність розподілу і використання бюджетних коштів;
- проаналізувати систему міжбюджетних трансфертів та з'ясувати їх вплив на забезпечення автономності місцевих бюджетів;
- виявити суперечності та проблеми у системі державного регулювання міжбюджетних відносин на рівні місцевих органів управління, визначити напрями подальшого реформування цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. Бюджет є складною економічною категорією, оскільки є системою взаємовідносин, що виникають в суспільстві в процесі формування, розподілу і використання централизованого грошового фонду країни, призначеного для задоволення суспільних потреб. Ці відносини мають наступну структуру: між державою і підприємствами в процесі мобілізації доходів, накопичень і фінансування з бюджету; між державою і населенням в процесі розподілу і перерозподілу національного доходу; між ланками бюджетної системи при бюджетному регулюванні. Дослідження і аналіз структури зазначених відносин дає змогу зрозуміти економічний зміст бюджету, глибше виявити його роль у розподільчих процесах.

Міжбюджетні відносини як суттєва складова бюджетного процесу – це важливий інструмент удосконалення відносин між центральними та міс-

цевими органами управління, дієвий чинник економічного та політичного розвитку усіх адміністративно-територіальних одиниць, забезпечення однакових умов доступу громадян до управлінських послуг [2].

Бюджетні відносини функціонують у визначених формах – суспільних і організаційних. За допомогою організаційних форм держава "вибудовує" внутрішньобюджетні відносини між центром і регіонами, які одержують матеріальне втілення у відповідних фондах грошових коштів, переданих у розпорядження органів державної влади. Впливаючи на міжбюджетну взаємодію (шляхом зміни принципів, методів, способів формування доходів і витрат, їх регулювання, тощо), держава корегує бюджетні відносини, регулює канали потоків грошових коштів, уточнює пропорції розподілу централізованих ресурсів і забезпечує управління економічними процесами. Таким чином, організаційні форми міжбюджетних відносин забезпечують використання бюджету для регулювання народногосподарських диспропорцій, управління економічними процесами на макро- і мікрорівні.

Міжбюджетні відносини обумовлені рухом коштів між Державним бюджетом України та місцевими бюджетами, між окремими видами місцевих бюджетів. Основними формами цього руху є міжбюджетні трансферти, взаємозаліки та взаєморозрахунки, об'єднання коштів бюджетів територіальних громад для виконання спільних проектів та програм. Міжбюджетні трансферти поділяються на: дотацію вирівнювання, субвенції, кошти, які передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, інші дотації [1].

У Державному бюджеті України передбачаються такі трансферти місцевим бюджетам: дотація вирівнювання; субвенція на здійснення програм соціального захисту; субвенція на компенсацію втрат внаслідок надання пільг, встановлених державою; субвенція на виконання інвестиційних проектів; інші субвенції. При розподілі доходів між бюджетами різних рівнів необхідно дотримуватися таких вимог: єдність бюджету і державного плану економічно-соціального розвитку України; забезпечення кожного бюджету доходами для фінансування економічних, соціальних і екологічних потреб адміністративно-територіальних одиниць. В цьому проявляється активний вплив бюджету на регіональний розвиток держави; збалансованість кожного бюджету незалежно від обсягу його закріплених доходних джерел; підвищення зацікавленості державних і місцевих органів в успішному виконанні планів надходжень загальнодержавних доходів і зборів (податкових і неподаткових); забезпечення рівномірності грошових надходжень і усунення можливих касових розривів внаслідок неспівпадання термінів здійснення видатків і отримання доходів.

Негативною стала звичайна практика щорічних змін в переліку і порядку розмежувань як доходів, так і витрат місцевих бюджетів. Така нестабільність створює значні труднощі в бюджетному плануванні.

Розмежування доходів і видатків між бюджетами всіх рівнів має бути здійснено так, щоб забезпечити відповідність між витратами, закріплених за кожним бюджетом, і необхідними для їх фінансування дохідними джерелами. Особливого значення набувають проблеми зміцнення саме дохідної бази місцевих бюджетів, які є фундаментом бюджетної системи і фінансовою основою місцевого самоврядування. Тому актуальним залишається питання бюджетної децентралізації і забезпечення їх незалежної автономії [3].

Необхідно підкреслити, що власні доходи місцевих бюджетів в демократично розвинених країнах є в прямому сенсі власними, тобто такими, які не входять до складу доходів бюджетів вищого рівня, таким чином, не регулюються зверху. Статистичний аналіз показує, що в світі є ряд держав, в яких місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою автономією, тобто практично не залежать або слабо залежать від бюджету центральної адміністрації. Це Ісландія, США (включаючи штати), Люксембург, Австрія, Швеція. У зазначених країнах фінансова автономія місцевих бюджетів знаходиться в інтервалі від 99,2 до 72,8 відсотків. У Німеччині, Японії, Франції, Фінляндії, Бельгії та Данії фінансова автономія місцевих бюджетів коливається від 68 до 56 відсотків. Основу їх фінансової автономії складають місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків, тому застосування терміну "податкова автономія" стосовно місцевих бюджетів вищезгаданих країн цілком обґрунтованим.

Щодо міжбюджетних трансфертів, то світова практика виділяє наступні методи розподілу: 1) пропорційно фінансовій силі (доходам) місцевої громади; 2) багатofакторна формула; 3) компенсація фактичних видатків місцевих громад; 4) як частина річного бюджету місцевого бюджету. Для розподілу бюджетних дотацій найчастіше застосовуються другий та четвертий методи; для пов'язаних бюджетних трансфертів – перший і третій. При розподілі дотацій більшість країн надає перевагу формулам, оскільки вони дають можливість більш об'єктивно оцінити потребу місцевого бюджету в централізованій підтримці. Однак сама по собі формула не вирішує проблеми, оскільки дуже важливим є набір критеріїв і їх значення, що враховуються в ній. За винятком Франції та Швеції, де точаться жваві суперечки щодо правомірності включення у формулу певних показників, в усіх країнах майже щорічно відбивається перегляд та уточнення формул.

Ступінь свободи місцевих органів влади у використанні вертикальних трансфертів визначається співвідношенням між пов'язаними бюджетними трансфертами (субвенції та субсидії) і непов'язаними (дотації). Чим істотніше частка бюджетних дотацій у загальній сумі бюджетних трансфертів, тим більшу свободу мають місцеві громади. У країнах зі стабільною економікою та розвинутими традиціями самоврядування саме бюджетні дотації відіграють головну роль (Німеччина, Франція, Швеція), тоді як в більшості країн найчастіше використовуються

пов'язані трансферти (Польща, Латвія, Росія). Оптимальне співвідношення форм бюджетних трансфертів кожна країна повинна обрати самостійно спираючись на власні економічно-політичні особливості.

Ефективність функціонування системи бюджетних трансфертів прямо залежить від досконалості нормативно-правової бази. Що стосується України, то тут нормативна база надання бюджетних трансфертів практично відсутня. В частині законотворчості для місцевого самоврядування ми відстали від сусідніх держав на декілька років, що негативно впливає на розвиток місцевого самоврядування. Однак надія на прискорення розвитку фінансових відносин між різними рівнями держави, включаючи бюджетні трансферти, істотно зростає, хоча їх принципи сформульовані загально, а тому підлягають конкретизації у відповідному законодавстві.

Відсутність належної координації між державним і місцевими бюджетами обумовлена методологічними недоліками. Нормативне забезпечення міжбюджетного процесу потребує доопрацювання за наступними напрямками: оцінки витрат за окремими складовими соціальної сфери на регіональному рівні та визначення на цій основі обсягів фінансування; складання регіональних соціальних бюджетів з урахуванням міжрегіональних зв'язків; вирішення проблем більш тісного узгодження загальнодержавних і цільових програм [3].

В реальній ситуації, яка склалася з місцевими радами в Україні, доречно було б звернутися до вивчення і практичного застосування досвіду фінансового регулювання відносин "центру" і громад таких федеративних держав з розвинутою ринковою економікою, як США, Німеччина, Швейцарія та Австрія. Корисно також вивчити досвід унітарних держав у 80-ті роки, які впроваджували в життя теорію "фіскального федералізму" (бюджетна політика США в 70-і роки, спрямована на посилення самофінансування штатів") і постійно знижували ступінь перерозподілу національного доходу через центральний бюджет. Яскравим прикладом такої унітарної держави можна вважати Італію. Такий досвід дає зрозуміти, що рівень добробуту населення зростає при наявності сильної місцевої влади, яка здатна вирішувати поточні проблеми громадян, відстоювати інтереси жителів певних територій при здійсненні загальнодержавних програм і заходів. Щоб зміцнити органи місцевого самоврядування, необхідно поступово розширювати їх бюджетні повноваження, забезпечити прозорість розподілу трансфертних коштів. Чітке розмежування видатків між окремими ланками бюджетної системи має здійснюватися відповідно до повноважень органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Розбудова прозорого механізму розподілу трансфертного фонду може включати в себе кілька важливих моментів. Заслугове на особливу увагу принцип розподілу фонду трансфертів на окремі контингенти відповідно до видів територіальних об'єднань із метою врахування відмінностей у їх

фінансових потребах і фінансовому потенціалі. Важко сказати, скільки таких контингентів має бути в Україні, але логічно припустити, що доцільно було б мати окремі фонди принаймні для найбільших міст, інших територіальних громад, районів та областей. Пропорції розподілу трансфертного фонду між контингентами могли б уточнюватися щорічно. Застосування такого підходу дасть змогу відмовитися від багатоступеневого (а відтак непрозорого) розподілу державних дотацій, коли їх отримують області, які потім розподіляють їх між районами, а вже ті – між територіальними громадами. Якщо територіальна громада визначається в Україні за первинну ланку місцевого самоврядування, то саме вона має безпосередньо отримувати дотаційні кошти з держбюджету згідно з певними критеріями. Що ж стосується бюджетів більш високого рівня (район, область), то вони, окрім отримання державних дотацій, могли б отримувати відрахування від частини доходів територіальних колективів на фінансування суспільних послуг, що мають спільний інтерес для включених до адміністративно-територіальної одиниці територіальних громад.

Нарешті, треба створювати нормативну базу з метою правового оформлення системи фінансового вирівнювання. Вона має чітко визначити компетенцію місцевих органів влади і держави, розмежувати джерела їх доходів. Створення мобільної системи фінансового вирівнювання місцевих бюджетів має сприяти збільшенню рівня зростання бюджетних витрат на функціонування та розвиток сфери матеріальних послуг для населення, а також господарської активності районів.

У процесі дослідження з'ясовано, що в Україні неодноразово робилися спроби зміцнення місцевого самоврядування та його фінансової незалежності, проте вони не доведені до завершення. За останні роки порядок формування місцевих бюджетів і визначення трансфертів, що передаються місцевим бюджетам, постійно змінювався. Прийнятий Верховною Радою Бюджетний кодекс України став основою реформування міжбюджетних відносин, що зумовило зміни у законодавчому регулюванні практично усіх складових бюджетних відносин [2].

Але головною метою бюджетного реформування залишається децентралізація бюджетної системи за умови забезпечення відповідностей між видатковими повноваженнями, закріплених за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень

Загальний стан місцевих бюджетів, особливо на рівні територіальних громад сіл, селищ і міст районного значення, залишається дуже складним. Має місце суттєва диференціація як у доходах, так і у видатках місцевих бюджетів в розрахунку на душу населення. Видатки місцевих бюджетів є важливим чинником у сфері фінансування соціальних послуг населенню, але їх роль у розвитку місцевої інфраструктури залишається незначною. За останні роки більшість місцевих бюджетів базового рівня перетворилися на бюджети з виплати заробітної плати і

майже не мають власних коштів на підтримку і розвиток інфраструктури території. Фінансове забезпечення місцевих бюджетів України (без урахування трансфертів з державного бюджету) у розрахунку на душу населення значно відрізняється у розрізі адміністративно-територіальних одиниць. Наявні диспропорції зумовлені як їхнім соціально-економічним станом, так і недосконалістю податкової системи, яка не може повною мірою забезпечити фінансове вирівнювання територій. Тому бюджетна децентралізація повинна продовжуватись в контексті податкової реформи для забезпечення місцевих потреб джерелами фінансування в якості податкових надходжень.

Місцеві бюджети безпосередньо пов'язані із задоволенням різних потреб населення, якістю надання державних послуг. Видатки місцевих бюджетів віддзеркалюють їх значення в утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні навколишнього природного середовища, розвитку житлово-комунального господарства тощо. Зберігаються і значні розбіжності між забезпеченістю витрат у розрахунку на одного мешканця по адміністративно-територіальних одиницях, що обумовлюється подекуди більшими трансфертами з державного бюджету при нижчому рівні власних доходів [2].

Висновки. Отже, роль міжбюджетних відносин у суспільстві визначається тим, що вони є потужним засобом державного регулювання динамічного розвитку соціально-економічних процесів, важливим елементом державного регулювання економіки для подолання міжтериторіальних диспропорцій та

реалізації загальнодержавних інтересів на місцевому рівні.

Але наявні суперечності у системі регулювання міжбюджетних взаємовідносин на рівні місцевих органів управління свідчать про те, що механізм регулювання міжбюджетних відносин ще не повною мірою враховує економічний потенціал регіонів і не завжди відповідає вимогам соціально-економічного розвитку держави та задоволенню суспільних потреб населення. Нестабільна фіскальна система підриває основу бюджетної моделі країни, провокує її незбалансованість та соціальну напруженість. Основними напрямками удосконалення організаційного та економіко-правового механізмів державного регулювання міжбюджетних відносин є: запровадження сучасної методики формування місцевих бюджетів; внесення змін до формульної методики розрахунків міжбюджетних трансфертів у частині визначення обсягу видатків; розробка концептуального підходу до формування власної дохідної бази місцевих бюджетів; запровадження порядку затвердження переліку об'єктів, фінансування яких здійснюється за рахунок субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію інвестиційних проектів та соціально-економічний розвиток регіонів; удосконалення податкового та бюджетного законодавства. Такі зміни сприятимуть соціально-економічній стабільності як країни в цілому, так і кожного регіону, виробленню ефективної державної політики загалом, а визначені механізми та інструменти стануть додатковим імпульсом у прискоренні реформування, євроінтеграції, зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування, підвищення добробуту населення.

Література:

1. Бюджетний кодекс України [The Budget Code of Ukraine] : закон України від 08 липн. 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page9>
2. Казюк Я.М. Проблеми розвитку міжбюджетних відносин на регіональному рівні та пропозиції щодо їх удосконалення [Problems of development of inter-budgetary relations at the regional level and suggestions on their improvement] / Я.М. Казюк // Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід: матер. наук.-практ. конф., 30 травня 2008 р. – К.: Вид-во НАДУ, 2008. – Т. 3. – С. 179 – 180.
3. Кириленко, О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) [Local budgets of Ukraine (history, theory, practice)]: монографія / О. П. Кириленко. – К. : НІОС, 2000. – 384 с.
4. Салямон-Міхєєва К. Д. Міжбюджетні відносини як фінансовий механізм держави [Inter-budgetary relations as a financial mechanism of the state] / К. Д. Салямон-Міхєєва // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 3. – С. 19-25.

МЕЖБЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ, КАК ЭЛЕМЕНТ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

Лисовой А.В.

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой аудита и экономического анализа
Университета государственной фискальной службы Украины*

Салямон-Михеева Е.Д.

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры аудита и экономического анализа
Университета государственной фискальной службы Украины*

В статье исследуется экономическая сущность местных бюджетов и их роль в государственном регулировании экономики. Поднимаются вопросы разграничения доходов и расходов между государственным и местными бюджетами на основе критического изучения зарубежного опыта в решении проблем местных бюджетов и децентрализации бюджетной системы. Обоснованы концептуальные подходы построения действенного механизма государственного регулирования межбюджетных отношений на региональном уровне. Проанализированы экономико-правовые механизмы распределения и использования средств целевых трансфертов из государственного бюджета местным бюджетам на социально-экономическое развитие регионов. Определены проблемы регулирования межбюджетных отношений и предложены направления решения независимости и автономности местных бюджетов от центра.

Ключевые слова: государственный бюджет, местный бюджет, межбюджетные отношения, механизмы государственного управления, государственное регулирование экономики, трансферты, социально-экономическое развитие территории.

BUDGET RELATIONS, AS A ELEMENTS OF THE STATE REGULATION OF THE ECONOMY

Lisovyi A.V.

*doctor of economics, professor,
head of the department of audit and economic analysis
University of the state fiscal service of Ukraine*

Salyamon-Mikheyeva K.D.

*candidate of economic sciences,
associate professor of the department of audit and economic analysis
University of the state fiscal service of Ukraine*

The article analyzes the economic essence of local budgets and their role in the state regulation of the economy. Issues of differentiation of incomes and expenditures between state and local budgets raise on the basis of a critical study of foreign experience in solving problems of local budgets and decentralization of the budget system. The conceptual approaches to construction of an effective mechanism of state regulation of inter-budgetary relations at the regional level are substantiated. The economic and legal mechanisms of distribution and use of targeted transfers from the state budget to local budgets for socio-economic development of regions are analyzed. The problems of regulation of interbudgetary relations were determined and directions of solving independence and autonomy of local budgets from the center were proposed.

Keywords: state budget, local budget, inter-budgetary relations, mechanisms of state administration, state regulation of economy, transfers, socio-economic development of.

УДК 658.3:174:316.72

ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Петрова К.О.

студентка

Запорізького національного університету

У статті розглянуто процес формування корпоративної інформаційної культури. Визначено необхідність встановлення та використання однакового програмного забезпечення на підприємстві. Автор зазначив, що одним з основних пунктів плану формування корпоративної інформаційної культури є встановлення певного порядку необхідних документів. Підкреслюється необхідність визначення типу корпоративної інформаційної культури для формування майбутнього шляху розвитку компанії. Зазначається існування чотирьох головних типів корпоративної інформаційної культури, кожен з яких має особливі методи ведення корпоративної культури. У статті детально розповідається про головні особливості кожного виду. Автор визначив сильні та слабкі сторони кожного типу корпоративної інформаційної культури. Наступним пунктом формування інформаційної культури підприємства є забезпечення інформаційної безпеки. У статті визначено деякі правила з дотримання інформаційної безпеки в організації.

Ключові слова: корпоративна інформаційна культура, види інформаційної культури, інформаційна безпека, інформаційні технології, програмно-технічні засоби.

Постановка проблеми: На сьогоднішній день інформаційні технології відіграють важливу роль як у побутовому житті, так і у бізнес-сфері. Сукупність програмно-технічних засобів, які використовують для збирання, аналізу, зберігання та розповсюдження інформації в області корпоративної культури допомагають підприємцю вдосконалити якість виробництва, методи управління персоналом і вивести свою компанію на конкурентоспроможний рівень. Завдяки ІТ, керівник організації має змогу спланувати та слідувати своїм правилам корпоративної поведінки, встановити корпоративний імідж компанії, залучати до співпраці партнерів і розповідати про свою продукцію покупцям. Безвідповідальне ставлення до власної корпоративної інформаційної культури може викликати недовіру серед людей, проявити несерйозне ставлення до бізнес-партнерів, спровокувати відтік людських ресурсів та важливої інформації до конкурентів і врешті-решт призвести до деградації самої компанії.

Враховуючи аргументацію, наведену вище, вважаю за доцільне розглянути процес формування і функціонування корпоративної інформаційної культури в бізнес-сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Питанням створення корпоративної інформаційної культури, що є надзвичайно актуальним на сьогоднішній день, займалися такі видатні закордонні науковці: Джейсон Фрайд, Девід Хайнемаєр Хенссон, Дейв Логан, Хелі Фішер-Райт, Джон Кінг, Беверлі Кей, Джулія Джуліоні, Джозеф Міччелі та інші.

Тема корпоративної культури знайшла своє відображення у наукових працях Едгара Г. Шейна, Патріка Ленсіоні, Р. Дж. Пеннінгтона, Т.О. Соломондійної, О.В. Агейко, О. А. Антонова, Т. Г. Кицак, О. В. Макарової, С. І. Семенко, Л. Савчук, А. Бурлакова та ін.

Вітчизняні економічні науковці майже не досліджували тему корпоративної інформаційної культури, оскільки вона тільки набуває поширення на українських підприємствах і є абсолютно новою для України. Тому питання формування і функціонування корпоративної інформаційної культури досі залишається відкритим.

Формулювання цілей: Метою дослідження є аналіз процесу формування корпоративної інформаційної культури в сучасних умовах, розгляд основних типів інформаційної культури, визначення їх позитивних і негативних сторін.

Виклад основного матеріалу: Для успішного формування певної моделі інформаційної корпоративної культури, компанія повинна розпочати зі складання плану, якому вона буде слідувати на протязі всього існування даної моделі корпоративної інформаційної культури, з можливістю її вдосконалення на кожному етапі розвитку. Безумовно, кожна компанія визначає свій план формування корпоративної інформаційної культури, проте існують деякі спільні пункти, яких дотримуються провідні організації світу.

По-перше, фірма має визначитися і встановити ті інформаційні технології, які будуть використовуватися для створення та редагування документів, ведення електронної адреси фірми для зв'язку з партнерами і створення офіційного сайту, на якому буде надана інформація, що необхідна потенційними покупцями та партнерами фірми. Створення власного сайту значно підвищує авторитет фірми в очах партнерів\ покупців, що налаштовує їх на приємне співробітництво.

По-друге, потрібно визначитися з порядком зберігання документів в офісі фірми, щоб не було хаотичного пошуку необхідних паперів потім. Необхідно визначити критерії, за якими будуть сортуватися усі документи, чи будуть вони у відкритому доступі для

усіх робітників компанії, у якому місці будуть знаходитися тощо [1].

По-третє, варто обрати певний тип корпоративної інформаційної культури, якому буде слідувати фірма. Кожна організація створює власну корпоративну інформаційну культуру, проте зазвичай виділяють чотири основних типи корпоративної інформаційної культури, з яких фірми формують власну концепцію. До цих типів відносять [2]:

- Функціональна культура;
- Культура взаємодії;
- Культура дослідження;
- Культура відкритості.

Функціональна культура є засобом впливу керівника на підлеглу особу. Такий тип інформаційної культури обирають керівники-лідери, які виступають «батьками» свого колективу. Вони координують роботу відділу або цілої компанії, власноруч слідкують за станом справ на підприємстві, самостійно вирішують проблемні питання, які часто виникають у роботі колективу. Функціональна культура базується зазвичай на ефективному переконанні робітника або на залученні до участі якоїсь справи з метою встановлення однакових поглядів на вирішення проблеми. Метод переконання є потужним у тому випадку, коли керівник має необмежену владу, сильний авторитет у колективі або встановив дружні стосунки з кожним працівником. Підприємець може виробити у підлеглого правильний погляд на певну тему, проблему або питання завдяки особистій бесіді з робітником, розповіді, поясненню або диспуту. Ці елементи можуть переплітатися один з одним, йти по чергово або не застосовуватися взагалі. Так чи інакше, ці прийоми дозволяють мати сильний вплив на свідомість людини і переконати її в правильності тієї чи іншої точки зору. Важливо пам'ятати про негативні сторони використання цього типу корпоративної інформаційної культури. До слабких сторін можна віднести те, що цей метод не дозволяє мати 100% вплив на підлеглу особу, невизначеність результатів, а також малі терміни дії цього методу.

Окрім методу переконання, керівник може скористатися методом залучення працівника до участі в обговоренні проекту або дискусії щодо вирішення проблемного питання. У цьому випадку, керівнику не потрібно буде витрачати час та сили для того щоб переконати підлеглого у своїй думці. Окрім цього, такий метод допоможе працівнику швидше залучитися до співпраці у колективі, правильно зрозуміти поставлені цілі і завдання перед організацією, ефективно виконувати свою роботу і встановити дружні відносини між керівником і підлеглим. Цей метод є більш ефективним в плані впливу на працівника, оскільки кожна людина буде мати більше відповідальності за власні дії, якщо якийсь проект буде створений за допомогою її участі. Але при виборі цього методу як засобу впливу на робітника варто акцентувати увагу на його слабких сторонах. До таких відносять: конфлікт інтересів між керівником і підлеглим або усіма робітниками, оскільки кожен буде відстоювати свою позицію і лише невелика кількість

погодяться на досягнення компромісу; ускладнення відносин у колективі; пасивність робітника в обговоренні теми; одноразовий вплив керівника на підлеглого тощо.

У будь-якому випадку, кожен з представлених засобів має як позитивні, так і негативні сторони, які потрібно враховувати при виборі методів впливу на свідомість колективу. Можливий також варіант об'єднання обох засобів впливу для більш ефективного досягнення поставленої мети, у такому випадку керівнику знадобиться розпланувати увесь процес впливу на робітника і виокремити слабкі сторони такого варіанту.

Культура взаємодії допомагає керівнику та підлеглому встановити дружні стосунки за рахунок обміну інформацією або думками між ними, допомогти з боку обох членів команди для встановлення стабільної ситуації на підприємстві та виробленню довіри у колективі. Якщо керівник не може встановити ефективне ділове спілкування з працівником, надалі будуть з'являтися лише перешкоди на шляху досягнення поставленої мети у фірмі. Завдяки спілкуванню, керівник зможе отримати авторитетну думку серед своїх підлеглих, чітко пояснювати кожному працівнику його завдання у компанії, перешкоджати виникненню проблем і адаптуватися до можливих змін. Кожен керівник повинен володіти основними функціями спілкування, до яких відносять: інформаційну, пізнавальну, керівну, розвиваючу та емоційну функції [3]. Тобто, керівник повинен вміти активно шукати необхідну інформацію, обробити її та розпізнавати фейкові новини, правильно вміти передати цю інформацію у колектив, за необхідності пояснити кожному незрозумілі моменти. Окрім цього, лідер повинен вміти впливати через знайдену інформацію на думку своїх підлеглих і обмінюватися емоціями з працівниками щодо того чи іншого питання. Якщо керівник може правильно володіти невербальними засобами спілкування (інтонацією та мімікою), то його вплив у колективі значно підвищиться [3]. Вміння правильно посміхнутися, зайняти необхідну позу і навіть правильно подивитися – це все є елементами взаємодії між керівником і підлеглим. Завдяки, наприклад, погляду лідера, робітник може зрозуміти відношення до нього: очі можуть виражати подяку за виконання своїх обов'язків, не привітне, зле, негативне відношення до робітника, добре та спокійне тощо. Скупа міміка на обличчі керівника, різкі жести, закрита поза також не допоможуть встановити довірчі відносини з колективом. Але якщо керівник правильно використовує цей тип у корпоративній інформаційній культурі, то його організація зможе перейти на новий, значно вищий етап розвитку.

Культура дослідження передбачає велику роботу з пошуку та опрацювання тієї інформації, яка буде необхідна компанії для досягнення її цілей. Цей тип культури є необхідним для передбачення майбутніх тенденцій розвитку економіки країни, у якій знаходиться компанія та світової економіки з метою уникнення несподіваних кризових ситуацій та краще

підготуватися до майбутніх проблемних питань. Будь-яка компанія, що прагне вдосконалювати свою продукцію і методи ведення бізнесу повинна мати певний аналітичний центр, який може бути поділений на різні сфери дослідження. Кожне дослідження повинно бути чітко спланованим. По-перше, необхідно визначити цілі, мету, основні завдання підприємства для того щоб розуміти, яку сферу в економіці необхідно досліджувати, дослідити вигідні моменти та можливі ризики поставлених цілей. По-друге, важливо дослідити цільову аудиторію, на яку будуть припадати значна кількість послуг або товару, і визначити необхідні умови або побажання щодо виробництва послуг або товару, яким будуть слідувати організації. По-третє, необхідно проаналізувати правильність кожного рішення і скласти звіт щодо ефективності реалізації певного рішення і його недоліки. Звичайно, бізнес-аналітики повинні увесь час генерувати нові ідеї щодо вдосконалення фірми, збільшення її конкурентоспроможності тощо. Вони мають реалізувати поставлені завдання і досягти завдяки бізнес-дослідженню зменшення витрат на виробництво послуг або продукції, своєчасно знаходити максимально вірні рішення щодо вирішення проблеми, покращити ефективність роботи організації і вивести фірму на новий шлях розвитку.

Останнім типом інформаційної корпоративної культури є культура відкритості. Цей вид корпоративної культури використовується для того, щоб увесь час вдосконалювати корпоративну культуру фірми, методи управління людським капіталом, виробництво товарів та послуг тощо. Тобто, організація повинна бути відкритою до нових тенденцій, які поширюються у світовій економіці і відкидати старі методи ведення бізнесу. На сьогоднішній день більшість українських фірм не застосовують культуру відкритості у своїй корпоративній культурі і продовжують функціонувати за старим, радянським стилем ведення бізнесу. На чолі керівництва багатьох українських підприємств стоять так звані «червоні директори», які були представниками радянської правлячої еліти. Таким людям не притаманна політика введення нових ідей в бізнес-сферу, пошуку нових перспектив щодо вдосконалення якості продукції та запозичення досвіду західноєвропейських підприємств. Такі підходи до ведення бізнесу частіше всього мали негативний характер, у кінцевому результаті організація не мала змоги справлятися з поставленими цілями, з великою конкуренцією і зникала з простору українського ринку.

Література:

1. Шаршов И. А. Информационная культура как условие формирование бренда организации / И. А. Шаршов // Альманах теоретических и прикладных исследований рекламы. – 2015. – № 1. – 27 с.
2. Антонова О. А. Особенности национальных моделей корпоративной культуры / О. А. Антонова // Челябинский гуманитарный журнал. – 2011. – № 1. – 11 с.
3. Сірко А. В. Корпоративні відносини в перехідній економіці: проблеми теорії і практики / А. В. Сірко. – К. : Імекс, 2004. – 414 с.
4. Макарова О. В. Становлення корпоративної культури як складової культури ділових відносин в Україні / О. В. Макарова, Т. Г. Шматок // Наука. Релігія. Суспільство. – № 4. – К. : КНЕУ, 2009. – 4 с.
5. Пеннингтон Дж. Р. Да здравствует результат. Роль корпоративной культуры в конкурентной борьбе / Р. Дж. Пеннингтон ; [пер с англ С. Табалина]. – Вашингтон ; М. : Smarbook, 2008. – 168 с.
6. Грязнова, Е. В. Информационная реальность и социум / Е.В. Грязнова. – Новгород: ННГАСУ, 2010. – 210 с.

Радянський тип корпоративної культури вже давно не є актуальним і з кожним роком все більше показує свою неефективність, тому українські керівники малого і середнього бізнесу мають звернути увагу на створення нової моделі корпоративної культури і дослідити її інформаційну сферу. Найкращим варіантом є функціонування всередині фірми усіх типів культур для стабільної роботи підприємства. Досить важко буде переходити на новий шлях якості, якщо в організації немає взаємодії між керівником і робітниками, аналітичного штабу, який міг би попередити керівника про наявні проблеми і сприяти їх вирішенню, без впливу керівництва на персонал з метою сприяти ефективності роботи кожного працівника, без культури відкритості. Фірма може існувати без поєднання цих якостей, але її робота не буде вдосконалюватися.

Варто акцентувати також увагу на інформаційній безпеці у фірмі для того щоб конфіденційна інформація підприємства не потрапила до рук конкурентів, які можуть скористатися цим у негативному ключі і завдати шкоди організації. Перш за все, інформаційну небезпеку може становити працівники та співробітники компанії, які швидко можуть передати інформацію конкурентам. Для того щоб уникнути такої проблеми, варто обмежити доступ працівників до певної інформації, проводити дисциплінарні лекції, на яких будуть розповідатися цінності компанії тощо. Крім цього, працівники можуть занести вірус у комп'ютерну систему фірми, що може призвести до знищення цінних паперів або проектів. Це у свою чергу може призвести до великих матеріальних втрат на підприємстві.

Висновки: Отже, корпоративна інформаційна культура є важливим аспектом ефективного функціонування будь-якої компанії. Завдяки такій культурі, підприємство має змогу забезпечити продуктивну роботу на підприємстві, підвищити якість вироблення товарів та послуг, створити конкурентну спроможність на національному та світовому ринках, забезпечити інформаційну безпеку даних, створити нові умови розвитку фірми. Для результативного функціонування корпоративної інформаційної культури, керівники повинні створити такі умови всередині організації: використання однакового програмного забезпечення по всій фірмі, визначення з порядком зберігання усіх необхідних документів, обрання відповідного типу корпоративної інформаційної культури або поєднання декількох її видів, створення і забезпечення інформаційної безпеки.

7. Власова, Е. Ф. Корпоративная культура как фактор социальной адаптации новых работников: автореф. дисс. на соиск. степ. канд. соц. н. / Е. Ф. Власова. – Екатеринбург, 2010. – 26 с.
8. Кицак Т. Г. Вітчизняні реалії становлення корпоративної культури на підприємствах / Т. Г. Кицак // Ефективна економіка. – 2014. – № 1. – 1 с.
9. Грошев И.В., Юрьев В.М. Менеджмент организационной культуры. / И. В. Грошев, В. М. Юрьев. – М. 2010

ФОРМИРОВАНИЕ КОРПОРАТИВНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ

Петрова Е.О.

студентка

Запорожского национального университета

В статье рассмотрен процесс формирования корпоративной информационной культуры. Определена необходимость установления и использования одинакового программного обеспечения на предприятии. Автор отметил, что одним из основных пунктов плана формирования корпоративной информационной культуры является установление определенного порядка хранения необходимых документов. Подчеркивается необходимость определения типа корпоративной информационной культуры для формирования будущего пути развития компании. Отмечается о существовании четырех главных типов корпоративной информационной культуры, каждый из которых имеет особые методы ведения корпоративной культуры. В статье подробно рассказывается о главных особенностях каждого вида. Автор определил сильные и слабые стороны каждого типа корпоративной информационной культуры. Следующим пунктом формирования информационной культуры предприятия является обеспечение информационной безопасности. В статье определены некоторые правила по соблюдению информационной безопасности в организации.

Ключевые слова: корпоративная информационная культура, виды информационной культуры, информационная безопасность, информационные технологии, программно-технические средства.

FORMATION OF CORPORATE INFORMATION CULTURE

Petrova K.O.

Student

Zaporizhzhia National University

In the article, the process of formation of corporate information culture is considered. The need to establish and use the same software in the enterprise is defined. The author mentions that one of the main points of the plan for the formation of the corporate information culture is the establishment of certain procedure for storing sensitive documents. The need to define the type of corporate information culture for shaping the company's future development path is emphasized. It is noted that there are four main types of corporate information culture which have special methods of conducting corporate culture. The article details the main features of corporate information types, as well as identifies its strengths and weaknesses. The next point in the formation of the information culture of the enterprise is the provision of information security. The article defines some rules for the observance of information security in the organization.

Keywords: corporate information culture, types of information culture, information security, information technologies, software and hardware.

РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖГАЛУЗЕВИХ ДИНАМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ

Розмислов О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Мартинов А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Розглянуті питання ефективності державного управління інвестиціями в умовах використання технології динамічних моделей розвитку економічних процесів. Однією з форм такого моделювання є використання моделі міжгалузевих балансів на основі активних методів стимулювання інвестицій та впровадження дієвих важелів державного управління економічними та інвестиційними процесами. Вивчено роль і значення динамічних моделей при формуванні державної економічної політики, дана оцінка перспектив поліпшення інвестиційного клімату в Україні на умовах застосування економічної моделі фактору реального часу. За результатами дослідження, при формуванні інвестиційної політики держави, запропоновано використовувати принципи побудови динамічних моделей міжгалузевих балансів з урахуванням особливостей становлення місцевого самоврядування та приватних характеристик виробництва конкретного регіону.

Ключові слова: державне управління, система, інвестиції, місцева влада, виробнича діяльність, міжгалузевий баланс, динамічні моделі, моделювання, регулювання економіки, галузь.

Постановка проблеми. В умовах розвитку та становлення ринкових відношень та інвестиційних процесів держава виконує технічні та технологічні функції стимулювання розвитку виробництва та підвищення якісного рівня життя населення. При цьому держава зобов'язана не тільки забезпечувати все необхідне для високого рівня функціонування ринкової інфраструктури та захищати законні права громадян та суб'єктів підприємництва на шляху подолання негативних факторів ринкової кон'юнктури, а також створювати сприятливі умови активізації виробничих потужностей підприємств та самодостатності своїх громадян. Самостійно ринок не може подолати структурні трансформації в економіці, цього можна досягти лише на основі та з допомогою системних дій держави при реалізації її регуляторної функції в інвестиційних процесах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Складна та багатогранна структура питань теорії, методології і практики державного управління в період трансформаційних процесів в соціальному та економічному житті в Україні досліджена досить якісно як на рівні вітчизняних так і зарубіжних учених та практиків – економістів [4; 6].

Проте, в науковій літературі поки не склалося єдине розуміння поняття державного управління та його системного впливу на інвестиційні процеси в економіці. Одні автори трактують його виходячи з суті, реального змісту, інші відштовхуються від форм, яких воно набуває і в яких функціонує. Концепція соціально-правової держави України, в центрі якої домінує законодавчий порядок регулювання суспільних відносин, має основоположне зна-

чення для організаційно-правової діяльності органів влади й управління [7, с. 30], що формує законодавчі основи регулювання економічної та інвестиційної діяльності.

Вагомий внесок в розробку концептуальних основ державного регулювання процесів соціально-економічного розвитку регіонів внесли такі вчені як: О. Амоша, В. Бакуменко, О. Бандурка, В. Мартиненко, А. Мерзляк, П. Надолішний, М. Ніжник, Н. Чумаченко та інші [2; 3; 8].

Мета дослідження. Система державного управління на регіональному рівні в Україні ще концептуально не розроблена і знаходиться у стадії створення і вдосконалення. Але сучасні дослідники одностайні в тому, що державне управління слід розглядати як складну динамічну систему, дієздатність якої залежить від багатьох кількісних і якісних параметрів. Слід зазначити, що значну увагу автори приділяють розробці і реалізації управлінських рішень. На цю тему проводяться багато фундаментальних та прикладних досліджень, зокрема, цій проблемі присвячена тема даної статті.

Виклад основного матеріалу. Динаміка управлінських процесів, постійна зміна параметрів суспільного розвитку, процеси глобалізації економіки, які активно впливають на процеси управління, зумовлюють необхідність адекватної реакції механізму управління, яке забезпечується застосуванням ситуаційного методу при рішенні тих або інших проблем соціально-економічного розвитку.

На сьогодні актуальним і не до кінця дослідженим є методичний підхід до визначення поняття «державне управління інвестиціями», як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

В умовах нової системи господарювання у вітчизняній економічній літературі дослідники стали активно використовувати поняття «державне регулювання», яке означає впорядкування, налагодження, приведення чого-небудь відповідно до встановлених нир, правил і принципів, що, на наш погляд, є некоректним. Окремі автори дотримуються думки, що державне управління здійснюється відносно державних об'єктів, а державне регулювання – відносно недержавних об'єктів.

Для створення сприятливого інвестиційного клімату обов'язковою і невід'ємною частиною інвестиційної політики повинен стати її регіональний аспект, оскільки успішний розвиток регіональних економік – один з найважливіших принципів державної економічної політики на перспективу.

Державна регуляторна політики в регіональній інвестиційній сфері витікає з положень Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» і зводяться до наступних концептуальних принципів: доцільність, ефективність, збалансованість і передбачуваність [1]. При цьому, в умовах демократичних реформ в Україні, які намагаються втілити в життя сучасна влада, необхідною умовою є можливість партнерських стосунків між владою і суспільством [5, с. 163].

На розподіл інвестицій по регіонах робить вплив безліч чинників. Інвестиційну привабливість регіонів можна оцінювати по п'яти групах чинників: економічний розвиток, ринкова інфраструктура, фінансова інфраструктура, людський капітал та взаємодія підприємництва і влади.

Як свідчить світовий досвід розвинутих країн фінансова стабілізація тісно пов'язана з діяльністю, направленою на підвищення об'єму інвестицій. Стабілізація та ріст економічного потенціалу економіки в Україні і забезпечення добробут населення неможливі без капіталовкладень в реальний сектор економіки.

Тип ринкової економіки базується на здатності приймати незалежні рішення щодо реалізації інвестицій суб'єктами господарювання. При цьому, фінансові ринки діють більш ефективно в умовах діяльності господарюючих суб'єктів, які фінансують інвестиції, або самостійно, або шляхом запозичення на «конкурентної» основі. Так звана «конкурентна» основа визначає основні критерії, необхідні для інвестицій, через підвищення ефективності виробничого процесу та максимізації виручки.

На сьогодні важливими джерелами інвестицій є: іноземні інвестиції (нажаль криза влади та високий рівень корупції поки ще стримують дане джерело інвестування), кошти державного та місцевого бюджетів (складність міжбюджетних відносин не дають в повному обсязі використовувати дане джерело), кредитуванням комерційних банків (високий рівень відсотків за кредит не в силах подолати більшість підприємств) та альтернативи, недержавні джерела фінансування (більш вірогідні на сучасному етапі розвитку економіки).

Структура галузевого і регіонального розподілу інвестицій, їх репродуктивної і технологічної

структури є наслідком обраного курсу економічної реформи, структурної економічної трансформації. Одним з позитивних моментів активізація інвестиційної діяльності є створення сприятливого інвестиційного клімату, що впливає на потенційну кількість робочих місць та структуру зайнятості населення країни.

В умовах ринкової економіки інвестиції, які сприяють зростанню виручки за рахунок росту обсягів продаж, повинні привести до підвищення ефективності виробництва. З цього випливає, що нове обладнання і технології повинні бути високого рівня передового досвіду, як з технічної, так і з технологічної точки зору. Стара технологія, яка використовується підприємствами, відчуває конкуренцію з новими, більш досконалішими технологіями. Постійна модернізація в великих масштабах – нагальна потреба в виробництві. Економічний досвід сьогодення показує, що технологія переобладнання підприємств повинна супроводжуватися масштабним імпортом технологій та обладнання. Ресурси, необхідні для цієї мети, призначені для забезпечення експорту. Загальна ситуація багатьох секторів економіки вимагає модернізації не тільки експортних підприємств, але і всіх інших компаній.

Поліпшення якості інвестицій неможливо без впливу держави на інвестиційний процес. В цьому випадку виявляються пасивні і активні форми державного впливу в інвестиційному процесі.

Низкою пасивних методів, пов'язаних з репродуктивною активністю, інформування учасників про умови виробництва, продажу і споживання продуктів в національній економіці може взяти на себе саме держава. Держава також бере на себе вивчення перспектив соціально-економічного розвитку, визначення рівнів інвестиційної активності та визначення пріоритетів, які вважає за кращі в найближчі роки, а також розробляє орієнтовний план економічного розвитку та інвестиційні плани.

Пріоритетним завданням реалізації інвестиційних процесів є наповнення та стабілізація бюджету України. Саме цей показник треба першочергово включати в розрахунок динамічної моделі інвестиційних процесів у складі інших моделей, в тому рахунку в системі побудови динамічного економічного балансу, який відображає інвестиційні процеси розвитку держави.

Динамічні моделі можуть описувати економічне зростання (падіння) (на відміну від статичного, наприклад, визначення його статусу в конкретний момент часу). Модель вважається динамічною, якщо хоча б одна з змінних такої моделі відноситься до іншого часу поряд з іншими змінними моделі.

Існує два засоби різних методів побудови таких моделей. Першою стратегією є оптимізація. При цьому, вибирається кількість можливих траєкторій (економічних шляхів) оптимальної траєкторії (наприклад, забезпечуючи найбільший обсяг споживання засобів при плануванні). Другий метод – вивчення рівноваги економічної системи. У цьому випадку перехід до економічної динаміці, вико-

ристання терміну «шлях балансу», який виникає в результаті взаємодії багатьох клітинних економічних систем.

В цілому динамічні моделі в різних галузях економіки можуть бути використані шляхом опису економічних явищ, реального стану економіки та використання технологічних засобів виробництва (в кожному «режимі» вказує, що набір ресурсів може бути використаний в межах одиниці часу для зберігання об'єму виробу продукції) і критерію оптимальності.

Використання економічної моделі фактору реального часу містить три елементи: тренди, сезонні змінні і випадкові величини (баланс). У багатьох моделях ринкової економіки виділяється інша частина – циклічна. Як макроекономічна залежність можуть діяти дані про демографічні процеси, а як ендогенні цінності – показники економічної ефективності.

Математичний опис динамічних економічних моделей здійснюється з використанням математичних систем і систем звичайних алгебраїчних рівнянь.

Використання динамічних моделей на регіональному рівні управління економікою може вирішити проблему планування та прогнозування економічних процесів, а саме: визначення траєкторії економічної системи, утвердження її в даний момент часу, системний аналіз і оцінка структурних змін. Що стосується практичного застосування динамічних моделей в сучасній економіці України, то цей процесі все ще знаходиться на початковому етапі розвитку, так як розрахунки на таких моделях досить складні. Але розробки таких систем та моделей є перспективним напрямком моделювання економічних процесів. Подібні мультидинамічні моделі економічного розвитку засновані на принципах додаткових вхідних рівняннях, які описують зв'язки, змінюється з часом відповідно до конкретними показниками, такими як капітальні вкладення і основні засоби. Це дозволяє створювати безперервність процесів між балансами окремих економічних суб'єктів.

Одноманітного методу рішення цієї задачі поки немає. На відміну від рівнянь статичного міжгалузевого балансу, де кінцевий продукт кожної галузі представлений одним додатком, тут він розпадається на два – фонд накопичення і фонд невиробничого споживання. Система рівнянь в цьому випадку запирається у вигляді формули:

$$x_i = \sum_{j=1}^n a_{ij}x_j + M_i + \omega_i \quad (1)$$

де $i, j = 1, 2, \dots, n$.

M_i – частина продукції i -ї галузі, що йде до фонду накопичення (вона не рівна нулю тільки у фондоутворюючих галузях);

ω_i – частина продукції i -ї галузі, що виділяється на невиробниче споживання.

Такі моделі з розділенням кінцевого продукту називаються «моделями леонт'євського типу» (на ім'я американського економіста В. Леонт'єва). Ту частину фонду накопичення, яка передається «фон-

доутворюючесю галуззю» і в j -ю галузь, позначимо M_{ij} . Тоді загальний об'єм капітальних вкладень, що направляються в j -ю галузь, визначається за формулою:

$$I_j = \sum M_{ij}, \quad (2)$$

де $i = 1, 2, \dots, n$.

Знаючи коефіцієнт фондівіддачі в j -й галузі, можна обчислити приріст її валової продукції. Таким чином, одержуємо опис циклу відтворення (звичайно за один рік) – від створення фондів до виявлення збільшених в результаті їх використання виробничих можливостей.

Звичайно, тут допущено багато нереалістичних спрощень (наприклад, нові засоби виробництва негайно дають продукцію, тоді як насправді для цього потрібен істотний лаг). Але модель показує, що для управління інвестиціями на регіональному рівні вирішальне значення має співвідношення між фондом накопичення і фондом споживання кінцевої продукції.

Вітчизняними економістами були розроблені різні типи динамічних моделей міжгалузових балансів, зокрема складніші, та зате і що більш адекватно описують динаміку економічного розвитку (хоч і тут ще спрощення істотні).

По-перше, моделі із зворотною рекурсією, в яких баланси виробництва і розподілу продукції за останній рік планового періоду поєднуються з рівняннями потреби в капітальних вкладеннях за весь плановий період. На другому етапі рішення такої моделі показники виробництва продукції і капітальних вкладень розподіляються по всіх роках планового періоду в напрямі від останнього року до першого (звідки і назва моделі).

По-друге, моделі поетапного розрахунку об'ємів виробництва продукції і капітальних вкладень для кожного року планового періоду. Вони представляються звичайно як сукупність балансів виробництва продукції і капітальних вкладень, потреба в яких для майбутніх років встановлюється шляхом нормування незавершеного будівництва.

По-третє, моделі з явним обліком лага капітальних вкладень, в яких показані прямі і зворотні зв'язки в часі з показниками виробництва продукції. З одного боку, об'єми продукції галузей, що створюють засоби виробництва (фондоутворюючих), залежать від тенденцій розвитку виробництва в майбутньому. З іншого боку, потреба в прирості фондів в даному році багато в чому залежить від їх динаміки у минулому. Моделі з явним обліком лага капітальних вкладень точніше за інших відображають процеси відтворення, але вони і складніше по структурі. Крім того, їх важко забезпечити необхідною інформацією.

Висновки. Використання активних та системних методів стимулювання інвестицій пов'язано з використанням дієвих важелів держави на економічні процеси, що позитивно впливає на сам процес інвестування та розвиток окремих секторів економіки. Дані заходи можуть стати більш ефективними якщо процес інвестування коштів в еко-

номіку здійснюватиметься на основі динамічних моделей міжгалузевих балансів з урахуванням регіональних особливостей та місцевого характеру розвитку конкретних громад.

Крім того, побудова динамічних моделей міжгалузевих балансів може дозволити сформулювати більш сприятливі умови для діяльності приватних підпри-

ємців на основі взаємодії ринкових законів інвестиційної діяльності та управління інвестиціями на державному рівні. В першу чергу йдеться про формування сприятливого інвестиційного середовища з проведенням вигідної для інвесторів державної політики по захисту свободи дій внутрішнього і зовнішнього інвестора.

Література:

1. Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV. Редакція від 26.11.2016 – [Електронний ресурс]. – Ре-жим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
2. Бакуменко В.Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 210 с.
3. Бандурка О.М. Державне регулювання економіки / О.М. Бандурка, К.Я. Петрова, В.І. Удодова – Харків Видавництво Університету внутр. справ, 2000. – 160 с.
4. Василенко В. Умови підвищення ефективності спеціального режиму інвестиційної діяльності / В. Василенко // Економіка України. – 2000. – № 3. – С. 30 – 41.
5. Грохольський В.Л. Визначення сутності державного управління та його відмежування від суміжних понять / В. Грохольський // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки» // № 1 (1), 2017. – С. 28 – 32.
6. Мерзляк А.В. Механізми державного управління іноземними інвестиціями: регіональний аспект: Моногр. / А.В. Мерзляк – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 300 с.
7. Митяй О.В. Проблеми комунікативного забезпечення ефективності взаємодії органів державного управління і суспільства в Україні / О. Митяй // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України № 1, 2017. – С. 160 – 165.
8. Чумаченко М. Проблеми інвестування реструктуризації промисловості України / Н. Чумаченко, О. Амоша // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 286 – 295.

РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ НА ОСНОВЕ МЕЖОТРАСЛЕВЫХ ДИНАМИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ

Розмыслов А.Н.

кандидат экономических наук, доцент,

Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля

Мартынов А.А.

кандидат экономических наук, доцент,

Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля

Рассмотрена эффективность государственного управления инвестициями при использовании технологии динамических моделей экономических процессов. Исследована возможность использования модели межотраслевых балансов на основе активных методов стимулирования инвестиций и внедрении действенных рычагов государственного управления экономическими и инвестиционными процессами. Изучена роль и значение динамических моделей при формировании государственной экономической политики и дана оценка перспектив улучшения инвестиционного климата в Украине. По результатам исследования, при формировании инвестиционной политики государства, предложено использовать принципы построения динамических моделей межотраслевых балансов с учетом особенностей становления местного самоуправления и частных характеристик производства конкретного региона.

Ключевые слова: государственное управление, система, инвестиции, местные власти, производственная деятельность, межотраслевой баланс, динамические модели, моделирование, регулирование экономики, отрасль.

REGULATION OF INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE ON THE BASIS OF INTERBRANCH DYNAMIC MODELS

Rozmyslov O.M.

*Ph.D, Associate Professor,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

Martynov A.A.

*Ph.D, Associate Professor,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

The effectiveness of state management of investments in the use of technology of dynamic models of economic processes is considered. The possibility of using the model of interbranch balances on the basis of active methods for stimulating investment and introducing effective levers of state management in economic and investment processes is explored. The role and importance of dynamic models in the formation of state economic policy was studied and the prospects of improving the investment climate in Ukraine were assessed. According to the results of the research, when forming the investment policy of the state, it is suggested to use the principles of constructing dynamic models of interbranch balances taking into account the features of the formation of local self-government and the specific characteristics of production of a particular region.

Keywords: Public administration, system, investments, local government, production activity, inter-industry balance, dynamic models, modeling, regulation of economy, branch.

ЗНАЧЕННЯ SMM ДЛЯ БІЗНЕСУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКА ШВЕЙНА ФАБРИКА «АЛІСА»)

Статкевич К.О.

студент

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Янчук Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

У статті розкрито сутність поняття «маркетинг в соціальних мережах» та виявлено основні завдання SMM. Описано актуальність розвитку маркетингової діяльності на прикладі підприємства ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса» задля підвищення рівня лояльності, впізнаваності та збільшення обсягів продаж. Крім того, детально проаналізовано елементи SMM з урахуванням особливостей сегменту верхнього одягу, а саме: оформлення акаунта, виявлення цільової аудиторії, створення якісного контенту, проведення конкурсів і розіграшів різного характеру, запуск системи відгуків та детальний моніторинг і аналіз отриманих результатів. Враховано комплексне просування за допомогою додаткової автоматизації сайту зі створенням інтернет-магазину фабрики.

Ключові слова: маркетинг у соціальних мережах, SMM, швейна фабрика, контент, автоматизація сайту.

Постановка проблеми. У зв'язку з глобальним розвитком мережі Інтернет і його повсюдного проникнення, соціальні мережі набирають стрімку популярність і стають потужним інструментом для будь-яких підприємств і організацій в просуванні своїх товарів і послуг. З розвитком все нових можливостей Інтернет торгівлі та маркетингу, спостерігається тенденція до просування товарів за допомогою соціальних мереж. Це обумовлено тим, що велика частина покупців щодня виходить в Інтернет в пошуках нової інформації, спілкування, засобів розваги. Крім того якщо підприємство не володіє великими ресурсами і не готове витратити величезні кошти на рекламний бюджет, набагато ефективніше використовувати просування в соціальних мережах (SMM).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення ефективності просування товарів через соціальні мережі займаються багато науковці, серед них: Ільяшенко С.Б. [1], Мітяєва О.А. [2], Кузнецова А.А. [3] та деякі інші. Але проблема впровадження та використання SMM у маркетингу потребує подальшого дослідження, особливо у практичному застосуванні сучасними підприємствами.

Мета дослідження. Обґрунтування основних елементів стратегії просування в соціальних мережах та значущість їх впровадження у маркетингову діяльність на підприємства легкої промисловості, швейної галузі (для дослідження обрано підприємство ПАТ «Могилів-подільська швейна фабрика «Аліса»).

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що мережі почали створюватися приблизно на межі двохтисячних років, коли інтернет став доступним простим громадянам. З цього часу і слід відраховувати вік маркетингу в соціальних мережах (SMM) [5].

З розвитком соціальних мереж все більшої популярності набуває таке направлення, як Social media marketing (SMM). Розробка нових інструментів просування продуктів дозволяє зв'язати всі елементи маркетингу на основі інформаційних технологій. Оскільки маркетинговий комплекс як основних складових включає: товар, ціну, просування, поширення (4P). Якщо ж говорити про соціальні мережі, то очевидно, що в даному середовищі всі маркетингові інструменти можуть бути спрямовані на споживача більш адресно і застосовані оперативні і гнучко для досягнення поставленої посередником або виробником цілі з урахуванням цільового ринку.

Різні науковці дають трактування маркетингу у соціальних мережах по-різному. Взагалі, поняття SMM – це комплекс заходів щодо використання соціальних медіа як каналів для просування компаній та вирішення інших бізнес-завдань [4].

SMM – аббревіатура англійської фрази “social media marketing”, що описує просування сайтів в соціальних мережах, на форумах, на порталах і так далі. Таким чином, SMM – метод залучення трафіку користувачів на сайт, що просувається, напряму, а не через пошукові машини [5].

Проаналізувавши вітчизняну та закордонну літературу пропонуємо загальне трактування терміну SMM. Маркетинг в соціальних мережах – один із методів просування товарів або послуг за допомогою методів та інструментів соціальних мереж.

Основні завдання SMM:

- Збільшення кількості покупців;
- Підвищення рівня лояльності та пізнаваності бренду;
- Пряме спілкування з клієнтами;
- Запуск рекламної кампанії з 80% ліквідністю;

– Можливість виходу на світовий ринок без капітальних вкладень;

– Мінімальний ризик провалу діяльності.

Для аналізу впливу інноваційних технологій на ефективне управління маркетинговою діяльністю підприємства обрали сучасне підприємство ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса», яке спеціалізується на пошитті верхнього чоловічого, жіночого та дитячого одягу.

За дослідженнями 2017 рр. конкуренція на швейному ринку України зросла внаслідок коливання курсу української гривні та зростання цін на вітчизняний одяг. Тому були поставлені нові завдання перед відділом маркетингу щодо трансформації маркетингових стратегій. На нашу думку, основною метою є модернізація інтернет-магазину та інтернет-маркетингу [6].

Дане підприємство було вибрано з об'єктивних причин:

- відсутність маркетолога;
- підприємство не має власного сайту;
- не використання методів просування через соціальні мережі таких як Instagram і Facebook.

Взагалі для продажу одягу можна використовувати додатково такі платформи як: YouTube, Telegram, проте для початківця буде достатньо.

Внаслідок відсутності маркетолога, підприємство може найняти на роботу SMM-спеціаліста. Проте для створення сайту необхідно оплатити одноразову роботу програміста.

Для запуску швидкого процесу збільшення покупок, ліквідності і прибутковості бізнесу необхідно почати з просування в Instagram і Facebook, які завжди пов'язані між собою, так як є одним сервісом.

На нашу думку, можна виділити наступні елементи SMM для впровадження на ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»:

1. Оформлення акаунта для того, щоб збільшувати кількість підписників сторінки, а отже і потенційних покупців. Перш за все необхідно правильно заповнити профіль, тому що клієнт переглядає сторінку лише 3 секунди. Внаслідок цього є кілька стратегій поведінки споживача (рис. 1).

Цілком зрозуміло, що найбільш цікавлять четвертий і п'ятий сценарії, коли людині подобаються товари, він їх купує і регулярно слідкує за новинками, тобто в майбутньому здійснить додаткову покупку.

2. Цільова аудиторія (ЦА) – це група споживачів, на яку спрямоване просування. Від її правильного

визначення залежить як стратегія, так і ефективність просування товару чи послуги.

Щоб знати, які постити публікації, необхідно визначити ЦА ПАТ «Могилів-подільська швейна фабрика «Аліса» і знайти особливості товару, тобто верхнього одягу (табл. 1).

Для маркетингу в соціальних мережах аудиторія підбирається за алгоритмом всіх можливих дотиків з ними. Наприклад, в категорію жінки відносяться домогосподарки, які захоплюються кулінарією, бізнес-леді – тренінгами, блогери – красою, спортсмени – правильним харчуванням та інші. Проте незважаючи на різні інтереси їх всіх об'єднує одна потреба: жіночий верхній одяг.

Як видно з табл. 1. лояльність до бренду низька, що є негативним чинником для здійснення покупки одягу. Через генерацію контенту можливо підняти рівень лояльності, пізнаваності бренду і довіри до нього.

3. Контент. Це інформаційне наповнення сторінки, засноване на створенні і розповсюдженні корисної для споживача інформації з метою завоювання довіри, залучення потенційних клієнтів і побічно переконати аудиторію здійснити покупку. Контент повинен бути високоякісним, тому що споживач прочитає два рядки і вже не повернеться до сторінки.

Кожен контент складається з наступних елементів:

- Фото або відео, завданнями яких є викликати реакцію і захопити увагу;
- Текст, де вкладається весь основний сенс бізнесу;
- Хештеги, за допомогою яких можна з легкістю знайти товар;
- Точки геолокації, тобто пошук по місцю ведення продажів;
- Емодзі. Це спеціальні символи, які надають емоційне забарвлення та покращують читабельність тексту.

Для ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса» оптимальним вибором є публікація швейних виборів, зроблених у професійному оформленні. При цьому необхідно вказувати розміри, ціну, назву моделі, контакти і призив до дії. Крім цього, можна постити відеоогляди нових моделей та унікальні індивідуальні пошиви.

4. Конкурси і розіграші. Як швидко набрати підписників та збільшити рівень лояльності і впізнаваності до бренду? Звісно, через розіграші. Наприклад, можна запустити акції «Опублікуй нас у себе на сторінці та отримай можливість взяти участь у розіграші пальта».

Рис. 1. Моделі поведінки споживача в мережі Instagram і Facebook

Визначення цільової аудиторії ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»

Категорія	Соціально-демографічні характеристики	Що важливо в продукті	Знання бренду	Ймовірність покупки
Жінки	Вік: 20–40 Соціальний статус: середній з достатнім рівнем доходу	Ціна, дизайн, якість, можливість індивідуального пошиву	Низький рівень	30%
Матері (купу-ють для дітей)	Вік: 27–40 Соціальний статус: середній з низьким рівнем доходу	Ціна та якість	Низький рівень	20%
Чоловіки	Вік: 25–40 Соціальний статус: середній з низьким рівнем доходу	Ціна, дизайн та якість	Низький	15%

5. Відгуки. Для остаточного переконання у здійсненні покупки ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса» необхідно додати відгуки перших клієнтів. Це необхідно робити внаслідок низької впізнаваності, довіри та лояльності до продукції і бренду задля збільшення цього рівня.

6. Аналіз статистики Instagram і Facebook. Внаслідок правильно оформлення акаунта і контенту можна домогтися органічного трафіку, тобто користувачі автоматично будуть знаходити ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса» та матимуть бажання здійснити покупку. За допомогою щотижневого і щомісячного аналізу можна зробити висновки про правильність стратегії просування в цілому та зокрема по всім елементам. Підготувати звіт можна за допомогою спеціальних платних сервісів або безкоштовно вручну.

Але результативність SMM без існування сайту може знаходитись на невисокому рівні, тому збільшення ЦА і продаж через Instagram і Facebook можливо на півроку, поки не створиться сайт з повними каталогами товарів і його необхідно буде автоматизувати.

Для початкової автоматизації буде достатнім застосування наступних напрямів:

- Привітальні листи email. При вході на сайт інтернет-магазину необхідно налаштувати користувача на покупку, надіславши смс: «Отримайте купон на знижку, вказавши e-mail» або «Дізнайтесь про весняну колекції 2018, залишивши Ваш e-mail».

- Автоматизація по зацікавленості. Якщо покупець залишив e-mail, але нічого не купив, то необхідно через тиждень нагадати про інтернет-магазин.

- Лист про кошик. Близько 70% покупців додають товар до кошика, але не завершують покупку, тому цілком логічно нагадувати йому ланцюжком повідомлень.

Висновки. Отже, в сучасних умовах прогресивного розвитку соціальних мережах та щоденного збільшення кількості користувачів Instagram і Facebook для ПАТ «Могилів-подільська швейна фабрика «Аліса» є актуальним просування швейних виробів вищезгаданими ресурсами. Крім цього, за допомогою цих мереж можливо збільшувати дохід підприємства та рівень впізнаваності, лояльності до бренду.

Література:

1. Ілляшенко С.Б. Соціальні мережі Internet як інструмент підвищення ефективності електронної торгівлі // У збірнику: Закономірності і тенденції формування системи фінансово – кредитних відносин. Збірник статей Міжнародної науково – практичної конференції. Уфа, 2016. С. 105–107.
2. Мітяєва О.А., Панарін С.А. Еволюція підходів до формування задоволеності споживача. У збірнику: Інтелектуальний і науковий потенціал XXI століття Збірник статей Міжнародної науково – практичної конференції. Уфа, 2016. С. 98–101.
3. Kuznetsova A.A., Nikishin A.F., Mayorova E.A. Managing price policy of trade organizations in the internet. У збірнику: The Ninth International Conference on Economic Sciences Proceedings of the Conference. Vienna, 2015. С. 130–132
4. Drell, Lauren. How Social Media Is Changing Paid, Earned & Owned Media. Mashable (en). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mashable.com/2011/06/23/paid-earned-owned-media/#Fmx4aYCL8SqU>
5. SMM. Розкрутка сайту, просування сайтів в пошукових системах [Електронний ресурс] – Режим доступу: igroup.com.ua/seo-articles/smm/
6. Статкевич К.О., Янчук Т.В. Впровадження інформаційних технологій в управління маркетинговою діяльністю підприємства // Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. – 2017. – Т. 1. – №. 2.

ЗНАЧЕНИЕ SMM ДЛЯ БИЗНЕСА (НА ПРИМЕРЕ ОАО «МОГИЛЕВ-ПОДОЛЬСКАЯ ШВЕЙНАЯ ФАБРИКА «АЛИСА»)

Статкевич К.А.

студент

Донецкого национального университета имени Василя Стуса

Янчук Т.В.

кандидат экономических наук, доцент,

Донецкого национального университета имени Василя Стуса

В статье раскрыто сущность понятия «маркетинг в социальных сетях» и выявлены основные задачи SMM. Описаны актуальность развития маркетинговой деятельности на примере ОАО «Могилев-Подольская швейная фабрика «Алиса» для повышения уровня лояльности, узнаваемости и увеличения объемов продаж. Кроме того, детально проанализированы элементы SMM с учетом особенностей сегмента верхней одежды, а именно: оформление аккаунта, выявление целевой аудитории, создание качественного контента, проведения конкурсов и розыгрышей различного характера, запуск системы отзывов и детальный мониторинг и анализ полученных результатов. Учтены комплексное продвижение с помощью дополнительной автоматизации сайта с созданием интернет-магазина фабрики.

Ключевые слова: маркетинг в социальных сетях, SMM, швейная фабрика, контент, автоматизация сайта.

SMM VALUE FOR BUSINESS (AT THE EXAMPLE OF PJSC “MOHYLIV-PODILSKY GARMENT FACTORY “ALICE”)

Statkevich K.O.

Student

Donetsk National University named after Vasyl Stus

Yanchuk T.V.

Ph. D. in economics

Donetsk National University named after Vasyl Stus

The article reveals the essence of the concept of “marketing in social networks” and identifies the main tasks of SMM. The relevance of the development of marketing activity is described on the example of PJSC “Mogilev-Podolsky garment factory” Alice” in order to increase the level of loyalty, recognition and increase of sales volumes. In addition, the SMM elements are analyzed in detail, taking into account the features of the outerwear segment, namely: account creation, target audience identification, creation of high-quality content, contests and drawings of various character, launch of the feedback system and detailed monitoring and analysis of the results. Integrated promotion with the help of additional automation of the site with the creation of an online store of the factory is taken into account.

Keywords: marketing in social networks, SMM, garment factory, content, site automation.

СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стадник Ю.А.

доцент кафедри економічної кібернетики

Львівського національного університету імені Івана Франка

Стережило В.І.

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена аналізу рівня споживчого кредитування в сучасних умовах. У роботі описуються сутність, зручність та переваги такого виду кредитування для населення країни.

На основі даних Національного банку України здійснено аналіз сучасного стану сфери споживчого кредитування та проаналізовано динаміку споживчих кредитів у національній та іноземній валютах. Проаналізовано видачу кредитів за регіонами України. Визначено топ-10 найбільших банків за кредитами фізичним особам.

У статті також досліджено програму енергоефективності розроблену Європейським банком реконструкції та розвитку-IQ-energy за участю українських банків-партнерів. Проаналізовано темпи видачі кредитів за цією програмою та виявлено необхідність розвитку споживчого кредитування та участь українських банків у такого роду програмах.

Ключові слова: кредит, споживчий кредит, банк, банківська діяльність, кредитна установа, кредитний портфель, IQ energy.

Постановка проблеми. В сучасних умовах під впливом багатьох факторів таких як: ринкова конкуренція, монетарна політика, інвестиційний клімат важливо мати надійного фінансового партнера, який не тільки забезпечить потреби клієнтів, але й запропонує найпривабливіші умови та вартість.

Нестабільна фінансова ситуація на банківському ринку, а саме падіння банків «Дельта банк» та «Платинум банк», націоналізація Приват банку сколихнули всю банківську систему та дуже негативно вплинули на неї. Через це багато втрат зазнали люди, які мали власні кошти у банках, а також малий та середній бізнес.

Зараз, головною задачею для українських банківської системи є відновити кредитування. Банки становлять значну роль у задоволенні потреб даючи кредити на придбання товарів чи послуг. За таких умов підвищити рівень кредитування є першочерговим завданням, адже кредити є одним із шляхів виходу з кризової ситуації для багатьох сімей України, тай взагалі банківської системи загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань кредитування займалось чимало зарубіжних економістів, таких як: Б. Едвардс, Ж. Матук, Е. Рід, П. Роуз, М. Шульте, К.-Д. Якоб та інші. Також темою кредитування цікавились й наші українські вчені та здійснили свій вклад у дослідженнях цієї теми, серед них В.В. Гончаренко, О.Т. Євтух, В.Д. Лагутін, А.М. Мороз, М.Д. Алексієнко, М.І. Савлук, В.Т. Сусіденко та інші. Це питання завжди актуальне та вимагає постійного дослідження та вдосконалення, адже з плином часу умови кредитування змінюються, банки впроваджують нові кредитні продукти, намагаючись залучити клієнта найбільш вигідними кредитними умовами. Саме аналізу

сучасного стану споживчого кредитування, умов його здійснення та нових кредитних послуг на ринку України присвячена дана стаття.

Мета дослідження. Головною метою цієї роботи є дослідити стан та динаміку споживчого кредитування в Україні, проаналізувати процедуру видачі споживчих кредитів та нові кредитні пропозиції банків.

Основними завданнями даного дослідження є проаналізувати стан споживчого кредитування в Україні в динаміці та в регіональному розрізі, описати процедуру видачі споживчих кредитів та їх переваги для користувачів, дослідити нові програми кредитування для українців та, на основі виконаного дослідження, зробити висновки щодо розвитку вітчизняної сфери споживчого кредитування.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у підвищенні життєвого рівня населення та їх купівельної спроможності відіграє кредит. Термін «кредит» тлумачиться зазвичай у двох значеннях, проте тільки одне з них охоплює майже всі види кредитних відносин, а саме: кредит – це відносини щодо надання ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають [1].

Згідно закону України «Про споживче кредитування» споживчий кредит (кредит) – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [2].

Споживчий кредит надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам – резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається

в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору [3].

Споживчі кредити видаються на купівлю житла чи автомобіля, оплату навчання, проведення ремонтних робіт, лікування, на товари побутового призначення і т.п. Більшість банків співпрацюють з магазинами та торговими мережами, де зразу ж і пропонують покупцям отримати позики на вигідних умовах.

Загальний портфель кредитів українських банків у національній валюті на кінець січня 2017 року залишився на рівні початку року і становив 571.6млрд грн. Незначне скорочення обсягу корпоративних кредитів було компенсоване зростанням обсягу кредитів населенню. Зокрема, обсяг гривневих кредитів домогосподарств зріс за місяць на 3.9%, насамперед за рахунок споживчого кредитування [4].

Станом на початок 2018 року загальний обсяг кредитів в українських банках становив 1,091 трильйона гривень, що на 54,716 мільярда гривень, або на 6,6% більше від показника станом на 1 березня 2017 року.

До банків-лідерів у сфері кредитування фізичних осіб відносяться: ПриватБанк, Альфа-Банк, ОТП Банк, Укрсоцбанк, Укрсиббанк, Ощадбанк а інші.

Рейтинг вітчизняних банків за показником кредитування фізичних осіб представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

ТОП-10 рейтинг банків за кредитами фізичним особам, (тис. грн.) [5]

№	Банк	Кредити фіз. осіб, тис.грн.
1	ПриватБанк	25 099 122
2	Укрсоцбанк	10 061 711
3	Альфа-Банк	5 642 902
4	ОТП Банк	5 441 036
5	Укрсиббанк	4 049 774
6	ПУМБ	3 650 530
7	Райффайзен Банк Аваль	3 558 492
8	Ощадбанк	3 347 560
9	А-Банк	2 371 889
10	Кредобанк	2 357 538

Примітка: дані станом на листопад 2017 року

Джерело: складено на основі даних [5]

З таблиці 1 видно, що найбільше в 2017 році кредитував Приватбанк і видав кредитів на суму -25 099 122 тис.грн. Популярною послугою Приват банку є «Оплата частинами». Зручність цієї послуги полягає у тому, що нею можна скористатись у більшості торгових мереж України. Для цього не потрібно витрачати час на оформлення, мати при собі документи, достатньо мати лише картку ПриватБанку та доступний ліміт послуги. Якщо товар коштує 10 000 грн, покупець повинен мати доступний ліміт послуги «Оплата частинами» не менше ніж 10 000 грн. Клієнт може скористатись «Оплатою частинами», здійснивши покупку на суму у межах допустимого ліміту. Зразу ж в касі у покупця стягується перший платіж, і кожного наступного місяця

рівними частинами буде стягуватись сума періодичного платежу. Оплата частинами стала зручною і поширеною серед населення послугою, якою кожного дня користуються тисячі українців.

За даними «Простобанк Консалтинг» середні ставки за споживчими кредитами готівкою станом на 15.12.2017 р склали: за кредитами строком на 1 рік – 34,35% річних, на 5 років – 32,49% річних, на 10 років – 24, 99% річних, на 20 років – 23,47% річних [6].

Проаналізуємо територіальні обсяги споживчого кредитування. Дані в розрізі областей подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Видача споживчих кредитів в розрізі регіонів України

Області	Споживчі кредити (млн.грн.)
Вінницька	2 421
Волинська	1 647
Дніпропетровська	12 396
Донецька	5 404
Житомирська	2 036
Закарпатська	1 977
Запорізька	3 692
Івано-Франківська	2 035
Київська та м.Київ	39 935
Кіровоградська	1 682
Луганська	2 092
Львівська	5 627
Миколаївська	2 607
Одеська	7 275
Полтавська	2 829
Рівненська	1 656
Сумська	1 723
Тернопільська	1 227
Харківська	6 896
Херсонська	2 663
Хмельницька	2 158
Черкаська	1 950
Чернівецька	1 439
Чернігівська	1 606

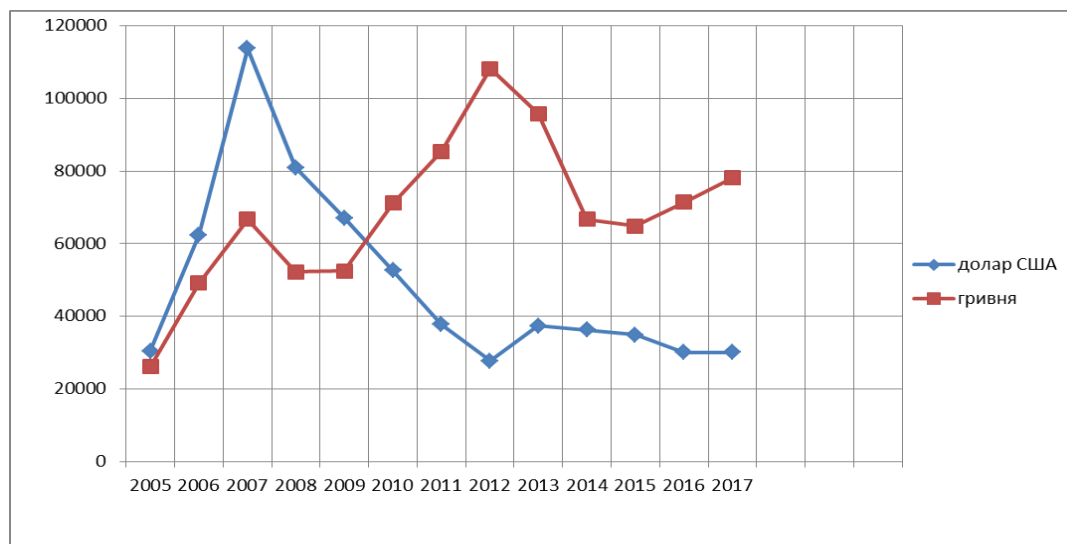
Примітка: дані станом на кінець листопада 2017 року

Джерело: складено на основі даних [4]

З таблиці 2 видно, що найбільше споживчих кредитів видано в Київській області та місті Київ (39935 млн. грн); Дніпропетровській області (12 396 млн. грн) та Одеській області (7 275 млн. грн); найменше видано у Чернівецькій області (1 439 млн. грн) та Тернопільській області (1 227 млн. грн.). Причинами такого дисбалансу є кількість населення в цих регіонах, рівень доходів та інші показники.

Динаміку видачі споживчих кредитів з 2005 по 2017 рік наведено на рисунку 1.

З графіка можемо прослідкувати тенденцію виданих споживчих кредитів з 2005 по 2017 роки. Порівнюючи зміну виданих кредитів по роках у доларах

Рис. 1. Динаміка видачі споживчих кредитів в розрізі валют

Джерело: розроблено на основі [4]

США бачимо, що у 2005 році було видано кредитів на суму еквівалентну 30448 млн. грн, в 2017 – 30053 млн. грн. Стрімке зростання виданих кредитів у доларах відбулося у 2007 році – 113773 млн. у гривнях. Від початку економічної та фінансової кризи 2008-2009 років прослідковується тенденція до зменшення обсягів цього виду кредитування. Найменша кількість валютних споживчих кредитів була видана у 2012 році – 27657 млн. грн.

Якщо ж говорити про видані кредити у національній валюті то можна відслідкувати тенденцію до збільшення. У 2005 році – 26093 млн. грн, у 2017 році – 78071 млн. грн. Найвищої точки видані споживчі кредити досягли у 2012 році. Банки видали кредити на суму -108 224 млн. грн. З 2012 року видані кредити поступово зменшувались. Це пов'язано із нестабільною ситуацією в країні, і у 2015 році було видано кредитів на суму – 64859 млн. грн, що на 43365 млн. грн менше, ніж у 2012 році. З 2015 року відслідковуємо тенденцію до збільшення. У 2016-2017 роках кількість виданих кредитів знову збільшилась. І у 2017 році сума виданих гривневих кредитів дорівнювала 78071 млн.грн.

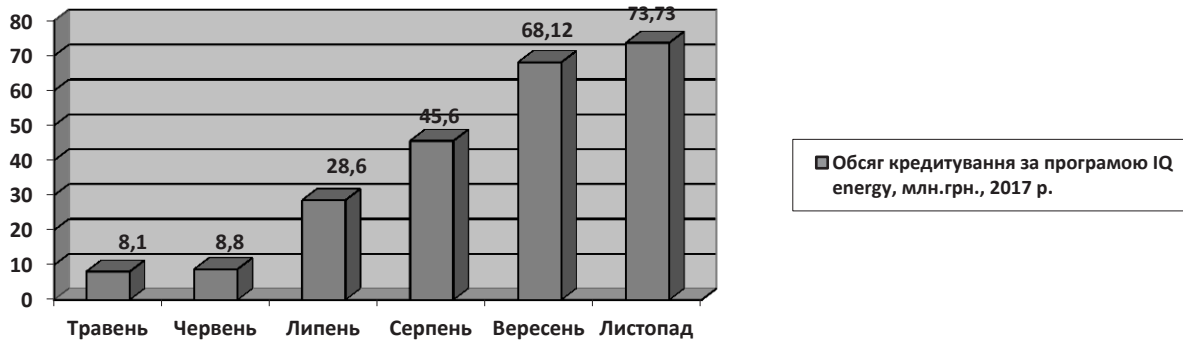
Фізична особа може отримати споживчий кредит на товари побутового призначення у магазинах, з якими банк підписав партнерські угоди. Процедура оформлення споживчого кредиту є швидкою та нескладною. Вибравши товар, покупець отримує рахунок, з яким він іде до представника банку, щоб оформити кредит. Як правило, у приміщенні магазину знаходяться представники декількох банків. Кожен представник зобов'язаний проконсультувати клієнта, роз'яснити умови оформлення кредиту та роздрукувати графік платежів за кредитом. Різні банки пропонують різні кредитні продукти і клієнт має можливість вибрати собі банк, в якому хоче отримати споживчий кредит.

Покупець, який хоче отримати товар у кредит, зі своєї сторони повинен відповідати вимогам банку,

а саме: бути громадянином України, який досягнув 21 року (є банки, які кредитують з 18 років), бути офіційно працевлаштованим, мати стабільний дохід. Для оформлення споживчого кредиту позичальнику потрібно мати паспорт та картку фізичної особи платника податків (довідка про присвоєння ідентифікаційного номера).

Якщо клієнт відповідає всім вимогам банку, кредитний експерт заповнює заявку на кредит. Перед цим дає позичальнику на підпис заяву на обробку персональних даних. Усю інформацію кредитний експерт заповнює зі слів клієнта. Коли заявка заповнена, вона проходить процедуру прийняття рішення. Більшість банків приймають рішення відразу стосовно клієнтів з доброю кредитною історією, але є банки, яким для погодження кредиту потрібна додаткова інформація і вони здійснюють «продзвін» (дзвонять до клієнта, контактної особи та колеги по роботі, при потребі банк просить додаткові номери телефону). Лише після цього банк приймає рішення, яке озвучує клієнту – кредитний експерт. Якщо запит позичальника отримав схвалення, кредитний експерт роздруковує документи за кредитом і клієнт скеровується в касу для оплати першого внесок. Після цього позичальник повертається до представника банку, щоб підписати інші документи і може отримати свій товар. В разі відмови банку в видачі кредиту, клієнт може спробувати отримати його в іншому банку.

Останнім часом великої популярності набула програма IQ energy заснована в 2016 році Європейським банком реконструкції та розвитку. Подібні програми є у 20 країнах світу, Україна -21. В Україні свій дім з допомогою цього проекту утепили уже понад 12000 сімей. Дата кредитної угоди з 07 квітня 2016 року по 10 вересня 2020 року. В програму закладено фінансування у розмірі 75 млн. євро. Суть проекту – виплата компенсації за модернізацію та утеплення житла. Компенсація проводиться раз в місяць лише в євро, по курсу НБУ в день оформ-

Рис. 2. Обсяг кредитування за програмою IQ energy за період травень – листопад 2017 року в млн. грн.

Джерело: складено на основі даних сайту IQ energy [8].

лення. Банки-партнери Укрсиббанк, Креді Агріколь Банк, ОТП Банк, Райффайзен Банк Аваль. Грант можна отримати на покупку таких товарів: теплоізоляція, вікна, котли, теплові насоси, сонячні котли та системи опалення.

Схема кредитування за програмою є простою: клієнт вирішує придбати до прикладу вікна, купує їх, отримавши кредит в одному із банків-партнерів, тоді подає заявку на виплату компенсації. Компенсація у розмірі 35% від суми кредиту виплачується на валютний рахунок, відкритий у банку, в якому був оформлений кредит.

Найбільше за цією програмою утеплюються мешканці Києва, а також Київської, Чернігівської, Запорізької та Рівненської областей. Станом на 21 листопада 2017 року загальна сума фінансування з моменту запуску програми становила 306 млн. грн., з яких понад 157 млн. грн компенсував ОТП Банк, частка якого склала 51% за сумою виданих кредитів [7].

Усі компенсації за грудень 2017 року уже виплачені в повному обсязі. Уже почалися виплати компенсацій клієнтам, які отримали підтвердження в січні 2018 року. Динаміку видачі «теплих» кредитів з травня 2017 року по листопад 2017 року наведено на рисунку 2.

З діаграми бачимо, що в травні 2017 року видано 8,1 млн. грн, а в листопаді 2017 року – 73,73 млн. грн. Різке збільшення пояснюється тим, що вкладення в

утеплення житла мають сезонний характер і здійснюються перед початком опалювального сезону. Проте, є й інші причини різкого збільшення, адже з кожним місяцем довіра до такого роду кредитування лише зростає, виплати компенсацій не затримують, виплачують вчасно, що свідчить про високу ефективність даної програми. Саме тому прогнозується подальше зростання попиту на споживчі кредити за цією програмою.

Висновки. Останнім часом споживче кредитування в Україні набуває все більшої популярності та швидко розвивається. Люди прагнуть задовольнити свої потреби, підвищити свій життєвий рівень, саме тому беруть споживчі кредити. Банки прагнуть залучити нового клієнта, тому пропонують вигідні умови. Обсяги гривневого споживчого кредитування, які попередньо стрімко зростали, після падіння у кризові 2013, 2014 роки, з 2015 р. знову показують тенденцію до збільшення. Нестабільна ситуація в країні, коливання курсу – все це впливає на рішення населення взяти кредит. Головною перевагою споживчих кредитів є те, що кредит береться у національній валюті, і тіло кредиту – фіксована сума, яка не міняється протягом періоду користування, зміна процентної ставки можлива лише у тому випадку, якщо це зазначено в договорі. А залучення українських банків в іноземні проекти кредитування – це новий перспективний етап розвитку кредитування в Україні.

Література:

1. Бюро кредитних історій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubki.ua>.
2. (ВР України, Закон «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 N 1734- (VIII).
3. Башлай С.В., Лобода Н.О. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні / С.В. Башлай, Н.О. Лобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1067/1/Kredit_fiz_osib_ukr.pdf.
4. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
5. Журнал «Фориншурер» <https://forinsurer.com/ratings/banks>.
6. Офіційний сайт консалтингової компанії «ПростоБанк». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.prostobank.com.ua.
7. <https://ru.otpbank.com.ua/about/informations/> – Офіційний сайт ОТП банку.
8. Офіційний сайт програми «IQ energy». – Режим доступу: <http://www.iqenergy.org.ua/ru>.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Стадник Ю.А.

доцент кафедры экономической кибернетики

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Стерезило В.И.

студентка

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Статья посвящается анализу уровня потребительского кредитования в современных условиях. В работе описана суть, удобность и преимущества данного вида кредитования для населения страны.

На основе данных Национального Банка Украины проведен анализ современного состояния сферы потребительского кредитования и проанализировано динамику потребительских кредитов в национальной и иностранной валюте. Проанализировано выдачу кредитов по регионам Украины. Определено топ-10 крупнейших банков по кредитам физическим лицам.

В статье также исследовано программу энергоэффективности разработанную Европейским банком реконструкции и развития IQ-energy с участием украинских банков партнеров. Проанализировано темпы выдачи кредитов по этой программе и установлено необходимость развития потребительского кредитования, и участие украинских банков в такого рода программах.

Ключевые слова: кредит, потребительский кредит, банк, банковская деятельность, кредитное учреждение, кредитный портфель, IQ-energy.

CURRENT SITUATION WITH CONSUMER LOANS IN UKRAINE

Stadnyk Yu.A.

Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics

Ivan Franko Lviv National University

Sterezhylo V.I.

Student

Ivan Franko National University of Lviv

The article is devoted to the analysis of the current level of consumer loans. The article describes the essence, convenience and advantages of this type of loans for the population of the country.

The analysis of the current state of the consumer loans sphere was made on the base of data of the National Bank of Ukraine and the dynamics of consumer loans in national and foreign currencies was analyzed. The analysis of given loans in the regions of Ukraine was made. Top 10 largest banks by the loans to individuals have been identified.

Also the energy efficiency program IQ-energy developed by the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) with the participation of Ukrainian partner banks is explored in the article. The rates of loans within this program have been analyzed and the necessity of development of the consumer loans and the participation of Ukrainian banks in such programs have been discovered.

Keywords: credit, consumer loans, bank, banking, credit institution, loan portfolio, IQ energy.

ЗНАЧЕННЯ ТАРГЕТИНГОВОЇ РЕКЛАМИ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Тарановська Ю.М.

студент

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Янчук Т.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри маркетинг

Донецького національного університету імені Василя Стуса

У даній статті визначена важливість таргетингової реклами Facebook. Досліджено основні можливості просування через Ads Manager Facebook. Надані рекомендації щодо запуску таргетингової реклами. Визначили поняття піксель Facebook та його застосування. Акцентовано увагу на оптимізацію просування за допомогою пікселя Facebook.

Ключові слова: таргетингова реклама, SMM, реклама Facebook, просування Facebook, піксель Facebook, ретаргетинг.

Постановка проблеми. В даний час соціальні мережі – це величезний віртуальний простір з мільйонами користувачів, які щодня залишають інформацію про себе, що значно спрощує роботу маркетологів по отриманню даних в потенційних і реальних клієнтів. На даний момент таргетингова реклама Facebook ефективно використовується, оскільки дає можливість взаємодіяти з аудиторією потенційних клієнтів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Не зважаючи на актуальність даної теми, вона залишається недостатньо дослідженою вітчизняними науковцями. Це пояснюється тим, що ця тематика є доволі “молодою”. Але вагомі внески дають більше практики, які не займаються наукою. Все ж таки необхідно виділити таких фахівців як: Примак Т., Красуля А., Одаренко Т. та інші. Оскільки усе розвивається та не стоїть на місці, необхідно постійно вдосконалювати маркетингові методи просування у соціальних мережах для отримання прогресивних результатів.

Мета дослідження. Поглиблення теоретичних, методологічних і методико-прикладних основ процесу просування за допомогою таргетингової реклами Facebook.

Виклад основного матеріалу. Таргетинг (англ. target) – це націлювання рекламного послання на виділену (необхідну) частину цільової аудиторії. Такий підхід дозволяє скоротити витрати на рекламу – вона буде транслюватися тільки тим, кому вона цікава. Таргетингова реклама – це вид реклами, що дозволяє показувати її певній групі цільових покупців, виходячи із їхньої статі, віку, географічного положення, професії і роду занять, інтересів та ін., що веде до підвищення ефективності самого рекламного повідомлення. Таргетинг в інтернеті дозволяє показувати рекламні банери у відповідності з інтересами відвідувачів інформаційної сторінки. В перекладі з англійського «target» означає «ціль», тобто дуже

вузьку групу. Така реклама найчастіше використовується в соціальних мережах, саме соціальні мережі дають найчіткіший портрет своїх користувачів [1]. Тому найефективніше її використовують у Facebook, з можливістю показувати свою рекламу на різних плейсментах як однією рекламною кампанією (РК), так і окремими групами, що є ефективніше, оскільки є можливість чітко відслідковувати ефективність та корегувати її в ході самої РК.

Переваги таргет-реклами:

- широке поширення інформації про бренд і підвищення його популярності;
- формування позитивного іміджу компанії та інтеграція в соціальні мережі;
- безперервний контакт з потенційними клієнтами;
- можливість платити за результат – по кількості переходів на ваш сайт;
- порівняно низькі витрати на ведення рекламної кампанії;
- збір інформації про ставлення цільових груп до компанії;
- підвищення рейтингу групи чи сайту компанії по ключових запитах в пошукових системах;
- постійна і ефективна робота з аудиторією, повернення уваги (наприклад, організація опитувань, вікторин, конкурсів), що дає можливість підвищити лояльність бренду [2].

Розглянемо основні можливості таргетування у Facebook, що дозволяє підвищувати ефективність реклами:

1. Ціль просування. Пізнаваність (+ охоплення), ліди (трафік, залученість, генерація лідів, перегляд відео та ін.), конверсія (конверсії, продаж товарів з каталогу, залучення відвідування офлайн точок).

2. Аудиторія. Можна додавати як існуючі аудиторії (+ аудиторії, які сформовані за допомогою пікселя Facebook), так і нову індивідуально налаштовану групу людей. Також її можна звужувати за допомо-

гою: визначення локації (включаючи/виключаючи певні території), віку, статті, мовами, детального таргетингу по інтересам.

3. Зв'язки. Дозволяє включати в аудиторію або виключати з неї людей відповідно до їх зв'язком з вашими сторінками, додатками або подіями.

4. Види плейсментів. Автоматичні та редаговані плейсменти. Редаговані плейсменти можна обирати серед таких: Facebook (стрічка, моментальні статті, вставки в відео, правий стовпець, рекомендовані відео, marketplace); Instagram (стрічка, Instagram Stories); Audience Network (нативна реклама, банери і вставки, вставки в відео, відео з бонусами); Messenger (головна сторінка, рекламні повідомлення).

5. Пристрої. Можна обрати, на яких пристроях користувачі будуть бачити ту чи іншу рекламу.

6. Формат. Можливі такі види оголошень: статичні і динамічні. Статичні виглядають як звичайний пост, а динамічні дозволяють переглядати відразу кілька фотографій [3]. Також можна просувати відео, слайд шоу та підбірку матеріалів.

7. Кнопка із заклик до дії. Кнопка Facebook не даремно постійно просить вас виконати якусь дію або завдання. Це насправді підвищує оцінку актуальності. Рівень конверсій мимоволі поповзе вгору, якщо користувачі просто почнуть усвідомлювати суть вашого оголошення. У разі, якщо заклик виявиться для них ще й актуальним, то ймовірність виконаної «рекламного прохання» буде рости.

Для того щоб ефективно просувати бренд/товар/подію необхідно протестувати основні види цілей, плейсментів, пристроїв та формату, аби знати які налаштування будуть краще підходити для вас. Оскільки просування є досить індивідуальним та те, що підходить для одного товару, може не підійти для іншого.

Майже половина користувачів заходить на Facebook тільки з мобільних пристроїв. На Facebook зареєстровано більше 1,5 мільярда користувачів, причому більше мільярда користуються сервісом щодня. Мало того, близько 46% користувачів соцмережі жодного разу не заходило на Facebook з ПК – тільки з мобільних пристроїв (МП) [4]. Тому можна вважати, що ефективність запуску РК орієнтовану на мобільні пристрої буде більша, ніж на ПК. Також важливо враховувати при запуску РК, якщо у нас є сайт і ми перенаправляємо потенційних клієнтів туди, необхідно розмежовувати РК на ПК та МП, розбивши на дві рекламні групи. Це пов'язано зі зручністю користування сайтом на різних платформах. Оскільки для МП необхідна мобільна версія сайту, не забезпечивши даного моменту, користувач може покинути сторінку через незручність або довго завантажувалась сторінка.

Розміщуючи рекламу на Facebook, охоплюємо деяку кількість людей, які певним чином взаємодіють з нами. Тобто, це потенційно зацікавлені люди, які в подальшому можуть стати нашою клієнтською базою. Але не усі люди, які перейшли по посиланню, здійснюють конверсії. Для того щоб “не загубити” такого типу людей, необхідно встановити піксель

Facebook, який допоможе нам збирати їх в базу та далі здійснювати ретаргетинг або створювати схожі аудиторії.

Піксель Facebook – це інструмент аналітики, за допомогою якого можна вимірювати ефективність реклами і вивчати дії людей на сайті. Дані пікселя можна використовувати, щоб: 1. переконатися, що показуємо рекламу потрібним людям; 2. створювати аудиторії для реклами; 3. отримати доступ до додаткових рекламних інструментів на Facebook.

Є кілька способів використовувати дані, отримані за допомогою пікселя Facebook, щоб удосконалити свою рекламну стратегію.

За допомогою пікселя Facebook є можливість:

1. Охопити потрібних людей. Знайти нових клієнтів або людей, які відвідали конкретну сторінку або виконали певну дію на вашому сайті. Також можна створювати схожі аудиторії, щоб охопити більше людей, схожих на ваших кращих клієнтів.

2. Збільшити продажі. Скористатися автоматичними ставками, щоб націлитися на людей, які з більшою ймовірністю виконають потрібну вам дію (наприклад, здійнять покупку).

3. Вимірювати результативність реклами. Відстежувати ефективність реклами, спостерігаючи за тим, що сталося безпосередньо в результаті її показу. Вам буде доступна така інформація, як кількість конверсій і продаж.

Піксель Facebook – це код, який поміщається в заголовок сайту. Коли хтось заходить на ваш сайт і виконує на ньому певну дію, піксель Facebook спрацьовує і повідомляє про це. Таким чином дізнається, якщо клієнт зробить дію, і зможете в майбутньому охопити цю людину при показі реклами на Facebook.

Коли на вашому веб-сайті відбувається певна дія, ваш піксель Facebook реєструє його як подію. Події – це дії, які виконуються на вашому сайті завдяки рекламі на Facebook (оплачені) або органічного охопленням (неоплачені). Події можна використовувати для відстеження конверсій, оптимізації для отримання конверсій і створення аудиторій, додавши відповідний код на веб-сайт. Існує дві категорії подій: стандартні та індивідуально налаштовані.

Стандартні події (табл. 1) в коді пікселя Facebook дозволяють відстежувати різні дії, виконувати оптимізацію для конверсій і створювати аудиторії [5].

Таким чином, можемо відслідковувати стандартні події, вставляючи їх у код сайту. Необхідно врахувати той момент, що код стандартних подій чутливий до регістру, тому обов'язково вставляйте фрагмент коду без змін. Наприклад, код для Відстеження переглядів сторінки має вигляд fbq ('track', 'ViewContent'). Якщо додасте на сторінку фрагмент fbq ('track', 'viewcontent'); то в ваших звітах по рекламі замість стандартної події з'явиться індивідуально налаштована подія під назвою viewcontent.

Індивідуально налаштовані події – це дії, які не належать до категорії стандартних подій. Ви можете створити і використовувати такі події, щоб відстежувати якісь нестандартні дії. Щоб оптимізувати рекламу для отримання якоїсь індивідуально нала-

Таблиця 1

Стандартні події	
Дія на сайті	Опис
Перегляд матеріалів	Відстежуйте перегляди ключових сторінок (наприклад, сторінок продукту, цільових сторінок, статей)
Search (Пошук)	Відстежуйте пошукові запити на своєму сайті (наприклад, пошук продуктів)
Додавання в кошик	Відстежуйте додавання товарів в кошик (наприклад, клік, цільова сторінка при натисканні кнопки «Додати в кошик»)
Додавання в список бажань	Відстежуйте додавання товарів в список бажань (наприклад, клік, цільова сторінка при натисканні кнопки «Додати в список бажань»)
Початок оформлення замовлення	Відстежуйте, коли люди починають оформляти свої покупки (наприклад, клік, цільова сторінка при натисканні кнопки «Оформити замовлення»).
Додавання платіжної інформації	Відстежуйте додавання платіжної інформації при оформленні замовлень (наприклад, клік, цільова сторінка для інформації по білінгу)
Здійснення покупки	Відстежуйте покупки або завершення оформлення замовлень (наприклад, цільова сторінка «Спасибі!» Або сторінка з підтвердженням)
Lead (Лід)	Відстежуйте, коли хто-небудь цікавиться вашою пропозицією (наприклад, відправка форми, реєстрація для отримання пробної версії, перехід на сторінку з цінами)
Завершена реєстрація	Відстежуйте заповнення форм реєстрації (наприклад, завершена підписка, реєстрація для отримання послуги)

Джерело: побудовано автором на основі [5]

штованої події або відстежувати таку подію, спочатку необхідно позначити її як індивідуально налаштовану конверсію на основі події [5].

Висновки. Таргетингова реклама Facebook має велику кількість переваг та можливостей, які необхідно використовувати кожному SMM-маркетологу.

За допомогою грамотно налаштованого таргету, можна отримати хороші результати, за доволі невелику ціну. Але Facebook доволі часто вводить зміни у свій функціонал, тому необхідно постійно проводити дослідження, аби ефективно здійснювати просування за допомогою даного ресурсу.

Література:

1. Реклама в Інтернеті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.seoded.ru/ssilki/reklama-v-internete.html>
2. Примак Т. Ефективні інструменти інтернет-маркетингу в туристичному менеджменті // Журнал «Молодий вчений». – 2017. – № 11 (51). – С. 758-763
3. Красуля А. Преимущества и недостатки продвижения услуг в социальных сетях как одного из инструментов рекламной кампании / А. К. Красуля, Т. Е. Одаренко // Журнал «Таврический научный обозреватель». – 2016. – № 12 (17). – С. 65-67
4. Франич А.А. 10 трюков для работы с Facebook. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rb.ru/list/tips-on-facebook/>
5. Продвигайте свою компанию. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/business/#>

ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИНГОВОЙ РЕКЛАМЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Тарановская Ю.М.

студент

Донецкого национального университета имени Василя Стуса

Янчук Т.В.

кандидат экономических наук, доцент кафедры маркетинга

Донецкого национального университета имени Василя Стуса

В данной статье определена важность таргетинговой рекламы Facebook. Исследованы основные возможности продвижения через Ads Manager Facebook. Данные рекомендации по запуску таргетинговой рекламы. Определили понятие пиксель Facebook и его применения. Акцентировано внимание на оптимизацию продвижения с помощью пикселя Facebook.

Ключевые слова: таргетинговая реклама, SMM, реклама Facebook, продвижения Facebook, пиксель Facebook, ретаргетинг.

OUTSTANDING ADVERTISING ACCORDING TO THE PRESENT CONDITIONS

Taranovska Y.

Student

Vasyl's Stus Donetsk National University

Yanchuk T.

Ph.D.

Vasyl's Stus Donetsk National University

This article defines the importance of Facebook's targeting ads. The main opportunities for promotion through Ads Manager Facebook are explored. These are recommendations for launching targeted advertising. Defined the concept of Facebook's pixel and its applications. Focused on optimizing the promotion using the pixel Facebook.

Keywords: Targeting Ads, SMM, Facebook Ads, Facebook Promotions, Facebook Pixel, retargeting.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Чугрій Н.А.

*завідувач сектору маркетингу та економічних досліджень
Донецької державної сільськогосподарської дослідної станції
Національної академії аграрних наук України*

У статті особливу увагу приділено проблемі оцінки значущості нематеріальних активів для економічного розвитку підприємства. Виявлено основні причини слабого залучення нематеріальних активів в господарський оборот вітчизняних підприємств. Проаналізовані основні переваги від використання інтелектуальних активів. Доведено, що процес формування нематеріальних активів завжди носить інноваційний характер і це, в свою чергу, впливає на ринкову позицію підприємства. В результаті проведеного наукового дослідження відзначено провідну роль нематеріальних активів у процесі реалізації стратегії підвищення капіталізації підприємств, що забезпечує його довгостроковий стійкий розвиток у сучасних економічних умовах.

Ключові слова: нематеріальні активи, інтелектуальні ресурси, оцінка, капіталізація, вартість підприємства.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах основним ресурсом на підприємстві є нематеріальні активи, втілені як в інтелектуальній власності, ринкових і технологічних ноу-хау, так і в інтелектуально-креативних ресурсах, носіями яких є співробітники організації. Фахівцями з інтелектуальної власності доведено, що процес формування нематеріальних активів завжди носить інноваційний характер. Однією із основних та менш досліджуваних є проблема капіталізації нематеріальних активів підприємства, визначення вартості об'єктів інтелектуальної власності. За своєю сутністю об'єкти інтелектуальної власності не мають матеріальної форми, тому їх вартість не визначається з використанням традиційних показників, що застосовуються під час здійснення оцінки матеріальних об'єктів. Світовий досвід показує, що питання адекватної ціни складне як практично, так і теоретично. Нині методика оцінки вартості інтелектуальної власності розробляється для відповідного об'єкта під конкретного замовника, оскільки потреба у такій оцінці виникає, як правило, у зв'язку з відчуженням відповідних виключних або невиключних прав, чи передачі прав власності у період поглинання та злиття компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велике значення в розробці методологічних засад і практичних рекомендацій щодо оцінювання, аналізу та управління нематеріальними активами зробили видатні вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як І.А. Бігдан, І.В. Бриль, Е. Брукінг, А.А. Гуніна, П.О. Куцик, Б. Лев, Н.Ю. Пузіня, І.М. Репіна та інші. Однак, незважаючи на існування великої кількості публікацій, що мають відношення до визначення, формування, використання, оцінки та розвитку нематеріального компоненту ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання в сучасних умовах, велика кількість питань цієї проблематики є доступною для

вивчення. Залишаються дискусійними та методологічно нерозвинутими такі аспекти цієї проблеми, як визначення впливу нематеріальних активів та окремих їх складових на ринкову вартість підприємства, особливості прийняття управлінських рішень щодо формування нематеріальних активів на підприємствах різних сфер діяльності, галузевої приналежності [1; 2; 4; 5; 7; 8].

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні ролі нематеріальних активів у процесі реалізації стратегії підвищення капіталізації підприємств, що забезпечує його довгостроковий стійкий розвиток у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальні ресурси є одними з основних конкурентних переваг багатьох сучасних підприємств, які ставлять за мету стабільний розвиток та зміцнення позицій на ринку за рахунок підвищення своєї конкурентоспроможності. Володіння нематеріальними активами здатне істотно збільшити капіталізацію компанії, ринкову вартість її акцій. Відмінність нематеріальних активів полягає в тому, що вони не мають матеріальної форми, однак беруть участь у виробничій та іншій діяльності підприємства протягом тривалого періоду часу та приносять для нього економічну вигоду [1].

Вітчизняні вчені наголошують на зміщенні економічних пріоритетів у бік нематеріальних активів та визначають, що важливим є визначення значущості їх впливу на капіталізацію підприємства задля вибору правильної стратегії управління активами підприємства.

Нами узагальнено підходи провідних вчених – економістів до поняття «нематеріальні активи». В нашому розумінні, нематеріальними активами виступають нематеріальні цінності, які належать підприємству, мають вартісну оцінку та

приносять майбутні економічні вигоди від їхнього використання.

Є.М. Гуніна у своєму дослідженні акцентує увагу на перенесенні орієнтирів з матеріальних активів на нематеріальні. Вона наголошує, що у традиційному суспільстві (до промислової революції) чільну роль мали тільки матеріальні активи (земля, будівлі, споруди, запаси). У 18 столітті індустріальне суспільство ознаменувалось появою фінансових активів. І нарешті, період 20 століття характеризується появою і посиленням позицій нематеріальних активів [2, с. 30].

Якщо прослідкувати історичний ланцюг співвідношення між матеріальними і нематеріальними активами, то слід відмітити, що з часом таке співвідношення стає нерівним та йде на збільшення – на користь нематеріальних активів відповідно. Це підтверджують статистичні дані країн Європи: в 1978 році 80:20%, в 1988 – 54:46%, в 1998 – 26:74%, в 2016 – 7: 93% на користь нематеріальних активів [2, с. 31].

Важливим питанням є визначення впливу нематеріальних активів на процес забезпечення розвитку підприємства, посилення конкурентних позицій та зростання його ринкової вартості. Ці процеси викликають активізацію капіталовкладень у формування нематеріальних активів підприємств.

Аналізуючи міжнародний досвід, можна дійти висновку, що іноземні компанії інноваційній продукції надають набагато більшого значення. Дослідження провідних економістів дають змогу стверджувати, що вплив інституту інноваційної діяльності на економіку зарубіжних країн знаходить своє відображення у звітності таких підприємств. Згідно звіту Economics of Industrial Research and Innovation, частка нематеріальних активів в балансі країн Європейського Союзу у 2015 р. склала 24%, Сполучених Штатів – 26%, Японії – 34,6% [3].

Що стосується України, на жаль, ситуація інша (табл. 1). Відсутність відображення нематеріальних активів на балансах вітчизняних підприємств, в першу чергу, пов'язано з відсутністю належної методики визнання, ідентифікації та оцінки таких активів, що ускладнює їх постановку на баланс, в друге, пов'язано з повільним розвитком нових та реформуванням базових інститутів соціально-економічного простору.

Відповідно, вартість об'єктів інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів у 2013 р. склала

8 697 млн. грн., в 2014 р. – 8 963 млн. грн., в 2015 р. – 10 022 млн. грн., в 2016 р. – 14 145 млн. грн. [4].

Незважаючи на позитивні тенденції зростання обсягів інвестицій в основні фонди та нематеріальні активи вітчизняних підприємств, їх частка в сукупних капітальних витратах залишається мізерною – на рівні 4%. Тенденція капіталовкладень у нематеріальні активи представлена графічно на рис. 1.

Таке співвідношення на користь нематеріальних активів дає змогу визначити, що чим більше нематеріальних активів використовується компаніями в окремо взятій країні, тим менше ця країна залежить від імпорту й тим більші обсяги інвестування вона привертає. Наразі спостерігається динаміка до планомірного збільшення частки нематеріальних активів в загальній структурі активів підприємства, вказуючи на її інноваційний напрям розвитку.

Підтвердженням визначальної ролі нематеріальних активів економіки сучасних підприємств є практика першої масштабної світової капіталізації нематеріальних активів в 70-80-их роках минулого століття, яка стала однією з причин японського економічного дива й стрімкого зростання капіталу [6, с. 10]. Японське економічне диво полягало в тому, що при реальному обсязі товарної маси, що була вироблена Японією в ті роки в розмірі 3% від загальносвітового ВВП, сумарний капітал країни становив понад 40% сукупного світового капіталу. Цей феномен пояснювався тим, що починаючи з 60-х років, японці почали скуповувати по всьому світу продукти інтелектуальної праці – науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, патенти, ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, які пізніше підлягали переоцінці, що дозволяло ставити їх на баланс підприємств як нематеріальні активи вже за новою вартістю. Це дозволило їм практично необмежено збільшувати балансову вартість своїх підприємств, в результаті чого в Японії вперше в світі вартість нематеріальних активів корпорацій перевищила вартість матеріальних, причому, в більшості випадках – багаторазово [7, с. 29].

Досвід Японії стосовно капіталізації нематеріальних активів почали застосовувати і США. Щоб зрозуміти, наскільки велика роль нематеріальних активів в сучасній економіці, досить привести факт, відзначений Б. Левом в його монографії – середній коефіцієнт «ринкова капіталізація / балансова вартість» для 500 найбільших компаній США став

Таблиця 1

Відображення вартості нематеріальних активів на балансах підприємств України, 2013-2016 рр.

Показник	Роки			
	2013	2014	2015	2016
Валове нагромадження основного капіталу, млн. грн.	247 054	224 327	269 422	361 030
Продукти інтелектуальної праці у складі нематеріальних активів, млн. грн., в т.ч.:	8 697	8 963	10 022	14 145
- наукові дослідження та розробки;	4 843	5 567	4 592	6 794
- розвідка корисних копалин;	111	99	266	207
- програмне забезпечення;	3 457	3 231	4 968	6 854
- літературні й художні твори;	286	66	196	290

Джерело: складено автором на основі [4]

постійно зростати з початку 1980-х рр., досягнувши значення приблизно 6,0 в березні 2001 р. і пояснюється таким чином, що з кожних 6-ти доларів ринкової вартості тільки 1 долар зафіксований в балансах компаній, а решта 5 представляють нематеріальні активи, які не знайшли свого відображення у фінансовій звітності [6, с. 12].

Тенденція нарощування капіталу за рахунок нематеріальних активів зберегла свої позиції й у XXI столітті, про що свідчать дані рейтингу газети Financial Times у 2015 році, дослідження якої було спрямоване на складання рейтингу «500 найбільших компаній світу за ринковою капіталізацією» [8].

Нами було розглянуто 10 міжнародних компаній з найбільшою ринковою капіталізацією згідно рейтингу Financial Times 2015 (табл. 2).

Проведене дослідження дозволило встановити цінний розрив між ринковою та балансовою вартістю компаній. Якщо проаналізувати дані таблиці по таким компаніям як Apple, Google, Microsoft, то слід відмітити, що ринкова вартість активів переви-

щує вдвічі, а то і в тричі балансову вартість усього бізнесу.

Наприклад, ринкова вартість всесвітньо відомих компаній загалом в сотні разів перевищує вартість їх балансових активів: Dream Works SKG – оголошена вартість активів 250 млн. дол, ринкова вартість акцій – 2 млрд. дол.; Microsoft – до появи Windows 95 вартість активів 8 млрд. дол., після – ринкова вартість акцій – 100 млрд. дол. [1].

Як зазначає П.О. Куцик у своїй монографії, що саме виникнення такого значного цінного розриву між ринковою та балансовою вартостями підприємств на фондових ринках призвело до утвердження у науковій спільноті економічного підходу до визначення природи та сутності нематеріальних активів [6, с. 13].

Так, за оцінками консалтингової компанії Interbrand, співвідношення матеріальних і нематеріальних активів сьогодні становить, наприклад: в компанії British Petroleum – 30:70; в компанії IBM – 17:83; в компанії Coca-Cola – 4:96. При цьому,

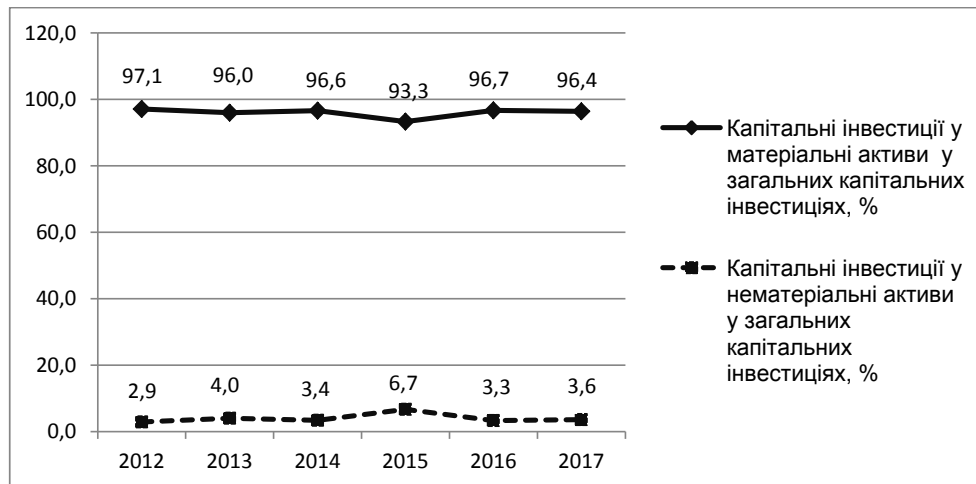

Рис. 1. Тенденція капіталовкладень у матеріальні та нематеріальні активи упродовж 2012-2017 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Таблиця 2

Топ-10 найбільших компаній світу за капіталізацією відповідно до щорічного рейтингу Financial Times 2015, млрд. дол.

Global rank 2015	Global rank 2014	Назва компанії	Ринкова капіталізація		Темп приросту, %	Балансова вартість активів, 2015
			2014	2015		
1	1	Apple	469	724	+54.37	231
2	2	Exxon Mobil	416	356	-14.42	349
3	5	Berkshire Hathaway	286	356	+24.48	226
4	4	Google	409	345	-15.65	131
5	3	Microsoft	318	333	+4.72	172
6	16	PetroChina	225	329	+46.22	285
7	7	Wells Fargo	244	279	+14.34	168
8	6	Johnson & Johnson	261	279	+6.90	127
9	21	Industrial & Commercial Bank of China	196	275	+40.31	216
10	14	Novartis	224	267	+19.20	117

Джерело: складено автором на основі [8]

за визнанням фахівців в області оцінки й управління нематеріальними активами, ще близько 30 – 40% майна корпорацій нематеріального характеру не ідентифіковано і, відповідно, в балансі не знаходять свого відображення [9, с. 236].

Капіталізація деяких українських підприємств, за даними агентства, складає: «Азовсталь» – \$5,3 млрд., «Укрнафта» – \$4,5 млрд., «Райффайзен Банк Аваль» – \$4,9 млрд., Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча – \$4,2 млрд., «Укрсоцбанк» – \$1,09 млрд., «Arcelor Mittal-Кривий Ріг» – \$8370 млн. [10, с. 4]. За даними європейського індексного агентства MSCI Вагга сумарна ринкова капіталізація компаній, що котируються на основному фондовому майданчику України, за вартістю по кожному підприємству повинні перевищувати \$1 млрд. [9, с. 237].

Отже, можемо сказати, що вартість активів компанії є одним з ключових показників, що впливають на рівень капіталізації підприємства. Проте, існують проблеми з визначенням і відображенням вартості цих активів. Оскільки з матеріальними активами все достатньо просто, то визначення вартості нематеріальних активів викликає деякі труднощі.

В українському управлінському менталітеті зміна домінант в конкуренції ще не відбулася. На частку нематеріальних активів припадає в середньому 1% майна вітчизняних підприємств. Очевидна їх тотальна недооцінка вітчизняним менеджментом, відсутність значущого впливу нематеріальних цінностей на фінансово-господарську діяльність українських компаній. Це багато в чому пояснюється відсутністю ефективного механізму ідентифікації, оцінки та управління нематеріальними активами в цілому й інтелектуальною власністю

зокрема. В результаті дослідження встановлено, що проблеми ідентифікації всіх нематеріальних активів криються, в першу чергу, в невизначеності їх складу. В українській господарській практиці нематеріальні активи та інтелектуальна власність до останнього часу не розглядалися з точки зору джерела значних переваг у конкурентній боротьбі. Проте, за останній рік ставлення до цього дещо змінилося і багато вітчизняних компаній змінюють свою точку зору на даний предмет і починають використовувати інструменти управління нематеріальними активами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах сучасної нестабільної економічної ситуації важливим для підприємства є використання нематеріальних активів в повному обсязі. Переваги такого використання є наступними: гарантія стабільності на внутрішньому і зовнішньому ринках; отримання додаткового доходу; зростання інвестиційної привабливості; отримання кредитних коштів за нижчими відсотковими ставками; збільшення вартості бізнесу.

Слід зазначити, що сьогодні головним чинником, який визначає ринкову цінність як окремих фірм, так і економіки регіону в цілому, все в більшій мірі стають знання, інформація, людський капітал. Стабільний економічний розвиток підприємств все більше залежить від нематеріальних активів, які генерують основні конкурентні переваги, а не від традиційних активів, що мають матеріально-речову та фінансову форми. Саме нематеріальні активи здатні забезпечити максимальну капіталізацію ринкової вартості підприємств, а це в свою чергу принесе додаткові переваги для вітчизняних компаній.

Література:

1. Бриль І. В. Формування та використання нематеріальних активів підприємств для підвищення їх капіталізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://iep.donetsk.ua/uch_sovet/contents/09_04_2015/Bryl.pdf.
2. Гунина Е.Н. Роль нематеріальних активів в стоимості підприємства / Е.Н. Гунина, А.А. Казаков // Международный научно-исследовательский журнал. – № 8(39). – С. 30-32.
3. Economics of Industrial Research and Innovation [Electronic resource]. – Mode of access: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/reports>
4. Валове нагромадження основного капіталу в розрізі видів нефінансових активів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/vvp/kkv_vvp/kkv_vvp_u/arh_vn_ok2016_u.htm
5. Капітальні інвестиції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/06/Arch_ki_bl.htm
6. Куцик П. О. Облікова концепція управління вартістю нематеріальних активів підприємства [Текст]: монографія / П. О. Куцик, І. М. Дрогобицький, З. П. Плиса, Х. І. Скоп. – Львів: Растр-7. – 2016. – 268 с.
7. Пузыня Н.Ю. Оценка стоимости интеллектуальной собственности и нематериальных активов [Текст]: учебное пособие / Н. Ю. Пузыня // – Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербургского гос. ун-та экономики и финансов. – 2011. – 204 с.
8. FT 500 – 2015 Introduction and methodology. Щорічний рейтинг газети Financial Times [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.ft.com/content/1fda5794-169f-11e5-b07f-00144feabdc0>
9. Ощепков В.М. Роль нематериальных активов в региональном экономическом развитии / В.М. Ощепков, В.Г. Прудский // Экономика региона. – 2008. – № 2. – С. 235-240.
10. Репіна І.М. Нематеріальні активи у процесі капіталізації вартості підприємства // І.М. Репіна, Н.В. Яцун // Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 38. – С. 188-199.

КАПИТАЛИЗАЦИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ СОВРЕМЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Чугрий Н.А.

*заведующий сектором маркетинга и экономических исследований
Донецкой государственной сельскохозяйственной опытной станции
Национальной академии аграрных наук Украины*

В статье особое внимание уделено проблеме оценки значимости нематериальных активов для экономического развития предприятия. Выявлены основные причины слабого привлечения нематериальных активов в хозяйственный оборот отечественных предприятий. Проанализированы основные преимущества использования интеллектуальных активов. Доказано, что процесс формирования нематериальных активов всегда носит инновационный характер и это, в свою очередь, влияет на рыночную позицию предприятия. В результате проведенного научного исследования отмечено ведущую роль нематериальных активов в процессе реализации стратегии повышения капитализации предприятий, что обеспечивает его долгосрочное устойчивое развитие в современных экономических условиях.

Ключевые слова: нематериальные активы, интеллектуальные ресурсы, оценка, капитализация, стоимость предприятия.

CAPITALIZATION OF INTANGIBLE ASSETS AS A MAIN FACTOR IN THE FORMATION OF THE VALUE OF A MODERN ENTERPRISE

Chugrii N.A.

*Head of marketing and economic sector
Donetsk state agricultural research station of NAAS of Ukraine*

The article focuses on the problem of assessing the significance of intangible assets for the economic development of the enterprise. The main reasons of weak attraction of intangible assets in the economic turnover of domestic enterprises are revealed. The main advantages of using intellectual assets are analyzed. It is proved that the process of formation of intangible assets always has an innovative character and this, in turn, affects the market position of the enterprise. As a result of the research carried out, the leading role of intangible assets in the process of implementation of the strategy of increasing capitalization of enterprises, which provides its long-term sustainable development in modern economic conditions.

Keywords: intangible assets, intellectual resources, valuation, capitalization, cost of an enterprise.

ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРОВАНОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Шевченко Л.Я.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку та аудиту

Донецького національного університету економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

Організація бухгалтерського обліку є найбільш відповідальним етапом створення підприємств та його підготовки до ефективної діяльності. Питання розвитку бухгалтерського обліку відповідно до умов сьогодення та перспективного розвитку економіки країни завжди було, є і буде актуальним. Практика ведення обліку в Україні визначена багатовекторністю та породжує роздвоєність в обліку, наслідком якого є ведення одночасно декількох видів обліку згідно відокремленим правилам їх ведення, а це в свою чергу ускладнює роботу пересічних бухгалтерів та користувачів облікової інформації [8, с. 181]. В основу обліку мають бути покладені інформаційна, контрольна та аналітична функції. Основою для вирішення такої проблеми може бути інтеграція обліку, що полягає у поєднанні всіх видів обліку, а також в побудові обліку відповідно до вимог міжнародних стандартів обліку та фінансової звітності. Науковою новизною є визначення основних напрямків перспективного розвитку і обґрунтування пропозицій, щодо вдосконалення бухгалтерського обліку в Україні з метою його інтеграції в перспективі. Прагматична цінність результатів дослідження полягає в можливості їх використання для розробки заходів щодо вдосконалення ведення бухгалтерського обліку в Україні, при застосуванні досвіду зарубіжних країн.

Ключові слова: інтеграція, інтегрований облік, перспективи розвитку, інтегрована звітність, трансформація обліку, концепція інтегрованого обліку, перспективи інтегрованої системи обліку, інтеграція національної системи обліку.

Постановка проблеми. Трансформація сучасної економіки, спрямована на розвиток ринкових відносин на глобальному рівні, принципово висуває нові завдання для підвищення рівня управління підприємницькою діяльністю. Важливим напрямом трансформації обліку є його інтеграція.

Багато компаній мають об'єктивну потребу готувати кілька різних наборів звітів – для внутрішнього та зовнішнього користування. Паралельна підготовка сповільнює процес звітування, роблячи облік занадто громіздким і трудомістким. Внаслідок великої кількості документів різного призначення їх формування та первинна обробка ведеться в різних підрозділах підприємства.

Під інтеграцією облікової системи, прийнято розуміти вид об'єднання в єдиному обліковому процесі планування і обліку ресурсів, активів, технологій, факторів виробництва, інформації, збутових мереж та інше. Нині не існує сталих теоретичних уявлень про інтеграцію та єдиного її визначення. Інтегрована облікова система передбачає таке об'єднання, в результаті створення якого утворюється система нового економічного рівня. Процес інтеграції проявляється у встановленні різного роду зв'язків між елементами, у перерозподілі елементів системи завдань і зміні функцій елементів, що об'єднуються (інтегруються) [7].

Наявність великої кількості підрозділів призводить до дублювання інформації, це призводить до феномену неадекватності, коли одна і та ж інформація може суперечити даним іншого походження, через неоднакове трактуванням дій та подій, від-

мінними методами обробки у місцях її формування тощо. Саме паралельний процес інтеграції обліку, аналізу та контролю, дозволив багатьом фірмам, розширити можливості використання всіх компонентів загального управління та управління процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку методології інтегрованого обліку з різних позицій досліджували закордонні та вітчизняні вчені. Серед вітчизняних вчених цим проблемам приділяли увагу О.М. Брадул, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, С. Ф. Голов, В. Ф. Максимова, Н. М. Малюга та інші. Дослідження цих науковців заклали потужний методологічний фундамент розвитку вітчизняної системи обліку, але питання застосування концепції інтегрованого обліку суб'єктами господарювання висвітлені недостатньо.

Формулювання цілей статті. Наукова гіпотеза дослідження полягає в обґрунтуванні та вивченні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо перспективного розвитку інтегрованого обліку в Україні.

Наукове дослідження вимагає виконання наступних завдань:

- визначення стану інтегрованого обліку в Україні, готовність національного обліку до перспективних змін;
- застосування методики інтегрованого обліку для вирішення актуальних проблем існуючого бухгалтерського обліку в Україні;
- визначення перспективного напрямку розвитку інтегрованого обліку.

Предметом дослідження є організація бухгалтерського обліку на підприємствах та поступовий перехід до зближення всіх видів обліку за допомогою їх інтеграції з ціллю прийняття ефективних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Під інтеграцією слід розуміти об'єднання суб'єктів управління для посилення взаємодії всіх елементів системи управління конкретного підприємства. При такому підході з'являються більш міцніші зв'язки між окремими підсистемами підприємства, більш конкретні завдання та цілі його діяльності.

Інтеграція за стадіями життєвого циклу продукту по горизонталі вимагає формування єдиної і чіткої інформаційної системи управління, яка повинна включати, насамперед, показники якості та кількості витрат за стадіями науково-дослідної, конструкторської та технологічної підготовки виробництва, а також показники власного виробництва, впровадження, експлуатації і зняття виробу з виробництва. Інтеграція дає додаткові можливості для підвищення їх конкурентоспроможності за рахунок розширення співробітництва. З'являється більш широкий простір для розвитку і впровадження нових ідей, випуску більш якісної продукції, оперативність у реалізації прийнятих рішень. Все це сьогодні інтегрований облік може відображати і надавати управлінцям відповідну інформацію [6, с. 79].

Застосування інтегрованого підходу створює умови для найкращого здійснення стратегічних завдань на всіх рівнях в системі управління: на рівні холдингу, окремих підприємств і конкретних підрозділів.

І, нарешті, інтеграція – це безпосередня робота всієї документації, яка регламентує діяльність управлінського апарату і окремих підрозділів підприємства, це об'єднання всіх відомих видів обліку, бюджетування, аналізу і контролю в єдину систему планування, обліку і контролю.

Таким чином, з вищенаведених визначень можна виділити наступні концепції інтегрованого обліку:

а) інтегрований облік – це не тільки всесторонній і достовірний облік всього майна підприємства, витрат на виробництво і калькулювання собівартості

продукції, що застосовуються в нашій господарській практиці, а й аналіз у співставленні з планом та контроль операцій для прийняття ефективних управлінських рішень;

б) під інтегрованим обліком розуміється не тільки процес відображення показників бюджету та факт їх здійснення, але й обробка всіх облікових і планових даних, їх аналіз та контроль;

в) в інтегрованому обліку головна увага приділяється виявленню будь-яких відхилень від плану, прийняттю рішень і контролю за своєчасним і повним забезпеченням інформацією управлінських кадрів;

г) інтегрований облік, крім планових облікових і аналітичних завдань, виконує функції в області управління основними засобами, витратами, запасами, випуском, рентабельністю продукції і відображення прийнятих рішень. Бухгалтери, що набувають навички інтегрованого обліку, пов'язують їх з діями керівників, які приймають рішення [8, с. 182].

Доцільність та можливість практичного поділу та об'єднання системи обліку є об'єктом широкої дискусії серед науковців. Прихильники диференціації обліку вважають, що такий поділ не порушує єдності системи бухгалтерського обліку, оскільки йдеться не про методологічний поділ обліку, а про організаційні зміни. Опоненти такого поділу вважають, що бухгалтерський облік – єдиний та неподільний, а управлінський – це облік, який намагаються відірвати від бухгалтерського обліку, орієнтуючись на західні традиції.

Основним аргументом проти інтегрованої системи обліку є те, вважають деякі автори, що «автоматизація виробництва, комп'ютерна обробка облікових інформацій, інтеграція обліку не дозволяють сьогоднішньому бухгалтеру з його рівнем знань розібратись в деталях ведення такого обліку» [3, с. 42].

Інші вважають недоцільним організувати на підприємстві кілька облікових систем з властивими кожній системі елементами, оскільки це значно ускладнює роботу бухгалтерів та не приносить значної користі.

Інтеграція проявляється у встановленні зв'язків при об'єднанні різних типів елементів, які перерозподіляються змінюючи свої завдання і функції. Інтегрована система – це об'єднання (кооперація) опера-

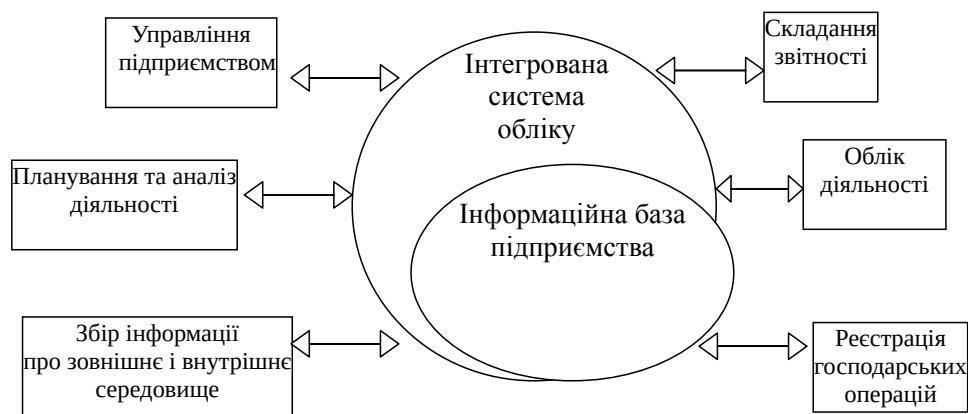

Рис. 1. Схема інформаційних потоків в інтегрованій системі обліку

ційних елементів для досягнення спільних цілей [7]. Для того, щоб система залишалася життєздатною, компоненти обов'язково повинні бути об'єднані.

Інтегрований облік – це процес ідентифікації і вимірювання, накопичення в певних регістрах даних про господарську діяльність підприємства, їх аналіз і контроль, підготовка, інтерпретація та надання широкої інформації, для використання у плануванні, оцінці та управлінні підприємством з метою забезпечення оптимального використання його ресурсів та достовірного обліку їх руху. Під інтеграцією обліку також розуміють частину системи управління підприємством.

Цілі інтегрованого обліку визначаються інтересами та цілями управління, та можуть змінюватися за рішенням керівництва. Зміст інтегрованого обліку будь якого підприємства буде складатися з наступних розділів: виробничого обліку, призначений для надання інформації внутрішнім користувачам, частини фінансового обліку, що використовуються для управління фінансовою діяльністю та надання інформації зовнішнім користувачам.

При інтегрованій системі рахунки управлінського обліку «вбудовуються» у загальну систему рахунків, де прямо кореспондують з рахунками фінансової бухгалтерії [3, с. 42]. Щоправда у такий спосіб ведеться лише облік витрат та доходів, що не дозволяє вважати цю форму організації управлінського обліку такою, що дійсно дозволяє інтегруватися з фінансовим обліком.

З впровадженням інтегрованої системи обліку компанія отримує ряд важливих переваг, які наведені у таблиці 1.

Перевага інтегрованого обліку полягає ще й в тому, що традиційні показники в обліку доповнюються плановими нефінансовими параметрами, натуральними величинами, які часто роблять не менш важливий вплив на успіх підприємства. Крім того, інтегрований облік дозволяє виявити бізнес-процеси, які мають як позитивний, так і негативний вплив на загальні результати діяльності.

В основі інтегрованої системи обліку, може бути створена єдина база даних, в якій всі первинні відомості отримані і використані для реалізації складних функцій управління.

Необхідність інтеграції даних обліку обумовлена тим, що кожна окрема система обліку не задовольняє вимоги користувачів. Система фінансової звітності використовується для управління організацією,

але не завжди відповідає їм через відсутність якісних ознак, таких як релевантність та справедлива оцінка, оскільки це не передбачають жорсткі правила ведення бухгалтерського фінансового обліку. Система управлінського обліку, що є найважливішою частиною системи управління інформацією організації, не завжди правомірна при розкритті. Система податкової звітності, менш сфокусована на управлінні організацією, проте набуває все більшого значення через зростаючу залежність фінансового стану від обраної облікової політики з метою оподаткування [11, с. 296].

Слід також зазначити, що інтеграція елементів системи фінансової, управлінської та податкової облікової системи носить організаційний характер і не впливає на їх предметну та методологічну сутність, тобто їх автономність не порушується.

Отже, інтегрований облік в системі управління дозволяє визначити стратегію організації, діагностувати її поточну діяльність, застосувати корегувальні дії у разі відхилення від параметрів, шляхом інформаційного забезпечення управлінських процесів, що значно покращує якість та ефективність управлінських рішень. У той же час, ефективність інтегрованої системи обліку тісно пов'язана з рівнем сприйняття її користувачами. У цьому відношенні цінність інформації для цілей управління та якості управлінських рішень залежить від рівня компетенції та професіоналізму як працівників підсистем інтегрованого обліку, так і користувачів інформації в особі керівників різних рівнів і фахівців відповідних профілів, покликаних для постійного вдосконалення своїх навичок шляхом навчання, підготовки та перепідготовки.

Для забезпечення належного рівня інтеграції національної системи обліку, приведення чинного законодавства України з питань обліку та звітності у відповідність до міжнародних стандартів та вимог Європейського Союзу необхідно забезпечити:

1) зростання ефективності та прозорості втручання держави у формування та реалізацію політики у сфері бухгалтерського обліку з урахування стандартів соціальної відповідальності;

2) здійснення коротко-, середньо- і довгострокового програмування загальнодержавної облікової політики в тісній співпраці державних та недержавних інституціональних агентів, які формують та реалізують політику у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності;

Таблиця 1

Переваги інтегрованої системи обліку

<p><i>Переваги інтегрованої системи обліку</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • виключення багаторазового введення даних щодо господарських операцій та подій для різних видів обліку
	<ul style="list-style-type: none"> • висока надійність управлінської інформації, що досягається за допомогою єдиного введення даних і багаторазової обробки тієї ж інформації для виконання запитів в різних підсистемах обліку
	<ul style="list-style-type: none"> • порівнянність та відповідність даних різних видів обліку на основі використання єдиного інформаційного простору
	<ul style="list-style-type: none"> • оптимізація робочого процесу компанії та зменшення витрат на технічне обслуговування інформаційної системи

3) формування сучасної парадигми інтегрованого обліку та звітності, метою якої є створення інформаційної інфраструктури, адекватної вимогам ринкової економіки в інтересах усіх членів суспільства;

4) активна позиція бухгалтерської спільноти, а саме професійних організацій бухгалтерів і аудиторів, засобів масової інформації, зокрема професійних видань з бухгалтерського обліку;

5) створення та закріплення налагодженого процесу своєчасного оприлюднення перекладів текстів МСФЗ та МСБО та змін до них, а також розробки нових національних П(С)БО та відповідного методичного забезпечення до них;

6) регулювання бухгалтерського обліку з врахуванням специфіки окремих сфер та галузей національної економіки;

7) залучення професійних громадських об'єднань та іншої зацікавленої громадськості, включаючи користувачів фінансової звітності, до розробки стандартів, норм та правил регулювання бухгалтерського обліку з метою зниження директивного регулювання з боку держави;

8) диференціація вимог до фінансової звітності. Так, суб'єкти господарської діяльності повинні застосовувати єдині принципи оцінки та розкриття інформації, але обсяг інформації визначається винятково потребами користувачів;

9) постійна співпраця з міждержавними, міжурядовими, професійними організаціями у сфері бухгалтерського обліку та іншими представниками зацікавленої громадськості.

Поряд з цим є необхідність зміцнення кадрового потенціалу у сфері бухгалтерського обліку, без чого неможливим буде як удосконалення самої нормативно-правової бази, входження у європейську професійну спільноту українських бухгалтерів та їх професійних об'єднань, так й інтегрування у міжнародну (європейську) систему обліку та звітності.

В інтегрованому обліку основна увага звертається на організаційні підрозділи – структурні елементи підприємства, очолювані керівником, який несе відповідальність за доцільність процесу виробництва. Ступінь деталізації місць виникнення витрат і їх ув'язка з центрами відповідальності встановлюється адміністрацією підприємства. Таким чином облік фокусується на господарській діяльності в цілому і на окремих його функціях. Такий облік вперше в історії його розвитку спрямований у майбутнє. Він відображає, чітко і зрозуміло фіксує «як це було» і «як це повинно бути» з урахуванням конкретних досягнень і прорахунків. Структура інформації інтегрованого обліку залежить від запитів користувачів цієї інформації і може бути надана в будь-якому форматі і розвитку.

Як свідчить досвід розвинених країн світу, перспективною системою, що дозволяє значно підвищити ступінь ефективності управління підприємством і його фінансову стійкість, є інтегрований облік, тобто система підтримки управління економікою підприємства, що орієнтована на раціоналізацію виконання оперативних і стратегічних цілей

та досягнення заданих результатів, об'єднує весь обсяг інформаційного забезпечення – бюджетування і облік, контроль і аналіз. Інтегрований облік має в своєму розпорядженні велику кількість різноманітних інструментів [8, с. 182].

Перераховані перспективи включають в себе цілі, що пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками, під якими розуміють орієнтири, що характеризують бажаний стан підприємства в його розвитку. Саме цілі визначають те, як стратегія діяльності буде трансформована на операційному рівні. Різні цілі і групи цілей закріплюються за конкретними структурами і рівнями менеджменту, що визначають їх досягнення. Для цілей підприємства, так само як і для перспектив, характерна наявність причинно-наслідкових зв'язків де дії, що спрямовані на досягнення однієї мети, сприяють (а іноді і перешкоджають) досягненню інших. Звідси, цілі пов'язані між собою логічними ланцюжками, побудованими за принципом «якщо – то». При цьому причинно-наслідкові зв'язки повинні бути досить прозорими і легко зрозумілими.

Висновки. Майбутнє розвитку обліку пов'язане з інтеграцією різних його видів в єдину облікову систему. Першим етапом цього процесу є повністю автоматизований бездокументний збір, реєстрація, оброблення і передавання інформації. Інтеграція облікової системи в умовах повної автоматизації обліку вирішує питання щодо різних підходів до поділу обліку на види та доцільності інтеграції чи диференціації облікової системи. Також під інтеграцією обліку розуміють створення системи облікової інформації на основі поєднання даних різних видів обліку щодо витрат, при цьому дані одного обліку повинні поєднуватися з даними іншого, не порушуючи загальної методології відображення й обробки даних.

В Україні за оцінками експертів міжнародного класу, дослідників, органів влади та громадських організацій нині спостерігається серйозна проблема у формуванні облікової інформації. Відкритість кордонів та запозичення іноземного досвіду призвело до відсутності системності в бухгалтерському обліку. Так, сьогодні в Україні в межах системи бухгалтерського обліку необхідним є ведення фінансового обліку, податкового та управлінського. Різні завдання, які постають залежно від диференційованих інтересів користувачів, призводять до великого навантаження та значних витрат на ведення обліку, що в цілому себе не виправдовують. Останні кілька років у нашій державі виділяється і підкреслюється спрямування на розробку інтегрованої системи бухгалтерського обліку.

Основними проблемами при реалізації концепції інтегрованої звітності на підприємстві є відсутність прийнятої методики формування такої звітності та визначення її змісту. Проблема фінансового, управлінського та податкового обліку повинна вирішуватися, насамперед, у законотворчому та методологічному напрямку. Тому завданням інтегрованої системи обліку є також вирівнювання пріоритетів,

щоб кожен вид обліку посідав належне місце.

Отже, подальший розвиток системи обліку має забезпечити максимальну прозорість його внутрішніх механізмів для того, щоб потреби передбачуваних користувачів облікової інформації забезпечувались у найбільш прийнятний та економічний

спосіб. Такий ефект можна досягти лише за умови подолання бар'єрів між різними видами обліку, їх концепціями та інструментальним втіленням, а це може бути вирішено за умови проведення подальших досліджень.

Література:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. (в редакції від 16.10.2012 р.). – [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Шевченко Л.Я., Роль інтегрованого обліку в оцінці перспектив діяльності суб'єктів господарювання // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова – 2016. – Випуск № 2 – 214-217 с.
3. Сучасний бухгалтерський облік і контроль: проблеми розвитку: [монографія] // Під ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2014. – 42 с.
4. Досій Т.І. Організації інтегрованого обліку витрат на виробництво // Вісник Львівської комерційної академії. – 2013. – Випуск № 34. – 130–134 с.
5. Бородкін О.О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – Випуск № 2. – 45–53 с.
6. Крупка Я.Д. Облікові системи та інтеграція в умовах повністю автоматизованої обробки інформації // Вісник національного технічного університету «ХПІ». – 2014. – Випуск № 54. – 75–82 с.
7. Лоханова Н. О., Поглиблення інтеграційних процесів як напрям розвитку облікової системи в управлінні економічної стійкості підприємства // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2014. – Випуск № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=348>
8. Шевченко Л. Я., Яновський В.А., Інтегрована звітність корпоративних підприємств: сутність, сучасний стан, необхідність глобального впровадження в Україні // Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції – Менеджмент, аудит та фінанси: стан, проблеми та науково – економічний розвиток, м. Дніпро, НЕО Перспектива, 2016. – 179-183 с.
9. Яструбінський М. О., Перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск № 5. – 40 – 43 с.
10. Шевченко Л. Я., Розвиток концепції інтегрованого обліку на основі інституційного підходу та бенчмаркінгу // Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство» 2017 – 806 – 812 с.
11. Лоханова Н.О., Інтеграційні процеси в обліку в умовах інституціональних перетворень // монографія. – Херсон. ПП «Грін Д.С.». – 2012. – 292-314 с.
12. Зоріна О.А. Організація інтегрованої системи обліку та звітності як інформаційної бази аналізу / О. А. Зоріна // Економіка Крима. – 2011. – Випуск № 2(35). – 265-269 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРИРОВАННОГО УЧЕТА В УКРАЇНІ

Шевченко Л.Я.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри учета и аудита

Донецького національного університету економіки и торгівли

имени Михаила Туган-Барановского

Организация бухгалтерского учета является наиболее ответственным этапом создания предприятий и их подготовки к эффективной деятельности.

Вопросы развития бухгалтерского учета в соответствии с условиями настоящего и перспективного развития экономики страны всегда было, есть и будет актуальным. Практика ведения учета в Украине определена многовекторностью и порождает раздвоенность в учете, следствием которого является ведение одновременно нескольких видов учета согласно обособленным правилам их ведения, а это в свою очередь затрудняет работу рядовых бухгалтеров и пользователей учетной информации [8, с. 181]. В основу учета должны быть положены информационная, контрольная и аналитическая функции. Основой для решения такой проблемы может быть интеграция учета, которая заключается в сочетании всех видов учета, а также в построении учета в соответствии с требованиями международных стандартов учета и финансовой отчетности.

Научной новизной является определение основных направлений перспективного развития и обоснование предложений относительно совершенствования бухгалтерского учета в Украине с целью его интеграции в перспективе.

Прагматическая ценность исследования заключается в возможности их использования для разработки мероприятий по совершенствованию ведения бухгалтерского учета в Украине, при применении опыта зарубежных стран.

Ключевые слова: интеграция, интегрированный учет, перспективы развития, интегрированная отчетность, трансформация учета, концепция интегрированного учета, перспективы интегрированной системы учета, интеграция национальной системы учета.

PERSPECTIVES OF INTEGRATED ACCOUNT IN UKRAINE

Shevchenko L. Ya.

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mikhail Tugan-Baranovsky*

Organization of accounting is the most important stage in the creation of enterprises and their preparation for effective activities.

The issue of accounting development according to the conditions of present and future development of the country's economy has always been, is and will be actual. The practice of accounting in Ukraine is determined by a multi-vector and generates double-counting in accounting, which results in the simultaneous management of several types of accounting in accordance with the separate rules of their conduct, which in turn complicates the work of ordinary accountants and users of accounting information [8, p.181].

The accounting, information, control and analytical functions should be based on the accounting. The basis for solving such a problem may be the integration of accounting, which is the combination of all types of accounting, as well as in the construction of accounting in accordance with the requirements of international accounting standards and financial reporting.

The scientific novelty is the definition of the main directions of the long-term development and the substantiation of proposals, regarding the improvement of accounting in Ukraine with a view to its integration in the future.

The pragmatic value of the research results is the possibility of their use for developing measures to improve accounting in Ukraine, with the application of foreign experience.

Keywords: integration, integrated accounting, development perspectives, integrated accounting, accounting transformation, integrated accounting concept, prospects of an integrated accounting system, integration of the national accounting system.

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН

Шергіна Л.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Бурма Ю.В.

*студентка факультету економіки та управління
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

У статті розглянуто різні підходи до пояснення поняття «міграція людських ресурсів»; виділяються фактори та наслідки міграції; досліджується взаємозалежність між міграцією та економічним розвитком країн; проаналізовано розвиток та сучасний стан міграційних процесів в Україні та закордоном; пропонуються підходи до вирішення проблем, що стосуються міграційної політики, адже правильна міграційна політика за умов глобалізації світової економіки ініціює процеси щодо формування систем міжнародного поділу праці, світової інфраструктури, росту світової торгівлі й потоків іноземних інвестицій, технологічних змін, формування світової валютної системи.

Ключові слова: міграція, робоча сила, інтелектуальний капітал, міграційна політика, економічний розвиток, глобалізація, країни-реципієнти, країни-донори, еміграція, імміграція, поділ праці, економіка.

Постановка проблеми. Наприкінці другого тисячоліття світ перетворився на глобальну економічну систему. На зростання взаємозалежності між державами впливає така важлива складова цілісної структури світу як міжнародна міграція, яка є прикладом суспільно-політичного феномену. На високий конкурентний статус країн впливає один з головних чинників – людський ресурс. У наш час розвиток країни залежить не від наявних природних ресурсів, розвитку промисловості, чи сільського господарства. Найбільшим показником високого економічного розвитку держави є частка сфери послуг у структурі ВВП. А визначальним у цій сфері є людський потенціал. Саме кваліфіковані кадри, здобутки у наукових галузях, створення нових ідей та втілення їх у життя забезпечують підняття економіки країни на високий щабель її розвитку. Тому у добу знань значний вплив на соціально-економічний розвиток держав сприяє посиленню тенденції міграції висококваліфікованих фахівців і вчених. Як у країнах-донорах, так і в країнах-реципієнтах вплив міграції дуже серйозний і навіть може сприяти поширенню проблем соціального, політичного, культурного, економічного та релігійного характеру. До основних причин сучасних міграційних рухів відносять процеси глобалізації, зміни демографічної ситуації (особливо у високорозвинутих індустріальних державах), загострення економічної нерівності між країнами тощо. Міграційні потоки неможливо зупинити, проте ними можна керувати, навіть отримуючи при цьому користь від міграційного потенціалу. На національному та міжнародному рівнях особлива увага відводиться саме міграційній політиці. Жодна з держав на сьогодні не здатна самостійно управляти міграційними потоками, що ще більше заго-

строє потребу обговорення міграційних питань як на національному, так і на глобальному рівнях. Це і є головною проблемою, на вирішенні якої ґрунтується дане дослідження. Метою є дослідження міграції людських ресурсів у світі, та в Україні, а також аналіз значення міграції для економічного розвитку країн, проблеми та шляхи їх вирішення. Тому актуальність дослідження ще більше посилюється через з'ясування взаємозв'язку міграційних процесів з економічним, соціальним, демографічним розвитком країни, а також з перспективами забезпечення міжнародної конкурентоспроможності її економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міграції, удосконалення організаційних, економічних і правових важелів її регулювання зробили провідні вчені: О. Власюк, В. Геєць, С. Злупко, А. Кравченко, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, Н. Марченко, А. Мокій, С. Пирожков, С. Писаренко, О. Позняк, М. Романюк, А. Румянцева, Є. Савельєв, Л. Симів, А. Філіпенко. Україна також залучена до процесів міжнародної міграції людських ресурсів.

Формулювання цілей статті. Для досягнення мети роботи були поставлені наступні завдання: дослідити вплив міграції на економічний розвиток країн; проаналізувати розвиток та сучасний стан міграційних процесів в Україні та закордоном; дослідити основні проблеми міграції людських ресурсів та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Міграція – поширене явище, яке поєднує в собі і економічні, і соціальні, і навіть політичні особливості. Це поняття варте уваги багатьох дослідників. Тому існує багато різних визначень цього терміну. На нашу думку, міграцію слід розглядати як будь-яке переміщення

у просторі, сукупність механічних, професійних і міжгалузевих переміщень, змін просторового положення мігрантів відносно територіально закріплених структур населення. Виділяють наступні функції міграції: селективна; функція прискорювання; функція перерозподілу [1, с. 78].

«Перерозподіл населення» – проявляється у покращенні життя людей, які прагнуть знайти більш сприятливі умови для свого існування. Селективна функція – у міграції постіжно беруть участь різні соціальні групи, що є причиною зміни складу населення різних країн. Прискорювальна функція означає, що міграційні процеси ведуть до розвитку населення, та особистості зокрема. Адже внаслідок переміщення людей на різні території, відбувається обмін досвідом, накопичення знань. Ще одним науковим підходом, з економічної точки зору, є визначення поняття міграції, як дослідження регулювання робочої сили країни і таким чином створення конкуренції між кваліфікованими працівниками [2].

Складається тенденція, за якої найбільш інтенсивні потоки мігрантів спрямовані в райони з кращими можливостями для отримання роботи з високими вигодами (як матеріальними, так і моральними). Проте вони не завжди виходять із районів з найбільш низькими заробітками. Пояснюється це тим, що в найбідніших регіонах мешкають люди з більш низьким рівнем не лише добробуту, а й освіти і професійної підготовки, тобто з меншим людським потенціалом, отож і можливості до зміни місця проживання та працевлаштування після переїзду у них значно менші. Наочне доведення цієї тенденції можна прослідкувати на основі динаміки зміни кількості мігрантів (рис. 1).

Дуже швидко кількість мігрантів зростає у Азії, але найпривабливішою для іноземної робочої сили країною все ж залишається США. Найбільше мігрантів ми можемо спостерігати у 10 країнах, до яких входять США, Російська Федерація, Німеччина та Саудівська Аравія. Також можна спостерігати те, що найбільший потік мігрантів перетинає кордон між Мексикою та США. В таблиці 1 відображено кількість мігрантів, які проживають у країнах, найбільш привабливих для потоків людських ресурсів [4].

Слід зазначити, що всі країни, які віднесено до найбільших країн-реципієнтів робочої сили, за класифікацією ПРООН належать до групи країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу. Так, за показниками індексу людського розвитку США посідає 5 місце серед країн світу, Росія – 57, Німеччина – 6, Саудівська Аравія – 34, ОАЕ – 40, Великобританія – 14, Франція – 20, Канада – 8, Австралія – 2, Іспанія – 27 [4].

Економічне становище в країні формує її міграційну привабливість для трудових мігрантів. Економічне зростання і позитивна динаміка ВВП сприяють залученню в них направленості мігрантів, особливо висококваліфікованих.

Такий чинник направленості міграційних потоків, як, наприклад, рівень ВВП на душу населення в країні, можна розглядати двояко: по-перше, мігранти, обираючи напрямок міграції, зважають на економічний розвиток та рівень добробуту у країнах можливого переселення; по-друге, приплив кваліфікованої робочої сили у країну за багатьма напрямками сприяє її економічному піднесенню.

Ми пропонуємо на глобальному рівні впроваджувати конкретні заходи міграційної політики,

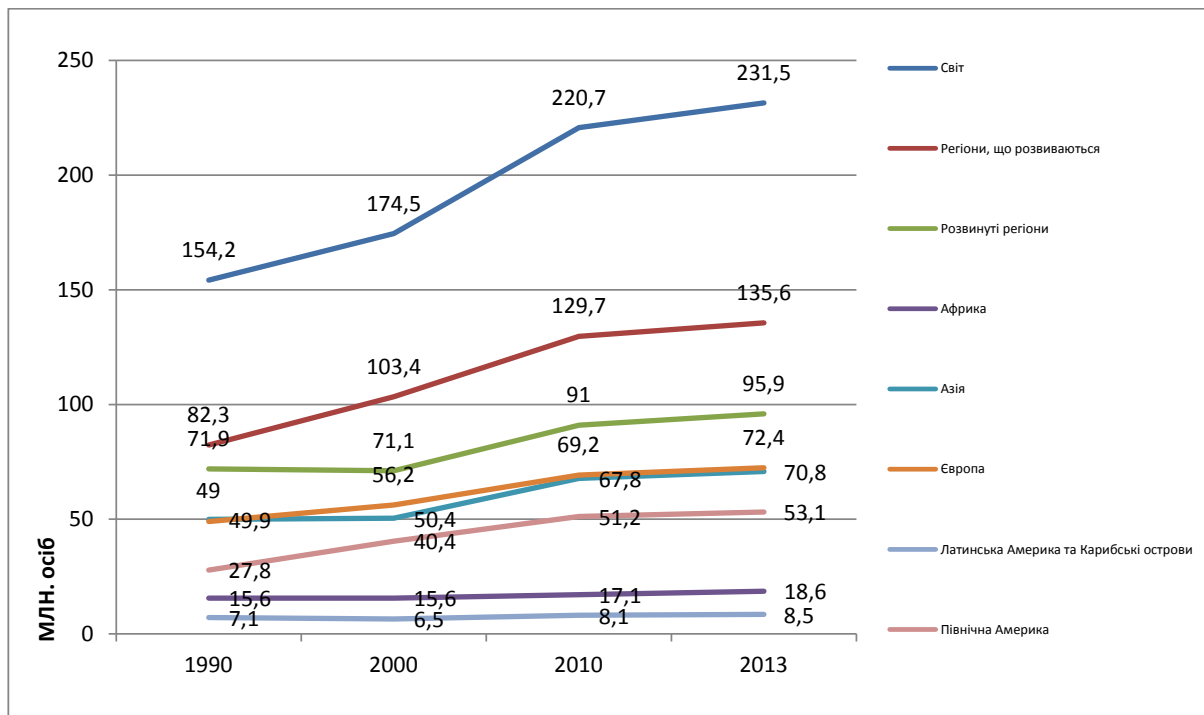

Рис. 1. Динаміка кількості міжнародних мігрантів за 1990-2013 р.

Джерело: [3, с.]

певним чином регулювати надходження та скорочення робочої сили у країнах-реципієнтах та у країнах-донорах. Так, наприклад, тим, країнам, з яких виїжджає робоча сила, варто заохочувати їхнє повернення назад за рахунок диверсифікації економіки та інвестуванню у інтелектуальний розвиток молоді, створювати наукові центри та надати всебічну інформаційну та фінансову підтримку молодим науковцям. Якщо мігранти не хочуть повертатись, потрібно розвивати мережі діаспор. Тим країнам, у які людський капітал мігрує, варто спрощувати візовий режим для науковців та фахівців, визнавати на національному рівні їхні здобутки, надавати підтримку для проживання, захищати права мігрантів на рівні із громадянами своєї країни. Не варто застосовувати обмежену візову практику, тому що вона призводить до зменшення потоків мігрантів кваліфікованої робочої сили.

Міграція людських ресурсів має як позитивні, так і негативні наслідки. Що стосується України, то існує декілька показників, які істотно змінюються під впливом міграційних процесів: кількість населення; освітній рівень; рівень підготовки робочої сили як з інтелектуальної, так із фізичної точки зору. Постійно зростає кількість українських мігрантів, які надають трудові послуги закордоном, що видно із рисунку 3. Міграційні потоки України можуть різко скорочуватись та зростати. Проте, безперечно, українці виїжджають закордон для того, аби

підвищити рівень життя та покращити умови для існування.

Якщо говорити про позитивні наслідки міграції для України, то в першу чергу варто згадати про наступні: зменшення соціальної напруги; фінансові кошти, які отримують українські фірми завдяки роботі в них закордонних мігрантів, підвищують платоспроможний попит й у такий спосіб стимулюють виробництво; зовнішня трудова міграція сприяє обміну досвідом, здобуттю практичних навичок. Щодо негативних наслідків трудової міграції, то відбувається зростання цін, а товари, привезені з-за кордону, переважають за якістю для українського покупця, порівняно із вітчизняними. Дуже мало коштів, які отримують мігранти, потім йде на цілеспрямоване інвестування, адже майже всю суму іноземна робоча сила використовує для власного споживання. Також часто українських спеціалістів працевлаштовують на роботу закордоном на низькооплачувані вакансії для монотонної роботи, що призводить до втрати їхніх професійних навичок [7, с. 107].

Висновки. Суперечливість явища трудової міграції призводить до висновку, що основний зміст політики держави у відповідній сфері повинен складатися з мінімізації її негативних наслідків і максимальному використанні позитивних наслідків для громадян [8, с. 35]. Еміграція з України набула великих масштабів. Хоча це і свідчить про демокра-

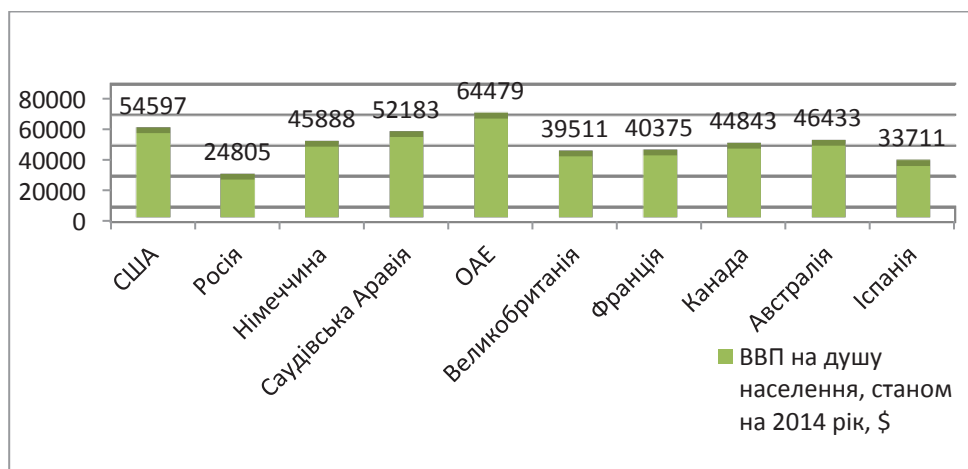

Рис. 2. ВВП на душу населення станом на 2014 рік, USD [5]

Таблиця 1

Кількість офіційно зареєстрованих мігрантів по країнах у 2014 році, млн. осіб

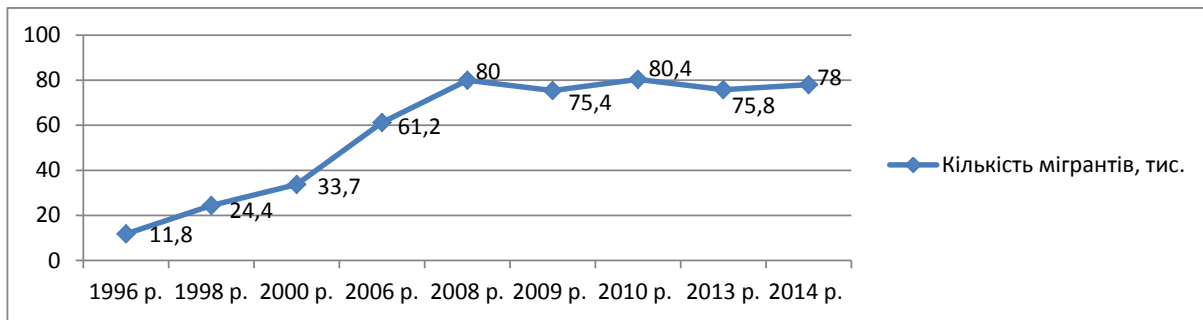
США	Росія	Німеччина	Саудівська Аравія	ОАЕ	Великобританія	Франція	Канада	Австралія	Іспанія
45,8	11	9,8	9,1	7,8	7,8	7,4	7,3	6,5	6,5

Складено авторами на основі [4]

Таблиця 2

Динаміка кількості населення та ВВП світу за 1990-2015 роки

	1990	2015	Зміна, %
Кількість населення, осіб	5 283 057 867	7 346 633 037	39,1
ВВП світу, мільярдів доларів, в постійних цінах 2010 року	36 606	74 709	104,1

Рис. 3. Зміна кількості українців-мігрантів протягом 1996-2014 р.р.

Побудовано авторами на основі [6]

тичність життя та державного устрою, проте велика кількість людей не в змозі реалізувати себе у своїй країні і вимушена її залишати. Це веде до істотних і суспільних втрат. Адже виїждять передусім особи, що є конкурентоспроможними на ринках праці країн ближнього та далекого зарубіжжя з високими якісними характеристиками робочої сили та інтелектуального потенціалу.

Важливим висновком є те, що за нинішніх умов міграційна політика нашої держави має передбачати систему правових, адміністративних, організаційно-фінансових заходів, а також інформаційне забезпечення урядовими структурами та громадськими організаціями і об'єднаннями упорядкування міграційного простору, регулювання міграційного руху населення з позицій національних пріоритетів, кількісного та якісного складу міграційних потоків, їх соціальної, демографічної та економічної структури. Режим та заходи міграційної політики держави мають досить ретельно відстежувати міграційні процеси, їх сучасні тенденції та явища. Тому, можна зробити висновок, що пра-

вильна міграційна політика за умов глобалізації світової економіки ініціює процеси щодо формування систем міжнародного поділу праці, світової інфраструктури, росту світової торгівлі й потоків іноземних інвестицій, технологічних змін, формування світової валютної системи тощо. Враховуючи те, що ХХІ столітті потрібно брати до уваги сучасні тренди та виклики, серед яких виділяють: автоматизація всього, що піддається алгоритму, здоров'я і гармонія з навколишнім світом, старіння населення, 99 життів, індивідуалізація виробництва, Sharing Economy, «Ефект Матвія» або «переможець отримує все», то міграція людського капіталу буде зростати дедалі дужче. Тому дане дослідження варто проводити і в майбутньому, аналізуючи зміни, які відбуваються в економіці під впливом сучасних викликів та міграційних процесів, щоб адаптувати міграційну політику відповідно до наступних трендів. Це допоможе уникнути «міграційного буму» та перенасичення ринку праці, а також врегулювати співвідношення еміграції/імміграції висококваліфікованих фахівців.

Література:

1. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса (Очерки теории и методов исследования) / Л.Л. Рыбаковский. – М. : 2001. – 113 с.
2. Кузьмін, А. І. Курс лекцій «Основи демографії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: humanities.edu/db/msg/47066
3. World Migration in Figures //OECD-UNDESA. – October 2013. – 6 С.
4. Доповідь ООН 2013 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/kolichestvo-migrantov-v-mire-sostavlyayet-232-mln-chelovek---12092013083200>
5. International Monetary Fund [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
8. Варецька О. Соціально-економічне підґрунтя трудової міграції населення України//Соціологія. – 2005. – С. 34-39

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАН

Шергина Л.А.

*кандидат экономических наук, доцент,
Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана*

Бурма Ю.В.

*студентка факультета экономики и управления
Киевского национального экономического университета
имени Вадима Гетьмана*

В статье рассмотрены различные подходы к объяснению понятия «миграция человеческих ресурсов»; выделяются факторы и последствия миграции; исследуется взаимозависимость между миграцией и экономическим развитием стран; проанализировано развитие и современное состояние миграционных процессов в Украине и за рубежом; предлагаются подходы к решению проблем, касающихся миграционной политики, ведь правильная миграционная политика в условиях глобализации мировой экономики инициирует процессы по формированию систем международного разделения труда, мировой инфраструктуры, роста мировой торговли и потоков иностранных инвестиций, технологических изменений, формирования мировой валютной системы.

Ключевые слова: миграция, рабочая сила, интеллектуальный капитал, миграционная политика, экономическое развитие, глобализация, страны-реципиенты, страны-доноры, эмиграция, иммиграция, разделение труда, экономика.

THE IMPACT OF MIGRATION OF HUMAN RESOURCES FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

Shergina L.A.

*Ph.D., Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

Burma Y.V.

*A student of the Economics and Management Department
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

Different approaches to explaining the concept of "migration of human resources" are considered in the article; the factors and implications of migration are distinguished; the interdependence between migration and economic development of countries is explored; the development and modern state of migration processes in Ukraine and abroad are analyzed; approaches to solving problems related to migration policy are offered, because the correct migration policy in the conditions of globalization of the world economy initiates processes concerning the formation of systems of international division of labor, world infrastructure, growth of world trade and flows of foreign investments, technological changes, formation of the world monetary system.

Keywords: migration, labor force, intellectual capital, migration policy, economic development, globalization, recipient countries, donor countries, emigration, immigration, division of labor, economy.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ СПОЖИВАЧІВ ДО ВИБОРУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Янчук С.В.

студентка

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Янчук Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

У статті розглядаються концептуальні засади формування лояльності споживачів до вищих навчальних закладів, як суб'єкта ринку освітніх послуг в розрізі переходу до ринкової економіки та сучасних умов функціонування ВНЗ. Розкрито поняття «лояльності» та «задоволеності», встановлено їх зв'язок та відмінності. Акцентовано увагу на те, що для успішної діяльності ВНЗ на українському ринку недостатньо просто існувати та надавати якісну послугу, оскільки велика кількість конкурентів пропонують подібні послуги з відповідним рівнем якості та сервісу. Тому, однією з головних цілей діяльності ВНЗ є побудова довготривалих партнерських відносин зі споживачами за допомогою формування їх лояльності.

Ключові слова: лояльність, споживча лояльність, задоволеність, вищий навчальний заклад, освітня послуга, споживач освітніх послуг.

Постановка проблеми. Процес загострення конкуренції, збільшення комунікаційних витрат, зростання очікувань споживачів – все це є передумовами розвитку маркетингу, спрямованого на створення довготривалих взаємовідносин зі споживачами. Вищий навчальний заклад не є винятком, адже він виконує важливу економічну функцію в суспільстві і державі щодо забезпечення населення освітніми послугами, а економічну систему країни – кваліфікованими кадрами. Відомо, що потреби суспільства, рішення для кого виробляються і яким чином розподіляються послуги, визначаються саме ринком. І ці фактори мають вплив на попит на освітні послуги вищих навчальних закладів. Якщо нещодавно весь маркетинг був спрямований тільки на залучення нових споживачів, то останнім часом наголос робиться, також, на утриманні існуючих, формуванні їх лояльності та вірності організації. Адже, довгострокові відносини з клієнтами є комерційно вигідними, тому що гарантують регулярне споживання послуг, що надаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато іноземних та вітчизняних науковців, зокрема Я. Гордон, Ваш М., Л. Балабанова та С. Чернишева та інші, в своїх наукових працях досліджують питання реалізації концепції маркетингу відносин, формування партнерських відносин між різними суб'єктами ринку тощо. Питаннями адаптації вищого навчального закладу до ринкового середовища, присвячені праці як українських, так і зарубіжних вчених таких як: Т. Бурменко, А. Берец, Р. Бирман, С. Беляков, І. Богачевська, О. М. Кузьміна, Дж. Рейлі, В. Рожок, О. Романовський та інші. Проте, недостатню уваги приділено питанню формування лояльності споживачів до ВНЗ. Саме тому різні аспекти проблеми

формування програм лояльності, які дадуть змогу ефективно працювати зі споживачами освітніх послуг, зберігати старих та залучати нових споживачів, є актуальними та вимагають подальшого глибокого дослідження і обґрунтування.

Основною метою дослідження є дослідження концептуальних засад формування лояльності споживачів до ВНЗ, як суб'єкта ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Термін «лояльність» походить від французького слова «loyal», що в перекладі означає вірний. Спочатку цей термін вживався в контексті вірності країні та її владі. Згодом сфера його вжитку стала більш широкою. Даний термін зустрічаємо в бізнесі, маркетингу, управлінні персоналом, філософії, соціології, політології та безлічі інших сфер.

Є багато визначень «лояльності» і всі вони несуть вагомий сенс цього терміну.

Тож, лояльність – це прихильність до певних ідей і суспільних інститутів; коректне, благонадійне ставлення до когось або чогось.

Споживча лояльність, лояльність до бренду – прихильність покупців до торгової марки, мотивована стійкою звичкою купувати один і той же товар або користуватись однією і тією ж послугою, а також несприйнятливність до ціни товару, відкидання альтернатив [3].

На даний час лояльність клієнтів – дуже важливий аспект функціонування будь-якого підприємства, діяльність котрого тим чи іншим чином стосується контактів зі споживачами.

Поряд з «лояльністю» існує і поняття «задоволеність споживача». Цей термін можна трактувати, як психологічний стан людини, котрий досягнутий за допомогою позитивних емоцій та

характеризується усвідомленням людини, що вона досягла своєї мети. Оцінка задоволеності споживача є підставою для визначення лояльності. Якщо покупець або споживач відчуває стан задоволення після покупки, ймовірно за все він повернеться за нею знову і знову.

Лояльність залежить від ступеня задоволення споживача. Проте не можна стверджувати, що ці два поняття є ідентичними. Адже, лояльний споживач – це завжди задоволений споживач, проте задоволений споживач – не завжди лояльний (таблиця 1).

Тож, важливо не плутати між собою поняття «лояльний споживач» і «задоволений споживач». Необхідно не лише розуміти дані поняття, а і взаємозв'язки між ними: що їх об'єднує та що відрізняє один від одного.

У зв'язку з переходом до ринкової економіки та сучасними умовами функціонування вищих навчальних закладів, розглядати їх та послуги, що ними надаються, варто в розрізі системи послуг як економічної діяльності, спрямованої на підвищення задоволеності споживачів та підвищення якості освітніх послуг.

Освітня послуга – це основний продукт, набутий споживачем за свої гроші або за гроші спонсора (при безкоштовну освіту саме спонсором – а не замовником – виступає держава) [4].

Маркетинг освітніх послуг являє собою соціально орієнтований процес, що сприяє зміцненню конкурентоспроможності навчального закладу за рахунок більш повного і якісного задоволення освітніх потреб. Специфікою маркетингової діяльності в сфері освіти є те, що проводить її навчальний заклад діє і конкурує одночасно на двох ринках – освітніх послуг і праці.

Тож, освітня послуга – це:

- 1) навчально-педагогічна діяльність;
- 2) надання освітнім закладом можливості отримання освіти, підвищувального вартість робочої сили споживача і поліпшує його конкурентоспроможність на ринку праці;
- 3) система знань, інформації, умінь і навичок, які використовуються в цілях задоволення різноманітних освітніх потреб особистості, суспільства, держави;

4) в окремому випадку підготовка фахівця певної кваліфікації для організації-споживача.

Особливості освітніх послуг:

– подібно всіх послуг вони неречові і не можуть накопичуватися, але накопичуються їх результати як дій, спрямованих на формування людського капіталу;

– освітня послуга має значну протяжність у часі;

– споживач освітніх послуг повинен володіти певним набором якостей (рівень освіти, обсяг знань, умінь, навичок, норм суспільної поведінки, іноді відповідність додатковим вимогам до стану здоров'я);

– освітні послуги виробляються і споживаються одночасно, вони надаються споживачу повністю самим виробником, без посередників, хоча і допускають, при використанні комп'ютерних технологій, застосування дистанційних методів навчання;

– якість освітніх послуг в кінцевому результаті впливає на розвиток суспільства, звідси впливає зацікавленість держави в їх якості та необхідність відповідності останнього вимогам державного контролю – навіть в умовах ринкової економіки.

Орієнтація на споживача передбачає максимальне задоволення потреб споживачів, тим самим формуючи новий інструментарій конкурентної боротьби вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг та завойовуючи лояльність наявних та потенційних споживачів.

Сутність споживчої орієнтованості вищого навчального закладу розкриваються через характерні особливості цього підходу [6]:

1. Глибоке розуміння потреб своїх споживачів. Припускає наявність у ВНЗ процесів розвиненої сегментації і таргетингу (маркетингового механізму, що дозволяє виділити з усієї сукупної аудиторії тільки цільову, ту, яка відповідає заданим критеріям). Розуміння потреб означає наявність процесів отримання регулярного зворотного зв'язку, налагодження постійного діалогу, що веде до розвитку довгострокових відносин, вимірювання рівня задоволеності і лояльності;

2. Орієнтація на утримання споживачів. Оскільки збільшення частки ринку і залучення нових споживачів вимагає значних зусиль і часу, ВНЗ доцільно використовувати потенціал вже наявної бази спожи-

Таблиця 1

Порівняння задоволеного споживача та лояльного споживача

Критерій	Задоволений споживач	Лояльний споживач
1	2	3
Прибуток	Прибуток носить разовий характер, зазвичай є випадковим	Прибуток є постійним та стабільним
Нові клієнти	Не забезпечує їх приріст, при першій ліпшій нагоді переходить до конкурентів	Постійно приводить нових клієнтів
Переваги	В постійному пошуку переваг у конкурентів	Розповсюджує інформацію про переваги товару іншим споживачам
Сприймання	Сприймає виключно в якості постачальника	Вважає партнером
Критичні моменти	Покине при настанні скрутного становища	Підтримає, допоможе знайти вихід із ситуації.

вачів та забезпечувати зростання попиту за рахунок збільшення обсягів споживання своїх послуг існуючими споживачами (перепідготовка, підвищення кваліфікації, тренінги тощо);

3. Індивідуальні комунікації зі споживачами. Для обліку персональних особливостей кожного споживача та формування більшої цінності освітнього продукту для нього, необхідно забезпечити особисту інтерактивну взаємодію між споживачем і вищим навчальним закладом. З розвитком інформаційних технологій рішення цього завдання стало можливим;

4. Співробітництво, засноване на відносинах, а не на продукті. Основою збереження і розвитку співробітництва між ВНЗ та його споживачами є відносини, що формуються в процесі надання освітніх послуг. Лояльні споживачі сприймають ВНЗ як носія певної ідеї (бренду), наділеної особливою для них цінністю;

5. Управління споживчим досвідом. Споживча цінність – як пропозиція, як послуга, як відносини – не є ні панацеєю, ні чимось зафіксованим раз і назавжди. Вона завжди в динаміці і схильна до зовнішнього і внутрішнього негативного впливу. Тільки вимірюючи індивідуальний споживчий досвід в різних точках дотику з ВНЗ, на різних етапах життєвого шляху і по різних каналах взаємодії, – можна бути впевненими, що споживач дійсно отримує кращий досвід.

Перевагами орієнтації на споживача в діяльності вищого навчального закладу є [6]:

- підвищення конкурентоспроможності за рахунок ринкової спрямованості вищого навчального закладу, що відповідає тенденціям і вимогам сучасного ринку освіти та праці;

- підвищення попиту на освітні послуги (збільшення обсягів надання освітніх послуг);

- зниження витрат (вивчення поведінки і потреб споживачів знижує витрати на їх утримання, скорочує бюджет на маркетинг, рекламу, просування);

- інформованість вищого навчального закладу (споживач стає постачальником інформації, яка допомагає розвиватися ВНЗ);

- зростання лояльності споживачів за рахунок формування позитивного споживчого досвіду;

- зменшення кількості скарг там, де вони найімовірніші;

- просування освітніх послуг – збільшення контингенту споживачів шляхом залучення нових (лояльні споживачі – джерело нових контактів, вони рекомендують навчальний заклад іншим споживачам);

- стабільність (побудова системи відносин зі споживачем, спрямована на їх лояльність і утримання, довгостроковість відносин на протигагу разовим послугам);

- дотримання балансу інтересів ВНЗ та споживача (на основі вивчення попиту і потреб споживача та поведінки конкурентів вищій навчальний заклад пропонує різні програми своїм споживачам, залежно від їхніх потреб і стадії, на якій знаходяться їхні відносини з навчальним закладом);

- зростання позитивного іміджу (репутації) ВНЗ.

Сьогодні для успішної діяльності ВНЗ на українському ринку недостатньо просто існувати та надавати якісну послугу, оскільки велика кількість конкурентів пропонують послуги не гіршої якості з відповідним рівнем сервісу. Отже, однією з головних цілей діяльності ВНЗ є побудова довготривалих партнерських відносин зі споживачами за допомогою впровадження програм лояльності.

Висновки. Отже, в сучасних умовах діяльність вищого навчального закладу має бути зорієнтована на: максимальне задоволення потреб споживачів шляхом надання їм якісного освітнього продукту; створення умов і можливостей для постійного вдосконалення освітньої діяльності; формування позитивного іміджу ВНЗ, що підтримує стабільність його функціонування та успішний розвиток в довгостроковій перспективі; важливим є формування лояльності споживачів освітніх послуг. Для того, щоб бути конкурентоспроможним ВНЗ має, перш за все, знати своїх споживачів, уміти визначати цільові групи і виявляти їхні унікальні потреби, розвивати ключові компетентності (уміння повторювати успішний досвід з кращим результатом), визнавати пріоритет довгострокового розвитку та пріоритет довгострокових зв'язків зі своїми споживачами. Адже, лояльний споживач – це цінний актив та запорука успіху організації.

Література:

1. Гордон Я. Маркетинг партнерских отношений / Ян Гордон; [пер. с англ. под ред. О.А. Третьяк]. – СПб: Питер, 2001. – 384 с.
2. Бурменко Т. Д. Сфера услуг: менеджмент : учебное пособие / Т. Д. Бурменко [и др.] – М. : КНОРУС, 2007. – 416 с.
3. Лояльність // Матеріали з ресурсу Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%BE%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>
4. Моргулець О. Б. Концептуальні засади управління ВНЗ як суб'єктом ринку освітніх послуг Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2016. № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5219>
5. Лосев С. В. Принципы построения клиентоориентированной организации Маркетинг в России и за рубежом. 2008. № 6. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mevriz.ru/articles/2008/6/5321.html>
6. Юрчак А. Как различить клиентоцентричную организацию : основные характеристики [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://b2b-insight.management.com.ua>.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛОЯЛЬНОСТИ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ К ВЫБОРУ УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Янчук С.В.

студентка

Донецкого национального университета имени Василя Стуса

Янчук Т.В.

кандидат экономических наук, доцент,

Донецкий национальный университет имени Василя Стуса

В статье рассматриваются концептуальные основы формирования лояльности потребителей к высшим учебным заведениям, как субъекта рынка образовательных услуг в разрезе перехода к рыночной экономике и современных условий функционирования вузов. Раскрыто понятие «лояльности» и «удовлетворенности», установлено их связь и различия. Акцентировано внимание на том, что для успешной деятельности вуза на украинском рынке недостаточно просто существовать и оказывать качественную услугу, поскольку большое количество конкурентов предлагают подобные услуги с соответствующим уровнем качества и сервиса. Поэтому, одной из главных целей деятельности вуза является построение долгосрочных партнерских отношений с потребителями посредством формирования их лояльности.

Ключевые слова: лояльность, потребительская лояльность, удовлетворенность, высшее учебное заведение, образовательная услуга, потребитель образовательных услуг.

CONCEPTUAL BASES OF FORMING THE LOYALTY OF CONSUMERS TO CHOICE OF EDUCATIONAL INSTITUTION

Yanchuk S.V.

Student

Vasyl` Stus Donetsk National University

Yanchuk T.V.

Ph.D. in economica,

Vasyl` Stus Donetsk National University

The article deals with the conceptual bases of the formation of consumer loyalty to higher educational institutions as a subject entity of the market of educational services in the context of the transition to a market economy and the modern conditions of the functioning of higher educational institutions. The concept of "loyalty" and "satisfaction" are revealed, their connection and differences are established. The emphasis is placed on the fact that for the successful operation of higher educational institutions in the Ukrainian market, it is not enough to simply exist and provide a high-quality service, since a large number of competitors offer such services with the appropriate level of quality and service. Therefore, one of the main goals of the University is building long-term partnerships with consumers through the formation of their loyalty.

Keywords: loyalty, consumer loyalty, satisfaction, higher education institution, educational service, consumer of educational services.